

TC.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ
TEFSİR ANABİLİM DALI

BAĞDAT' TA BULUNAN “EL-MERKEZU'L-VATANİ” ,“EL-EVKÂFU'L-ÂMME”
VE “EŞ-ŞEYH ABDULKÂDİR GEYLÂNÎ” KÜTÜPHANELERİNDEKİ TEFSİR
İÇERİKLİ EL YAZMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
AUSAMAH KHUDEER

Ankara-2011

TC.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ
TEFSİR ANABİLİM DALI

BAĞDAT' TA BULUNAN “EL-MERKEZU'L-VATANI” ,“EL-EVKÂFU'L-ÂMME”
VE “EŞ-ŞEYH ABDULKÂDİR GEYLÂNÎ” KÜTÜPHANELERİNDEKİ TEFSİR
İÇERİKLİ EL YAZMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
AUSAMAH KHUDEER

Tez Danışmanı
Doç.Dr.Mehmet Akif KOÇ

Ankara-2011

TC.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ
TEFSİR ANABİLİM DALI

BAĞDAT' TA BULUNAN “EL-MERKEZU'L-VATANI” ,“EL-EVKÂFU'L-ÂMME”
VE “EŞ-ŞEYH ABDULKÂDİR GEYLÂN İ KÜTÜPHANELERİNDEKİ TEFSİR
İÇERİKLİ EL YAZMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı :

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi

İÇİNDEKİLER	i
ÖNSÖZ	xvi
GİRİŞ	1
a) Araştırmanın Önemi ve Amacı	2
b) Araştırmanın Metodu	3
c) Araştırmada Karşılaşılan Problemler	5
d) Bağdat İlim Geleneğinde İstinsah Faaliyetleri	6

BİRİNCİ BÖLÜM

BAĞDAT KÜTÜPHANELERİ

A) Abbasiler Devrinde Bağdat'taki en Önemli Umumi Kütüphaneler ..	
Genel Mülahazalar	13
1- Beytu'l-Hikme Kütüphanesi	15
2- İbn Nasr Sabur Kütüphanesi	15
3- Nizâmiye Medresesi Kütüphanesi	15
4- Mustansırriyye Medresesi Kütüphanesi	15
5- Fahrüddin el-Mervûdî Kütüphanesi	16
6- Dâru'l-Halife Kütüphanesi	16
7- Dâr-u Dînâr Kütüphanesi	16
8- Halife Musta'sım Billâh'ın Şahsi Kütüphanesi	16
9- Kâdiriyye Medresesi Kütüphanesi	16
B) Modern Bağdat'ta Kütüphaneler	18
Genel Mülahazalar	18
1- Numâniye Kütüphanesi	18
2- Dâru'l-Kutubi'l-Umûmiyye	19
3- Genel Kütüphane	19
4- el-Evkâfu'l-Âmme Kütüphanesi	20
5- el-Ma'hadu'l-İlmi Kütüphanesi	21
6- es-Selâmu'l-Âmme Kütüphanesi	21

C) 2003 Yılı İşgaliyle Zarara Uğrayan Kütüphaneler ve Kütüphane Yetkilileriyle Yapılan Mülakatlar	21
1- Vataniyye Kütüphanesi ve Uğradığı Zararlar	21
2- el-Evkâf Kütüphanesi ve Uğradığı Zararlar.....	25
3- el-Evkâfu'l-Âmme Kütüphane Yetkilisi Mühibbuddin es-Samarrai İle Yaptığım Mülakat. (Aralık 2010)	27
4- el-Merkezu'l-Vatani Kütüphanesi Müdürü Abdullah Hamid İle Yaptığım Mülakat. (Kasım 2010)	29
5-eş-Şeyh Abdülkadir Geylani Kütüphane Yetkilisi Abdurrahman en-Nakip İle Yaptığım Mülakat. (Ekim 2010)	29

İKİNCİ BÖLÜM

“EŞ-ŞEYH ABDULKÂDİR GEYLÂNÎ”, “EL-EVKÂFU'L-ÂMME” VE “EL-MERKEZU'L-VATANÎ” KÜTÜPHANELERİNDEKİ TEFSİR İÇERİKLİ ELYAZMALARI

A) “eş-Şeyh Abdulkâdir Geylânî” Kütüphanesi.....	31
1-Kütüphanenin Tanıtımı	31
2-Kütüphanedeki El Yazması Eserlerin Sayısı.....	33
3- Tefsîr İçerikli El Yazmaları	35
Câmiu'l-beyân fî tefsîri'l- Kur'ân	35
Câmiu'l-beyân fî tefsîri'l- Kur'ân.....	35
Câmiu'l-beyân fî tefsîri'l- Kur'ân.....	35
Câmiu'l-beyân fî tefsîri'l- Kur'ân.....	36
Câmiu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân	36
el-Hakâik fî't-tefsîr	36

Câmiu't-tefâsîr	37
el-Kâşif alâ hakâiki't-tenzîl	37
el-Kâşif alâ hakâiki't-tenzîl	38
Hâşiye alâ'l-keşşâf	38
Hâşiye alâ'l-keşşâf	39
Ma'âlimu't-tenzîl	39
Ma'âlimu't-tenzîl	40
Talhîs ma'âlimu't-tenzîl	40
Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl	40
Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl	41
Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vî	41
Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl	41
Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl	42
Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl	42
Talhîs envâru't-te'vîl	43
Fethu'l-celîl bi-beyâni hafıyyi envâri't-tenzîl	43
Hâşiye alâ envâri't-tenzîl	43
Hâşiye alâ envâri't-tenzîl	44
Hâşiye alâ envâri't-tenzîl	44
Hâşiye âlâ envâri't-tenzîl	44
Hâşiye alâ envâri't-tenzîl	45
Hâşiye alâ hâşiyeti't-Teftezânî âlâ envâri't-tenzîl	45
Tefsiru'l-Celâleyn	45
el-İklîl fî istinbâti't-tenzîl	46

İrşâdu'l-akli's-selim ilâ mezâyâ'l-kitâbi'l-hakîm	46
İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-kitâbi'l-azîz	46
İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-kitâbi'l-kerîm.....	46
Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm.....	47
Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm.....	47
Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm.....	47
Hâşiye alâ tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerîm	47
Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm.....	47
Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm.....	48
Kitâb fî tefsîri'l-Kur'ân	48
Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm.....	48
Înâyetu'l-Kâdî ve kifâyetu'r-Râzî	48
Garîbu'l-Kur'ân.....	48
el-Mufredât fî garîbi'l-Kur'ân.....	49
el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân.....	49
Mes'ele fî't-tefsîr.....	49
B) el-Evkâfu'l-Âmme Kütüphanesi	51
1- Kütüphanenin Tanıtımı.....	51
2- Hususi Kütüphanelerden Elde Edilen Eserler	51
3- Tefsîr El Yazmaları	55
el-İthâf bi-temyizi mâ tebia fîhi'l-Beydâvî.....	55
el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân.....	55
İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-kitâbi'l-kerîm.....	56
Esbâbu nuzûli'l-Kur'ân.....	56

Esrâru'l-fâtiha.....	57
Akâvîlu't-tukât fî te'vîli'l-esmâi ve's-sîfât ve'l-ayâti'l-muhkeme ve'l-îklîl	
Fî's-stinbâti't-tenzîl	57
el-îklîl fî istinbâti't-tenzîl	57
Emsâlu'l-Kur'ân.....	57
Enhâru'l-cinân fî yanâbi'i ayâti'l-Kur'ân	58
Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl	58
Enhâru'l-cinân min menâbi'i ayâti'l-Kur'ân	58
Te'vîlâtü'l-Kur'ân	58
Te'vîlu'l-Kur'ânî'l-azîz el-mustahrec min hayri'l-hakâik.....	59
Tebisiretu'l-mutezekkir ve tezkiretu'l-mutedebbir (tefsîru'l-havâşî)	
fî istinbâti't-tenzîl	59
Tebisiretu'r-rahmân ve teysîru'l-mennân biba'di mâ uşîr ile'l-mecâzi	
fî'l-Kur'ân.....	60
et-Tibyân fî adâb hameleti'l-Kur'ân	60
Tuhfetu'l-ihfân ve hedîyetu's-subyân	60
Tuhfetu'l-ekyâs fî tefsîr âye (İnne evvele beytin Vudîa Linnâs)	60
Tuhfetu'l-ihfân ve imtihânu'z-zamân fî şey yesîr min ilm ve dekâiku'l-	
Kur'an.....	61
Tuhfetu'l-besmele	61
Teshîlu's-subul fî fehmi mâ'ani't-tenzîl	61
et-Ta'rîf ve'l-i'lân fîmâ ubhime'l-Kur'an mine'l-esmâ' ve'l-a'lâm.....	61
Ta'lîkât alâ tefsîri'l-Beydâvî	61
Ta'lîkât ve nukûd fî't-tefsîr	61

Ta'lik alâ tefsîri'l-Beydâvî	62
Ta'lik alâ'l-besmele	62
Ta'likât fî Kırâ'ati'l-Kur'ân	62
Ta'mîru'l-i'mâr fî tefsîr âye min tefsîri sûret (Fâtır)	62
Tefsîru âyeti'l-Kursî	62
Tefsîru âyeti'l-Kursî	62
Tefsîru âye (yevme tube's-serâir)	63
Tefsîru ve i'râb ba'di'l-âyâti'l-Kur'âniyye	63
Tefsîru cuz'i Amme	63
Tefsiru kavlihi Teâlâ (Ud'û rabbekum tedarruan ve hufyeh (hufyeten)	
innehu lâ yuhıbbu'l-mu'tedîn	63
Tefsîru cumle mine'l-Kur'âni'l-Kerîm	63
Tefsîru sûreti'l-İhlâs ve'l-Felak ve'n-Nâs	63
Tefsîru sûreti'l-İhlâs.....	63
Tefsîru sûreti'l-İhlâs.....	63
Tefsîru sûreti'l-Kevser	64
Tefsîru sûreti'l-Felak	64
Tefsîru sûreti'l-Bakara.....	64
Tefsîru sûreti'l-Felak ve'n-Nâs	64
Tefsîru sûreti'l-Fâtiha	64
Tefsîru sûreti'n-Nebe ve'l-Musirât	65
Tefsîru sûreti'l-Vâkıa	65
Tefsîru sûreti'n-Nebe	65
Tefsîru sûreti'l-Muddessir.....	65

Tefsîru sûreti'n-Nasr	65
Tefsîru sûreti'l-İhlâs.....	65
Tefsîru sûreti'l-Kevser	65
Tefsîru sûreti't-Tebârek.....	65
Tefsîru sûreti's-Secde ve'n-Nuh ve'n-Nâziat ve't-Tekvîr ve'l-Mutaffifîn ve İnşikâk ve'l-Burûc ve Âli İmrân	66
Tefsîru sûreti'n-Nûr	66
Tefsîru sûreti-Yâsîn.....	66
Tefsîru sûreti-Yâsîn.....	66
Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm	66
Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm	67
Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm	67
Tefsîru'l-Kur'ân	67
Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm	67
Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm	68
Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm	68
Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm (Tefsîru'l-Celâleyn)	68
Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm	68
Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm	68
Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm	68
Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm	68
Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm	69
et-Tefsîri'l-vecîz.....	69
et-Tefsîru'l-vasît beyne'l-vecîz ve'l-basît	69

Tenâsuku'd-durer fî tenâsuku's-suver	69
et-Teysîr fî ilmi't-tefsîr	69
Teysîr fâtihati'l-ahâb bi-tefsîr fâtihati'l-Kitâb.....	70
Cevâb an su'âl vared fî tefsîr (Ma'âlimu't-tenzîl)	70
Cevâmiu't-tibyân fî tefsîri'l-Kur'ân	70
Cevâhiru'l-Kur'ân ve dureruhu	70
Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî	71
Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî	71
Hâşiye alâ tefsîr fâtihati'l-ehdâb bi-tefsîr fâtiheti'l-Kitâb	71
Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî	71
Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî	71
Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî	72
Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî	72
Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî	72
Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî	72
Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî	72
Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî	73
Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî	73
Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî	73
Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî	73
Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî	73
Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî	74
Hâşiye alâ'l-Keşşâf	74
Hâşiye alâ'l-Keşşâf	74
Hâşiye alâ'l-Keşşâf	74

Hâşiye alâ'l-Keşşâf	74
Hâşiye alâ'l-Keşşâf	75
Hâşiye alâ'l-Keşşâf	75
Hâşiye alâ'l-Keşşâf	75
Hâşiye alâ'l-Keşşâf	75
Hâşiye alâ't-tefsîr	75
Hâşiye alâ't-tefsîr	75
Hâşiye alâ't-tefsîr	76
Hâşiye alâ't-tefsîr	76
Havâtîmu'l-hikem ve hallî'r-rumûz ve keşfu'l-kunûz	76
ed-Durru's-semîn fî itâ'i'l-kitâb bil-yemîn	76
ed-Durru'l-mesnûn fî kitâbi'llahi'l-meknûn	76
ed-Duru'l-mensûr fî't-tefsîr bi'l-me'sûr	77
ed-Duru'n-nazîm fî havâsi'l-Kur'ani'l-Kerîm	77
ed-Duru'n-nazîm fî fedâi'lu'l-Kur'ani'l-azîm	77
Duâ' yud'a bihi inde hatimi'l-Kur'ân	77
Risâle fî resmi'l-mushaf	77
Risâle fî resmi'l-mushaf	78
Risâle fî'l-besmele	78
Risâle fî kavlihi Teâ'lâ (Fezekkir in nefe'at ez-zikrâ)	78
Risâle fî't-tefsîr	78
Risâle fî beyân en-nasîh ve'l-mensûh	78
Risâle fî't-tefsîr kavlihi Teâlâ (Li yağfîre leke Allâhu mâ tekaddeme min zenbike ve mâ teahhare)	79

Risâle fî beyâni's-suveri'lletî fihâ nâsih	79
Risâle fî't-tefsîr.....	79
Risâle fî halki'l-Kur'ân	79
Risâle fî't-tefsîr.....	79
Risâle fî't-tefsîr.....	79
Risâle fî't-tefsîr.....	79
Risâle fî't-tefsîr.....	80
Risâle fî't-tefsîr.....	80
Risâle fî't-tefsîr cuz'i Amme	80
Risâle fî't-tefsîr âye (Zalike bimâ kaddemet yedâk)	80
Risâle fî't-tefsîr (Ke'sen kâne mizacuha kâfura)	80
Risâle fî't-tefsîr	80
Risâle fî't-tezhîb ve'l-ehbâr fî'l-mesâhif.....	81
Risâle fî tilâveti'l-Kur'ân	81
Risâle fî'l-Kur'ân	81
Risâle fî'l-Kur'ân	81
Risâle fî't-tefsîr ve ulûmi'l-Kur'ân	81
Risâle fî beyân Kîra'ât (Subhaneke) lieyyi sebep kânet.....	81
Risâle fî Kavlihi Teâlâ (ve teâvenû alel birri ve't-takva ve lâ teâvenû ale'l-ismi ve'l udvâni).....	81
Risâle fî Kavlihi Teâlâ (Fe inistekarre mekânehu fe sevfe terânî)...	82
Risâle fî meseleti'l-Kur'ân.....	82
Risâle fî tefsîr Kavlihi Teâlâ (Men câ' bil-haseneti felehu a'sru emsâlihâ).....	82

Risâle fî't-tefsîri'l-ayâtî'l-Kur'âniyye	82
Risâle fî'l-Kur'ân	82
Risâle fî cem'u'l-Kur'ân ve tertîb nuzûlih.....	82
Risâle fî cevâb an su'âl fî't-tercemeti'l-Kur'ân	82
Risâle fî cehli'l-evrubîyyîn bi-esrârû'l-Kur'ân.....	83
Risâle fî't-tercemeti'l-Kur'ân ve i'câzih	83
Risâle fî beyân men ketebe'l-mesâhif evvelen	83
Risâle fî't-tefsîri'l-Beydâvî	83
Risâle fî aksâmi'l-Kur'ân ve mersûmu hattîhi ve kitâbetihi.....	83
Risâle fî a'dedi hurûfi'l-sûvari'l Kur'âni'l-Kerîm.....	83
Risâle fî cem' sûvari'l-Kur'âni'l-Kerîm	83
Risâle fî beyân a'dedi hurûfi'l-Kur'âni'l-Kerîm	84
Risâle fî Kavlihî Teâlâ (Allâhu nûru's-semâvâti ve'l ard)	84
Risâle fî besmele sûret (el-Enfâl)	84
Risâle fî mâ'na (el-besmele) ve fedâiluhâ.....	84
Risâle fî mâ'na (el-besmele)	84
Risâle fî muteşâbihi'l-Kur'ân	84
Risâle fî ahkâmi's-salât fî'l-Kur'ân.....	84
Risâle fî'n-nâsih ve'l-mensuh.....	85
Risâle fî (el-Hamdullah)	85
Risâle fî'n-nâsih ve'l-mensuh.....	85
Risâle fî işkâl vaka' fî tefsîri'l-Beydâvî.....	85
Risâle fî'n-nâsih ve'l-mensuh.....	85
Risâle fî ilmi't-tefsîr	85

er-Risâle'l-cûdiye fî'l âye en-nûheyve	85
Risâle fî kavlihî Teâlâ (Li yağfire lekallâhu mâ tekaddeme min zenbike ve mâ teahhare)	86
Risâle fî'l-Kur'ân	86
Risâle fî'l-hurûfi'l-muşkile fî'l-Kur'ân	86
Risâle fî'l-Kur'ân	86
er-Risâle'l-meznûniye	86
Rûhu'l-me'ânî	86
Rûhu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân	87
Zubdeti'l-beyân fî tefsîri şerhi ayâti kussasi'l-Kur'ân	87
Şerh Muddetu'l-Kur'ân fî'l-fark beyne zâ'ati'l-Kur'ân ve zâdâtih.....	87
Şerh kavlihi Teâlâ (Kâle Rabbi erinî enzur ileyk)	88
Şerhu'l-besmele ve'l-Hamdu	88
Şifâ ez-zamân ve diyâu'l-irfân	88
es-Sırâtu'l-mustakim fî tebyâni'l-Kur'ânî'l-Kerîm	88
Arâisi'l-beyân fî garâibi'l-Kur'ân	88
Umdetu'l-hâfid fî tefsîr eşrefi'l-elfâd	88
Înâyetu'l-Kâdi ve kifâyetu'r-Râzi	89
Garîbu'l-Kur'ân ve reğâibu'l-Furkân.....	89
Fethu'l-ebvâbu'l-mukfele an mebâhizi'l-besmele.....	89
Fethu'r-rahmân bi-keşif mâ yetelebbesu fî'l-Kur'ân	89
Fethu'l-gayb fî'l keşfi an kinâ' er-rayb	89
Funûnu'l-efnân fî uyûn ulûmu'l-Kur'ân	90
Fesîhu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân	90

Kâide fî'l-Kur'ân	90
Kıt'a min tefsîri sureti'l-Bakara	90
Kıt'a min tefsîr ibni'n-nakîb (et-tahrîr ve't-tahbîr)	90
Kıt'a min tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerîm.....	90
Kâşifu'l-seccâf an vecihi'l-Keşşâf.....	91
el-Keşşâf an hakâiki't-tenzîl ve uyûnu'l-ekâvîl fî vucûhi't-te'vîl.....	91
Keşfu'l-sutûr el-museddele an evcûh esrârî'l-besmele	91
el-Keşf ani'l-Keşşâf.....	91
Keşfu't-tenzîl fî tahkîki'l-mebâhiz ve't-te'vîl	91
Keşifu'l-esrâr fî resim mesâhifi'l-amsâr	91
Lubâbu't-te'vîl fi mânani't-tenzîl (Tefsîru'l-hazzân)	92
Muteşâbihi'l-Kur'ân	92
Mecmau'l-bahreyn ve matlau'n-neyreyn	92
Mecmau'l-beyân fî ulûmu'l-Kur'ân	92
Mecmû'a mine't-tefâsîr	92
Mecmû'a fî't-tefsîr ve'l-fıkıh ve'l-hadîs	93
Muhtesar tefsîr sûret (el-Enfâl)	93
Muhtesaru'l-keşf ve'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân	93
Medâriki't-tenzîl ve hakâiki't-te'vîl	93
Mesâil fî'l-besmele.....	94
Mesâil fî't-tefsîr ve i'râb badil'l-ayâtî'l-Kerîme	94
Mesâil fî'l-Kur'ân	94
el-Musfa bi-ekufu ehli'l-rusûh fî ilimi'l-nâsih ve'l-mensuh	94
Ma'âlimu't-tenzîl (Tefsîr el-Bağavî)	95

Mefâtihu'l-gayb (Tefsîr er-Râzî)	95
Mufredât elfâdu'l-Kur'ân (el-mufredât fî garîbi'l-Kur'ân)	95
el-Muntehab min kitâbu'l-isâf fî şerhi şefâhidi'l-kâdî (el-Beydâvî) ve'l- Keşşâf	95
el-Muhezzeb fîmâ vak'a fî'l-Kur'ân mine'l-mu'rab	96
Mizânu'l-ma'dele fî şe'ni'l-besmele	96
en-Nâsîh ve'l-mensuh	96
Nuzhetu'l-hâtır ve surûru'l-nâdır ve tuhfetu'l-hâdır ve metâu'l-musâfir	96
Nuzhetu'l-kulûb (Mufredâtu'l-Kur'ân garîbu'l-Kur'ân)	96
Nuzhetu'l-uyûn ve'l-nevâdır fî'l-iştibâh ve'l-nedâ'ir	97
Nevâhidu'l-ebkâr ve şefâhidu'l-efkâr	97
el-Vucûh ve'n-nedâir	97
C) el-Merkezu'l- Vatani Kütüphanesi	98
1- Kütüphanenin Tanımı	98
2- el-Merkez'ul-Vatani El Yazmalarının Sayısı	99
3- Tefsir İçerikli El Yazmaları	100
İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-Kur'âni'l-Kerîm	100
Tefsiru'l-Âsıfî	101
İ'râb muşkili'l-Kur'âni'l-Kerîm	101
el-İklîl fî istinbâti't-tenzîl	101
Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl	101
Bağyetu's-sâilîn	102
Bulûğu'n-neyl fî tefsîr âye (ve etimmu's-sıyâme ilel leyl)	102

Te'vîlâtî'l-Kur'ân	102
et-Tibyân fî i'râbî'l-Kur'ân	102
et-Tibyân fî tefsîrî'l-Kur'ân	102
et-Tâhrîr fî't-tefsîr	103
Tuhfetu'l-eşrâf fî'l-keşif ğavamidu'l-Keşşâf	103
et-Tercîh beyne kelâmu'l-Beydâvî ve Ebî Mes'ûd	103
Teshîlu's-subul fî fihmi ma'ânî't-tenzîl	103
Talîk alâ envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl	103
Talîkât alâ hâşiyet tefsîr sûreti'l-Fâtiha	103
et-Tefâsîru'ş-şerîfe	104
Tefsîru ayâtî'l-Kur'ânî'l-Kerîm	104
Tefsîru ayâtî'l-Kur'ânî'l-Kerîm	104
Tefsîru'l-ayât	104
Tefsîru âye mine'l-Kur'ânî'l-Kerîm	104
Tefsîru'l-Eimme fî hidâyeti'l-umme	104
Tefsîru sûre mine'l-Kur'ânî'l-Kerîm	105
Tefsîru İbn Abbâs	105
Tefsîru'l-Celâleyin	105
Tefsîru sûretu'l-İhlâs	105
Tefsîru sûretu'l-İhlâs	105
Tefsîru sûretu'l-İhlâs	106
Tefsîru sûretu'l-İhlâs ve'l-Felak ve'n-Nâs	106
Tefsîru sûretu'l-Hucurât	106
Tefsîru sûreti'l-Fâtiha	106

Tefsîru sûreti'l-Fâtiha.....	106
Tefsiru sureti'l-Kadr	106
Tefsîru sûreti'l-Kevser.....	106
Tefsîru sûreti'n-Nûr.....	107
Tefsîru sûretu'l-Fâtiha ve'l-Bakara.....	107
Tefsîru'l-Gaznevî	107
Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm	107
Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm	107
Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm	107
Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm	108
Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm	108
Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm	108
Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm	108
Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm	108
Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm	108
Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm	108
Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm	108
Tefsîru'l-Kummî	109
et-Tefsîrâtü'l-Ahmediye fî beyâni'l-ayâti'l eş-şer'iyeye	109
et-Takrîb fi't-tefsîr	109
et-Talhîs fi't-tefsîr	109
Tenzîlu'l-ayât alâ şevâhit mine'l-ebyât.....	109
et-Teysîr fî't-tefsîr	110
el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân	110

Cevâb ehli'l-ilm ve'l-imân	110
Cevaâmi el-câmi'i fî'l-Kur'ân	110
Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl	110
Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl	111
Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl	111
Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl	111
Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl	111
Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl	111
Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl	112
Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl	112
Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl	112
Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl	112
Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl	112
Hâşiye alâ tefsîru sureti'l-Fâtiha	112
Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl	113
Hâşiye alâ'l-Keşşâf	113
Hâşiye alâ'l-Keşşâf	113
Hâşiye alâ'l-Keşşâf	113
Hakâiki't-te'vîl fî muteşâbihi't-tenzîl.....	113
ed-Duru'l-mensûr fî't-tefsîr bil-me'sûr.	113
Durretu't-tenzîl ve ğuretu't-te'vîl.....	113
Durretu'n-nâsihîn.....	114
el-Dureru'l-lâmia fî beyân badi'l-ayâti'l-sâtiha	114
Dekâiku't-tefsîr.....	114
Risâle alâ ba'di mâcâ' alâ tefsîri'l-Beydâvî	114

Risâle fî tefsîru Kavlihî Teâlâ (Leyse kemislihi şey')	114
Rûhu'l-meânî ve's-seb'i'l-mesânî	114
Zâdu'l-mesîr fî ilmi't-tefsîr	115
Zubdetu'l-beyân fî berâhîn ahkâmi'l-Kur'ân	115
es-Sirâcu'l-munîr	115
Şerhu şevâhidi'l-keşşâf	115
Şerh alâ'l-Keşşâf li'l-Zemahşerî	115
Şerh alâ'l-Keşşâf li'l-Zemahşerî	116
Şerh ma'âlimu't-tenzîl li'l-Bağavî	116
es-Sâfî fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-Kerîm	116
et-Tarîka'l-vâdiha fî esrârî'l-Fâtîha	116
İlmi'l-Kur'ân	116
İ'nâyetu'l-Kâdî ve kifâyetu'r-Râdî	117
Garâibu'l-Kur'ân ve reğâibu'l-Furkân	117
el-Gureybân fî'l-Kur'ân ve'l-hadîs	117
Garîbu'l-Kur'ân	117
Fethu'r-rahmân fî tefsîri'l-Kur'ân	117
el-Fethu'l-kudsî fî tefsîr âyeti'l-Kursî	118
Fethu'l-gayb fî'l-keşif an kinâ'i er-rayb	118
el-Futuhâtu'l-gaybiyye ve'l-mukâşafâtu'l-a'yniyye fî ma'na'l-fâtîha	118
el-Keşif alâ hakâiki't-tenzîl ve uyûn'l-akâvîl	118
el-Keşif alâ'l-keşşâf	118
Kenzu'l-irfân fî fıkhi'l-Kur'ân	119
el-Kevkebeyne'n-neyreyn fî hal elfâdu'l-Celâleyn	119

Lubâbu't-tevîl ve acâ'ib et-tenzîl	119
Letâifu'l-işârat	119
Mecma'u'l-bihâr fî garâibi't-tenzîl ve latâifi'l-ahyâr	120
Mecma'u'l-beyân fî ulûmi'l-Kur'ân.....	120
Muhtasar celîl min mâ'limu't-tenzîl.....	120
Medâriku't-tenzîl ve hakâiki't-te'vîl	120
Mır'âtu'l-envâr ve mişkâtu'l-esrâr.....	120
Mır'âtu't-te'vîl	121
Mesâili'r-râdî ve ecvubetihâ min garâib ây et-tenzîl.....	121
Muşkilâtû'l-Beydâvî.....	121
Ma'âlimu't-tenzîl.....	121
Melâku't-te'vîl.....	121
el-Mulahhas fî i'râbi'l-Kur'ân	122
Nuzhetu'l-hâtır ve surûru'l-nâdır ve tuhfetu'l-hâdır ve metâau'l-Musâfir..	
.....	122
Nevâhidu'l-ebkâr ve şevâhidu'l-efkâr	122
EKLER.....	123
SONUÇ VE TEKLİFLER.....	132
KAYNAKÇA.....	133
ÖZET	135
ABSTRACT	135

ÖNSÖZ

Kur'an'ı vahy eden Allah-u Teala'ya hamd olsun. En doğru şekilde onu okuyan ve açıklamasını yapan hikmet ve beyanı getiren ümmi olan Nebi'ye, ailesine , sahabesine ve onun hidayeti ile ihtida edenlere salat ve selam olsun.

Tefsir ilmi Allah'ın kitabının nasıl anlaşılması gerektiğini konu edinir. Alimler, hem eski hem de modern zamanlarda bu şerefli ilimle ilgili olarak yarışmışlardır. Onlardan bir kısmı bu yarışa öncülük etmişlerdir. Böylece Allah'ın kitabının nurunu insanlar arasında yayma şerefine ulaşmışlardır.

Burada, bana çalışma imkanı sağlayan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne ve özellikle de Tefsir Kürsüsü hocalarına şükranlarımı arz ederim. Yine, gerek araştırma konumun belirlenmesinde, gerekse çalışmam esnasında desteklerini esirgemeyen Hocam Doç. Dr. Mehmet Akif Koç'a teşekkür ederim. Ayrıca burada, zamanlı zamansız yardım taleplerimi geri çevirmeyerek araştırmamı baştan sona tetkik eden Galip Bildirici'yi en içten duygularıyla anmak isterim. Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

GİRİŞ

İslamiyet'in 7.yüzyılda zuhûruyla birlikte kısa zamanda birçok insan bu dine intisab etmiş ve İslamiyet değişik coğrafyalarda yayılmıştır. Kuşkusuz İslam dininin getirdiği çok yenilik vardır. Burada zikretmemiz gereken en önemli yeniliklerden bir tanesi İslam dininin okumaya, eğitime, bireyin ve toplumun tekâmülüne verdiği önemdir.

İşte bu önemle ve bir yandan da siyasi mekanizmanın teşvikiyle daha İslamiyet'in ilk dönemlerinden itibaren Müslümanlar'da bir bilgiye susamışlık hali ortaya çıkmıştır. Genelde İslami ilimlerin özelde ise tefsir ilminin gelişmesindeki ana saiklerden birisi de burada aranmalıdır. Özellikle Hulafa-i Raşidin döneminde Kur'an parçalarının cem ettirilmesi mühim bir merhaledir. Sonrasında İslam dünyasında ortaya çıkan siyasi karışıklık, fitne dönemi, siyasi çıkar çatışmaları fetihleri yavaşlatırken bir yandan yeni oluşumların ortaya çıkmasına sebep olmuş ve İslami ilimlerdeki tekâmülü de sekteye uğratmıştır.

Gerek İslami ilimlerin tekâmülü açısından gerekse ilim ve kültür faaliyetleri açısından olsun, İslam ve dünya tarihinin en önemli şehirlerinden birisi olan Bağdat'ın üç büyük kütüphanesinde bulunan bir İslam kültür mirası sayabileceğimiz tefsir el yazması eserlerini araştırmamıza konu edindik.

Yaptığımız çalışmayı iki bölüm halinde yazıya aktarmayı uygun bulduk. Tezimizin birinci bölümünde, Abbasiler döneminde kurulan en önemli kütüphaneler ile Bağdat kütüphanelerini tanıtmaya ve bu kütüphanelerin Amerikan işgali sırasında uğradığı zararları belirtmeye çalıştık. Ayrıca

kütüphane müdürleri ile yaptığımız mülakatları da çalışmamıza ekledik. İkinci bölümde ise, “el-Merkezu’l-Vatani”, “el-Evkâfu’l-Âmme” ve “eş-Şeyh Abdulkâdir Geylânî” Kütüphanelerindeki tefsir içerikli el yazmalarını tanıtmaya çalıştık. Bu çalışma ile söz konusu mirası kaydetmiş bulunuyoruz. Ayrıca bu çalışma tefsir alanında araştırma yapacak olan araştırmacılara kolaylık sağlayacaktır. Yaptığımız bu çalışmayla tefsir alanına zerre-i miskal kadar da olsa bir katkı yaptıysak ne mutlu bize.

a) Araştırmanın Önemi ve Amacı

Irak; fikrin, kültürün, ilmin, ulemanın ve zengin kütüphanelerin temsil edildiği bir bölgeydi. Ne var ki bu kütüphaneler tarih boyunca uğradığı saldırılardan zarar görüp birçok değerli ve nadir kitaplarını kaybetmişlerdir. Böylece benim araştırma konum, Bağdat’ta bulunan “el-Merkezu’l-Vatani”, “el-Evkâfu’l-Âmme” ve “eş-Şeyh Abdulkâdir Geylani” Kütüphanelerindeki tefsir içerikli yazması eserler olmuştur.

Bu araştırma zikredilen kütüphanelerdeki tefsirle ilgili el yazması eserleri tanıtmaya ve her el yazması eser hakkında yeterli bilgi vermeye çalışmaktadır. Bu işin gayesi genel olarak el yazması eserlerin özellikle de tefsire ait el yazması eserlerin sayılması ve bunlardan telef olan ve zarar gören el yazmalarıyla çalınanları ve organize bir şekilde çalınmaya maruz kalanları belirlemektir. Bu araştırma, bu muazzam mirasla ilgili bir istatistik sayım çalışması ve kaydetme işlemi sayılır. Çünkü geçmiş zamanlarda olduğu gibi -Allah korusun- bunlar özellikle Bağdat’ta kaybolmağa, çalınmağa, telef olmaya maruz kalabilirler. Nitekim bu şehir tarih boyunca saldırı ve işgallere maruz kalmıştır. Bu araştırmanın bir başka gayesi de

insanlara bu kütüphanelerin sahip olduğu muazzam hazine ve mirasları bildirmek ve o zamanlardaki yazma ve kopyalamadaki zorlu şartlara rağmen ilim adamlarının kitaplar yazmak konusunda ve istinsah uğruna harcadıkları muazzam fiziki ve fikri gayretlere dikkat çekmektir. Bize sunulan bu olağanüstü gayretlerin kütüphanelerde hapsolması doğru değildir. Bu el yazması eserlerin ilme konu edilmesi kaçınılmazdır.

Bu çalışma aynı zamanda söz konusu el yazmalarını telef olmaktan ve kaybolmaktan korumak ve onlara sahip çıkmak, organize bir şekilde çalınıp civar ülkelere ve dünya ülkelerine kaçırılan el yazması eserlerin iade edilmesi için sağlam ve caydırıcı kanunların oluşturulması ve ilgili mercilerle birlikte devlet tarafından uluslararası organizasyonlardaki sorumlu mercilerin de teşvik edilmesi için dünya devletlerine yönelik -örneğin “Unesco” ve benzeri organizasyonlara yapılan- telefe ve kayba maruz kalan el yazması eserleri korumak ve kaybolanların takip edilerek bulunması için bir çağrıdır. Çünkü bunlar sadece Irak için değil, aynı zamanda İslam âlemi için de bir servettir.

Bu el yazması eserlerin istatistiğinin ve sayımının yapılması; araştırmacı ve okuyucular için bu zikredilen kütüphanelerde tefsir ilmi ile ilgili konularda herhangi bir el yazmasını arayan araştırmacı için önemli bir kaynak ve referans olacaktır. Bu tür konuları inceleyenler bu araştırmadan yararlanabilirler. Bu araştırma, Bağdat’taki el yazmaları bakımından en zengin üç kütüphaneyi konu edinmektedir.

b) Araştırmanın Metodu:

1. Araştırma yaptığımız kütüphanelerde katalog taraması yaptık.
2. Kütüphane yetkilileriyle mülakatta bulunduk, tafsilatlı bilgiler edindik.

3. El yazması eserlerin başlığını konunun başlangıcında görüldüğü gibi belirgin harflerle yazdık.
4. Yazarının adını, soyadını, unvanını ve ölüm tarihini iki parantez arasında gösterdik. Örneğin (450/1059) Ölüm tarihi hakkında kesin bir bilgiye ulaşamamışsak (?) soru işareti veya (Meçhul) kelimesini kullandık.
5. El yazmasının ebat ve boyutlarını belirtmeye çalıştık. Örneğin (21x15 cm) birinci sayı el yazmasının boyunu, ikincisi ise enini belirtir.
6. Her el yazmasının sayfa sayısını (Sayfa) kelimesi ile ifade ettik.
7. İhtiyaç halinde el yazmalarının özelliklerini geniş olarak açıkladık. Önsözünü, bölümlerini, girişlerini ve konularını zikrettik. Bilinenleri tekrarlamamaya özen gösterdik.
8. Araştırmamızda hat çeşitlerini, müstensihin adını ve istinsah ettiği eserin yılını mümkün olduğunca belirtmeye çalıştık.
9. Bilgiyi belgelendirmek açısından el yazmasının adını, yazarını ve yazarların ölüm tarihini zikrederken çok sayıda kaynağa başvurduk. Bunların en önemlileri şunlardır: İbn Hallikan'ın *Vefeyatu'l-Ayan*'ı, Hacı Halife'nin *Kitabu Keşfi'z-Zünun*'u, Hayruddin ez-Zirikli'nin *Kitabu'l-Alam*'ı, Serkis Yusuf İlyas'ın *Mu'cemu'l-Matbuat*'ı, Brookelmann'ın *el-Edebu'l-Arabi* (GAL) ve Fuat Sezgin'in *Tarihu't-Turasi'l-Arabî* (GAS).
10. Kaybolan el yazmasını (Kayıptır) kelimesi ile belirttik. Zarar gören el yazmaları ile kaybolan el yazmaları daha çok "el-Evkâfu'l-Âmme" Kütüphanesi'ne ait olanlardır. Bununla 2003 yılında Amerika'nın Irak'ı işgalinden sonra kaybolanları kastediyoruz. O zaman bu kütüphane büyük zarara uğramıştı. İşgali yapanlarla onların yandaşları bunun sorumluluğunu

taşırlar. Çünkü onlar kütüphaneleri korumaya gayret etmediler. Aksine hırsızların, yağmacıların ve bozguncuların ellerine bıraktılar.

11. Mümkün olduğunca yayınlanan el yazmalarına işaret etmeye çalıştık.

12. Bazı kütüphane müdürleriyle görüştük. Ayrıca kütüphanelerde çalışan bazı görevli ve çalışanlardan da yardım alarak zarar gören el yazmaları hakkında araştırma yaptık. Bazen de Amerika'nın Irak'ı işgalinden sonra el yazmalarının başına gelenlerle yakından ilgilenen kimselere başvurduk. Özellikle yakın dostumuz Sayın Muhibuddin es- Samarra'i'yi burada zikretmek isteriz. Kendisi daha önce bahsettiğimiz diğer üç kütüphane arasında en çok zarar gören "el-Evkâfu'l-Âmme Kütüphanesi" nde görev yapıyordu. Onun sayesinde, çalınan veya kaybolan el yazmalarını öğrenebildik. Ona müteşekkirimiz.

c) Araştırmada Karşılaşılan Problemler

Araştırmayı yaparken en belirgin olarak karşılaştığımız problemler şunlardır:

1. Ankara Üniversitesinde öğrenci olmamız ve araştırma konumuzun Bağdat el yazması eserleriyle ilgili olması hasebiyle Bağdat'a gitmemiz gerekiyordu.
2. Üzerinden geçen yirmi yılın etkisiyle ve iç - dış savaşlar nedeniyle Irak'taki özellikle Bağdat'taki Kütüphaneler çeşitli zararlara uğramıştır. Biz de tefsir el yazmaları konusunda araştırma yapan bir araştırmacı olarak tefsirle ilgili el yazmalarının durumunu anlamak istedik. Aşırı zarar gören kütüphanelerdeki el yazmaları hakkında zorluklarla karşılaştık.

3. Kütüphaneler eski geleneksel sistemlerle yürütüldüğü için durumları iyi değildi. Dünyanın pek çok ülkesindeki birçok kütüphanenin sahip olduğu gelişmiş sistemlere sahip değillerdi.
4. El yazması eserler özel bakım ve korunma işleminden mahrumdu. Kötü depolanması nedeniyle ve rutubete maruz kalması ve uygunsuz yerlerde tutulması nedeniyle birçok el yazmasının kötü durumda olduğunu gördük. Bu nedenle bu el yazmalarının bazılarını okumak zorlaşıyordu.
5. Kimi kütüphane müdürleri tarafından uygulanan sıkı kurallar yüzünden bazı el yazmalarına ulaşmak zordu.
6. Güvenlik sorunları araştırmamızı zorlaştırıyordu. Bunun nedeni işgal altındaki Irak'ın yaşadığı otorite boşluğuuydu. Patlama ve silah sesleri arasında çalışmak kolay olmadı.

d) Bağdat İlim Geneleğinde İstinsah Faaliyetleri

145/763 yılında Halife Ebu Cafer el-Mansur Bağdat'ı inşa etmeye başlamış ve onu 149/767 yılında hilafetin başkenti olarak ilan etmiştir.¹ Fazla zaman geçmeden de Bağdat'ı hızlı bir şekilde geliştirdi. İleri gelen devlet adamları onu örnek olarak gösterdi. Yakut'tan nakledilen bir söze göre, Ebu İshak ez-Zeccac (311/923) demiştir ki: "Bağdat dünyanın medeniyetidir, ondan gayrisi çöl gibidir."² Bağdat'ın yüksek medeniyeti, müelliflerin nasihlerin, edebiyatçıların, dilblimcilerin katkılarıyla oluşmuştur. Diyebiliriz ki

1 el-Bağdadi, Ahmed b. Ali b. Sabit b. Ahmed b. Mehdi, *Tarih-u Bağdad*, Dâru'l-kutubi'l-ilmiye, Beyrut ,1986, VII/ 242.

2 el-Hamavi, Şahabuddin Yakut b. Abdullah, *Mucemu'l-Buldân*, Beyrut, 1957, s. 461.

yazmanlık (İstinsah) mesleği Bağdat'ta revactaydı. Özellikle hicri üçüncü ve dördüncü yıllarda yazmanlar (Müstensihler) görevlerini en iyi şekilde yapmışlardır. Kitaplardan sayılamayacak sayıda nüshalar yazdılar. Bu gayretleri sayesinde aranılan kitaplar kolaylıkla bulunabiliyordu. Şüphesiz müstensihlerin hayatlarının büyük bir bölümü kararlı çalışma ve zorlu gayretlerle geçmiştir.³

Abbasiler devrinde kağıt sanayiinin gelişmesi ve bundan dolayı kitapların yaygın olarak ulaşılabilir olması, bunun yanında insanların okumaya olan merakı ve kitaplara yakından ilgi göstermesi sebebiyle Bağdat'ta kağıt çarşısı oluşmuştur.⁴ Yine, kişilere has kütüphanelerin oluşması istinsah mesleğini geliştirmiştir. Bu devirde ilk defa “Mektebetu'r-Reşid Kütüphanesi” meydana gelmiştir. (Reşit kütüphanesi 170/787)

Nesih işi Bağdat'ta Abbasiler devrinde yaygınlaştı ve düzgün bir meslek haline geldi. El yazması bir kitabın ortaya çıkarılması neshi yapan kişinin birkaç alet edevat kullanmasını gerektiriyordu. Bunlar:

1- Kağıt

Abbasiler devrinde arapların kağıt sanayisinin sırrını öğrendikleri bir dönem oldu. Bu sanayi onlara Semerkand üzerinden Çin'den geçti. Araplar buna katkıda bulundu. Mesela yumuşatarak ve hamur haline getirme işlemi yaparak çok daha ince kağıt elde edip baskılama ve bereda (Papirüs) kağıdına bir alternatif kağıt elde ettiler. Araplar, daha ucuz olması ve

3 el-Cahız, Ömer b. Bahır Mahbub, *Kitâbu'l-hayevân*, Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut, 1996. s.104.

4 el-Yakubi, Ahmed b. Cafer b. Vehâb, *Kitâbu'l-Buldân*, Liden, 1982, s. 238.

memleketlerinde daha çok bulunması sebebiyle kağıdı pamuktan elde etmeyi tercih ettiler.⁵

2- Kalemeler

Müstensihler yazıda görünüşü ve çizgisinin güzelliği dolayısıyla kamışı tanıdılar. Kamış, yazma kurallarında hareketleri ifade etmede ve vurgulamada uygundu. Bunların yanında bugünkü hattatların da bildiği başka avantajları da vardı. Mesela mürekkebin kağıda akması yavaş olup yazma işlemi daha dikkatle yapılabilirdi. Kalem ucunu sivirtme işlemi de daha kolay oluyordu. Kalem ne kadar saf olursa ve ucunun eğimi ne kadar uygun olursa yazı daha kaliteli çıkıyordu.⁶

Bağdat'a ait kamış kalemler kullanılan kamışın kalitesi sebebiyle geniş bir şöhrete kavuştu. Yazman ve kağıt yapımcısı olan (Müstensih) ibn Nedim 24 çeşit kalem saymış ve hepsini 4 kategoriye ayırmıştır.⁷

3-Mürekkep

Araplar çeşitli maddelerden mürekkebin ve tonerin üretimini biliyorlardı. Yağ ve zamk büyük bir kaptan toplayıp su ile kaynatırlardı. Ta ki eriyip yoğunlaşınca kadar, sonra bu sıvı alınıp kurutulur ve iyice öğütölüp sıcak suyla eritilerek siyah mürekkep haline getirilirdi.

5 el-Haciri, Muhammed, *"el-Varak ve'l -Varrâkîn fi'l-Hadâra el-İslamiye"*, Mecelletu'l-mecmau'l-ilm-i Iraki, 1965, II, s.136.

6 el-Azami, Ömer Velidi, *Taracum Hattati, Bağdadu'l-Muâsırin*, Mektebetu'n-nahda, Bağdad, 1997. s. 70.

7 İbnu'n-Nedim, Muhammed b. İshak, *el-Fihrist*, Dâru'l-mâ'rife, Beyrut 1978, s. 157.

Mürekkep ayrıca duman isinden (İs zerreciklerinden) yapıldı. Buna “İs mürekkebi” denirdi. Bu da kalite olarak öbürlerinden daha iyiydi. Yapımı herhangi bir ilaç veya işleme ihtiyaç duymazdı. En iyi is zerrecikleri ise petrol isinden elde edilirdi.⁸

Yazmanların diğer renklere nazaran siyah rengi tercih ettiğini görebiliriz. Bazı alimler bunun nedeni olarak ‘siyahlık yazıldığı sayfanın zıt bir rengini oluşturur ve en iyi zıt renk siyahın beyaza karşı olan duruşudur’ diye yorumlamışlardır.

4- Mürekkep Şişeleri

“Ummu’l-edevât” veya “Mihbere” mürekkebin konulduğu kaptır. Ayrıca yazı edatlarını içinde barındıran kap olarak da vasıflandırılmıştır. Yazmanlar seramikten, ahşaptan, çömlekten veya madenlerden (Bakır veya demir gibi) yapılan kaplar kullanmıştır. Hacim olarak orta boy tercih edilmiştir. Ne kalemelerin sığmayacağı kadar küçük, ne de taşınması ağır olacak kadar büyük olması tercih ediliyordu.

Yazmanlar bu mürekkepliklere çok değer vermişlerdi. Onları hafif ağırlıktaki kaplarda dikkatlice taşıyorlardı ki kırılmasın. Mürekkeplikler içindeki mürekkebin çürüyüp kötü kokmasını engellemek için özel bakım gerekiyordu. Bundan dolayı mürekkeplikler parfümler ve kafur gibi kokularla korunuyorlardı.⁹

8 el-Kalkaşandi, Ali b. Hüseyin, *Subhu’l-A’sâ*, Bağdad, 1982, II. 476.

9 el-Kalkaşandi, *a.g.e.* II, 441.

El yazması eserlerin üretildiği devirlerde yazmanlar nesih yaparken bir dizi kaideye uyarlardı. Bu kaidelere sıkı olarak bağlı kalırlardı. İlk devirlerde çıkardıkları kitapların hemen hepsi nadirdir. Çok azı hariç, şahane ve düzgün biçimliydi. Yazma işinde dikkat ve dürüstlük müstensihin sahip olması gereken esaslı şartların başında geliyordu. Anlamını ve amacını kasıtlı olarak değiştirmek gayesi ile bir nassı değiştiren veya tahrif eden kimseye rastlamak çok çok az bir ihtimaldi. Ancak kitabın müellifi acele ettirecek olursa bazen mahir olan bir yazman bile hatalar yapabiliyordu. Yazman bazı durumlarda dürüstlüğü ifade etmek amacıyla acele ettirildiği için yazısının hatasız olduğundan emin olmadığını itiraf edebiliyordu.¹⁰ Yazmanların hatalarından mümkün olduğu kadar kaçınmak için yazmanın yazacağı konuya vakıf olması şart koşuluyordu. Herhangi bir hata veya fazlalık olacak olursa ya kazıyarak ya da silerek hemen düzeltilmesi sağlanırdı.¹¹ Şeriat ilimleriyle ilgili bir kitap yazılacaksa yazman olan kişinin bedenlen temiz olması, elbiselerinin de temiz olması, hatta mürekkebin ve kağıdın temiz olması gerekiyor. Yazıya kibleye karşı oturarak başlaması icap ederdi. Yazmaya besmeleyle başlaması, yazı sonlandığında da hamd ve peygambere salavatla bitirmesi gerekiyordu. Ayrıca nasihin kitabı yazmayı bitirdiğinde (Filan kitap bitti) diye yazması gerekiyordu.¹² Eğer kitap bölümler halindeyse birinci bölümün sonu... ikinci ... gibi yazmalıydı.

10 Rozenhal, Franz, *Minhac Ulemâi'l-Muslimin fi'l-Bahsi'l-İlmî*, çev. Esma Ferih, Beyrut, 1986, s.168.

11 Rozenhal, Franz, a.g.e. s186.

12 İbn Cema'a, Bedreddin İbrahim, *Tezkiretu's-Sami ve'l-mutekellim fi Adabi'l-Alim ve'l- Muteallim*, Dâru'l-Beşâiru'l-İslamiye, Beyrut, 2008, s. 114.

Ayrıca her “Allahu Teala” ismini yazdığında arkasından tazim lafızlarını yazmalıydı. Mesela “Sübhanehu ve Teala, Azze ve Celal” gibi, resulün ismini her yazdığında da arkasından “Aleyhi es-salatu ve's-selam” veya “Sallallahu aleyhi ve sellem” yazmalıydı. Sahabe-i kiramdan birinin ismi geçtiğinde ise “Radiyallahu anhu” yazıyordu.¹³

Yazman ayrıca hattını güzelleştirmeli, belirgin, net ve çok iyi okunabilir yazmalı, görme zayıflığı olan okuyucuların da istifade etmekten mahrum kalmaması için mümkün olduğu kadar incecik küçük yazmaktan kaçınmalıydı. Belki de yazmanların kağıttan tasarruf etmek düşüncesi, harfleri küçük yazmalarına neden oluyordu veyahut kitap yazarının isteği üzerine kitabın küçük olması konusunda aralarında ittifak hasil oluyordu. Yazmanlık mesleği satırların düzgün tutulmasını gerektiriyordu. Yazının eğri olmaması için büyük ihtimalle sayfalara çizgiler çiziyorlardı. Gerçekten de yazmanlar yazılı sayfayı ustalıkla kullanıyorlardı. Çizgilerin düzgün durmasını sağlıyorlardı. Beyaz zeminin alanını ustalıkla odaklayarak yazılı alanların başlangıç ve son satırlarda eşit bir düzenlemeyle boşluk kalacak şekilde ustalıkla ayarlıyorlardı. Aynı zamanda kopyesi yazılan kitabın sayfalarının düzenine uygun olacak şekilde uğraşıyorlardı. Yazmanlar ayrıca her sayfa bitiminin zeylinde son kelimenin tam altında bir sonraki sayfanın birinci kelimesini yazıyorlardı ki okuyucu bir sonraki sayfaya geçerken sayfaların

13 Rozenenthal, Franz, a.g.e. s.188.

birbirini takip ettiğini görsün. Bu yöntem sonraları “Takibat” adı ile bilinmeye başladı.¹⁴

Bağdat'ta müstensihlerin ücretleri değişiklik gösteriyordu. Bunda hatların kalitesinin farklı olması ve kullanılan kağıdın kalitesinin çeşitliliği, bunun yanısıra kitap sahibinin istediği hat türü, yazmanın becerisi ve yazıya hakim olması gibi nedenler etkili oluyordu.

Fiyat konusunda ve işin tamamlanacağı süre konusunda yazman ile yazılacak olan kitabın sahibi arasında mutlaka bir anlaşma yapılması şarttı. Elimizde o devirde uygulanan yazma işinin fiyatlarını gösteren ifadeler var. Örneğin hicri üçüncü yüzyılın başında 10 sayfa 1 dirhem karşılığında yazılıyordu. Hicri dördüncü yüzyılda te'lif faaliyetleri artmış ve kitap yazma işi canlanmıştı. Dolayısıyla yazma fiyatları belirgin bir şekilde artmış, bir sayfa bir dirhem karşılığı yazılmağa başlandı.

Bundan yazmanların aldığı ücretlerin dolgun olduğunu çıkarabiliriz. Öyle gözüküyor ki hicri beşinci yüzyılda yazmanların ücretleri büyük ölçüde artmış ve onu meslek edinenler için zenginlik kaynağı olmuştu. Onlardan biri el-Hasan b. Şihab el-Abkeri (428/1037) şöyle demiştir: “Yazmanlık ile 25 bin dirhem kazandım. 5 dirheme kağıt satın alıp Mütenebbi'nin divanını üç gecede yazıyor ve en az 150 dirheme veya 200 dirheme satıyordum.”¹⁵

14 el-Habeşi, Abdullah el-Habaşi, *el-Hadâra el-Arabiya*, Kuveyt, 1982, s. 35-36.

15 el-Hatibu'l-Bağdadi, *a.g.e.* s. 242.

İKİNCİ BÖLÜM

BAĞDAT KÜTÜPHANELERİ

A) Abbasiler Devrinde Bağdat'taki en Önemli Umumi Kütüphaneler

Genel mülahazalar

Abbasi halifeleri ilmin kaynaklarıyla uğraşmayı ve onları kullanmayı teşvik ediyorlardı. Bunun uğruna çok büyük meblağlar harcadılar, medreseler inşa ettiler, kitaplıklarını nadir ve enfes kitaplarla donattılar, âlimleri ve şairleri bol ödüllerle mukâfatlandırıdılar. Mevcut kütüphane hazinelerini nadir ciltlerle donattılar. Halifenin sarayı şairlerin, edebiyatçıların ve âlimlerin yarıştığı meydanlardan başka bir şey değildi. Meclisi bu tür eğitimli insanlarla dolup taşan kimse de, meclisinde tartışılan konular hakkında bilgi sahibi olmalıydı. Halifenin böyle olması ancak ve ancak okuma, ders çalışma ve hıfz etmekle olabilirdi. Halifeler çocuklarını eğitmekle uğraşırlardı. İlme olan bu isteklerin en büyük delili hilafet karargâhlarında kütüphane kitaplıkları inşa etmeleri, ortalıkta dönen fitneler ve siyasi olaylar nedeniyle kitapların uğradığı zararlara rağmen şüphesiz halifeler kitapları miras olarak birbirlerine aktarıyorlardı. Halifelerin kitaplıkları en nadir ve en kıymetli kitapları ihtiva ediyordu. Bir kitap yoktu ki onu elde etmekten geri kalmasınlar.¹⁶

16 el-Makdisi, Muhammed b. Ahmet, *Ahsenu't-takâsim fi ma'rifeti'l-akâlim*, Dâru's-sekâfe, Dimaşk, 1975, s.121.

Mesudi; kütüphane kitaplıklarının defterleri ile ilgili el-Mutaz Billah'ın söylediği ve yazdığına göre: “Defterler Mühtedi'ye arz edildi ve bu defterlerin bazılarının arkasında şu beyitler vardı.” Diye işaret etmiştir.¹⁷

Büyük ihtimalle Mesudi'nin sözlerinde işaret edilen kitaplıklar Bağdat kütüphanelerinin kitaplıklarıdır. Bu kitaplıklar hilafetin zayıflamasıyla harap olmuş, kitapları da dağılmıştır. Şüphesiz Moğolların Bağdat'a gelmesi kütüphanelere ve kitaplara en büyük zararı vermiştir.

İbnu's-Sâî Moğolların Bağdat'ı işgali sırasında (656/1258) “atların ahırlarını ve yem yuvalarını kerpiç yerine âlimlerin kitaplarıyla inşa ettiler” Demiştir.¹⁸

Sonraki bazı tarihçiler halifelerin kitaplıklarının uğradığı sona üzüntü ile işaret etmişlerdir. Kitaplıklardan bahsederken Kalkaşandi demiştir ki: “İslamın en muazzam kitaplığı üç tanedir: Biri Bağdat'taki Abbasi halifelerinin kitaplığıdır ki içinde sayılamayacak çoklukta ve başka kitaplarla mukayese edilemeyecek nefasette kitap vardı.” Bu durum böylece devam etti ta ki Moğollar Bağdat'a hücum edinceye kadar. O zaman Hülagü, hükümdar olan son Halife el-Müsta'sım Billah'ı öldürdü ve kaybolanların arasında kitap hazinesi de vardı. Eserleri ve onunla ilgili işaretleri de kayboldu.¹⁹

17 el-Me'sudi, Ali b. el-Hüseyn b. Ali, *Murûcu'z-zeheb ve ma'âdinu'l-cevher*, VIII. , Mısır 1964, s. 55.

18 İbnu'l-Fattuti, Kemalledin Abdurrezzak, *el-Havâdisu'l-camiâ ve't-tecarubu'n-nafîaa*, Bağdad, 1951, s. 350.

19 İbn Kesir, İmadeddin İsmail b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, XIII. Dâru'l-ihya' et-turasu'l-Arabi, Beyrut, 1988, s.215.

1- Beytu'l-Hikme Kütüphanesi

Halife Harunu'r-Reşid'in inşa ettiği kütüphanedir. Halife bu kütüphaneye Yuhanna b. Maseveyh en-Nasranî es-Siryani'yi, Rum diyarından getirttiği eski kitapların tercümesini yapmak üzere tayin etmiştir.²⁰

2- İbn Nasr Sabur Kütüphanesi

Bilinen en şöhretli kütüphanelerden biridir. İnşa eden kişi Bahau'd-Devle b. Buveyh ed-Deylemi'nin veziri Ebu'n-Nasr Sâbûr İbn Urûşîr (ö.410/1020). 381/940 yılında Karh'te iki sur arasında bir mahallede inşa etmiştir. İçinde Irak'tan, Acem diyarından, Hindistan'dan ve Çin'den getirilen birçok kitap toplanmıştır.

3- Nizâmiye Medresesi Kütüphanesi

Bu kütüphane 457/1065 yılında kuruldu. Sultan Melikşah ibn Arslan es-Selçuki'nin veziri Nizamu'l-Mülk, Hasan Ebu İshak'ın, Rasafa bölgesinde Dicle sahilinde inşa ettiği en eski İslami medreseye bağlı olarak kuruldu. Onunla birlikte çarşılar, mahalleler, hamamlar ve hanlar inşa etmiştir. Bu medresenin en meşhur hocalarından biri İmam-ı Gazali'dir. (ö.505/1111)

4- Mustansırriyye Medresesi Kütüphanesi

Bu medrese ve kütüphanesi 631/1234 yılında inşa edildi. Bağdat'ın doğu tarafında Dicle nehrinin kenarında yer alır. Bu medresenin binası günümüze kadar hala yerinde durmaktadır. Kütüphaneyi Abbasi halifesi el-

²⁰ el-Alüsi, Mahmud Şükri, *Cevâmi'u ve Mesâcidu Bağdad ve Madarisuhu*, Bağdad ,2001, s. 47.

Mustansır Billah Ebu Cafer bin et-Tahir (h.623-640/m.1226-1243) yılında kurmuştur.²¹

5- Fahrüddin el-Mervûdî Kütüphanesi

Bu kütüphaneyi ibn es-Sa'yi, el-Cami' el-Muhtasar fi Uyun et-Tevârih ve es-Siyer kitabında zikretmiştir.²²

6- Dâru'l-Halife Kütüphanesi

Abbasiler İlmî ve âlimleri yüceltmek için bu kütüphaneyi hilafet sarayında inşa ettiler.²³

7-

Abbasiler devrindeki meşhur Kütüphanelerdendir. Nadir ve eşi bulunmayan birtakım kitaplar ihtiva ediyordu.²⁴

8- Halife Musta'sım Billah'ın Şahsi Kütüphanesi

Bu kitaplığı Abbasi halifesi el-Musta'sım Billâh, hilafetinin ikinci yılında kurmuş ve içine çok sayıda pahalı kitaplar koymuş ve orada çalışmalarını için zamanının en maharetli hattatlarını görevlendirmişti.²⁵

9- Kâdiriyye Medresesi Kütüphanesi

Tarihi hicri 6. yüzyılın başına ve miladi 12. asrın başlarına kadar uzanır. Bu medreseyi ilk kuran Ebu Said el-Mahrami ve "Medreset el-Mahrami" adıyla biliniyordu. Ondan sonra da bazı ilim ehli insanlar

21 el-Alüsi, Mahmud Şükri, *a.g.e*, s 55.

22 el-Alüsi, Mahmud Şükri, *a.g.e*, s 55.

23 el-Alüsi, Mahmud Şükri, *a.g.e*, s 55.

24 el-Alüsi, Mahmud Şükri, *a.g.e*, s 55.

25 el-Alüsi, Mahmud Şükri, *a.g.e*, s. 57.

medreseye bazı katkılarda bulundular. Daha sonra şeyh Abdulkadir el-Geylani 528/ 1133 yıllarında medreseyi tamamladı ve orada ders vermeye başladı. Fetva, vaaz, ilimde ictihad ve amel işlerini başlattı. Ve bu sefer medrese onun adına izafe edilmeye başlandı.

Bu kütüphane birkaç felakete maruz kaldı. Şah İsmail Safavi ve Şah Abbas Safavi'nin 914/1508 yılında yaptıkları tahribatı örnek verebiliriz. 1084/1673 yılında da Sultan dördüncü Murad Bağdat'ı geri aldı ve bu medrese ile kütüphanesini eski haline getirdi. 1246/1830 yılında Bağdat şehri su taşkınlarına maruz kaldı ve bu kütüphanenin birçok kitabı bundan dolayı yok oldu. Genel kütüphaneye dönüşmeden önce de es-Seyyid Abdurrahman en-Nakib ibn es-Seyyid Ali kütüphanenin bakımını üstlendi. Daha sonra 1945'te genel kütüphane durumuna getirildi. Şu ana kadar ilim taliplerine ve araştırmacılara hizmet sunmağa devam etmektedir.²⁶

26 el-Alüsi, Mahmud Şükri, *a.g.e*, s 60.

B) Modern Bağdat'ta Kütüphaneler

Genel mülahazalar

Irak'a karşı yürütülen Amerika ve İngiltere'nin işgalleri aynı zamanda Irak'ın medeniyet mirasını harap etmiştir. Hiçbir ifade Amerika'nın burada insanlığın hafızasına yaptığı hasarın büyüklük ve boyutlarını hakkıyla anlatamaz. İşgal kuvvetlerinin kullandığı özel yakıcı maddeler sadece kitapları yakmakla kalmamış aynı zamanda rafları büroları ve çimento karışımlarını bile yıpratmıştır. Felaketin ilk günlerinde olayın büyüklüğünü küçümseme hamleleri gözükmeğe başlamıştı. Bunun yanında Amerikan kuvvetlerinin medeniyet merkezlerini koruyamamasının nedeninin askeri operasyonlarla meşgul olmasına dayandırılması dikkat çekmekteydi. Olanlara karşı ortaya çıkan uluslararası tepkilerden sonra çalınan değerlerin iadesi ve zarara uğrayanların tamir edilmesi için gayretler sarfedildi. Ancak Irak'ın kültürel zenginliğinin yok edilmesi önlenemedi.

Bu çalışmada mümkün olduğunca basın raporlarına, resmi beyanlara, Irak'ta gerçekleri araştırmak için görevlendirilen inceleme komisyonunun açıklamalarına dayanarak bu konuya da temas etmek istedik.

1- Numâniye Kütüphanesi

Bu kütüphaneyi Bağdat Daru's-Selam'daki el-Berekat Hayruddin inşa etmiştir. Bu hazineyi 1307/1890 yılında Mercaniyye medresesi talebelerine vakfetmişti. Ve Evkâf sicillerine kaydettirdi. Ve bunun yararına olmak üzere vakıflar tahsis etti. Bu kütüphane, Mercaniyye medresesinin camiindeydi. Gerçekten de Arap kitaplarının en şahane, en zengin hazinelerini taşıyan bir kütüphane olarak sayıldı. Burası, şahane el yazmaları ve çeşitli ilimlerde

nadir matbuatlar ihtiva ediyordu. Bu kütüphanenin fihristi 33 sayfa olup ilahiyat ve diğer ilim dallarına ait geniş bir yelpazeyi kuşatıyordu.

2- Dâru'l-Kutubî'l-Umûmiyye

Bunun merkezi ve ilk çekirdeği Vali Davut Paşa'nın 1268/1852'de inşa ettiği cami' el-Haydarhane medresesinde oluşturuldu. Bu cami' eskiden önemli siyasi meselelerde halkın buluştuğu bir yer oluyordu. Vali Davut Paşa, marifet erbabından ve edebiyatı gözeten ve edebiyat konularını yaymağa uğraşan biri olarak bilinirdi. Fakat bu kütüphanenin kendi okulunun talebelerine tahsis edilmesinden sonra genel olarak okuyuculara kapılarını açması ancak 1301/1884 yılında Bağdat Maarif Müdürü es-Seyyid el-Cemil'in gayretleriyle Osmanlı veziri Mustafa Asım Paşa zamanında gerçekleşti. Bu zat Bağdat âlimlerini toplayarak Haydarhane Camii'nde genel bir kitaplık inşa etmek amacıyla hükümete destek vermeleri için teşvik etmiş onlardan bu kitaplığı nadir ve değerli yazmalarla donatmalarını ve Davut Paşa'nın zikredilen camide oluşturduğu ilmi servete ilave etmelerini istemiştir.²⁷

3- Genel Kütüphane

Bu kütüphane üç bölümden oluşur:

1917 yılında İngiltere'nin Irak'ı işgalinden sonra Miss Bell Hanım'ın oluşturduğu Mektebetu's-Selâm, Cemiyetu's-Şebihî'l-Mesihîyye Kütüphanesi ve Ma'arif Kütüphanesidir. Üçü de 1929 yılında birleşti. Bu birleşmeden sonra da el-Mektebe el-Âmme adıyla anılmağa başladı. Yarı arapça öbür yarı muhtelif dillerde olmak üzere yaklaşık on beş bin basılı cildi ihtiva ediyordu. O

27- el-Alüsi, Mahmud Şükri, *a.g.e*, s 65.

zamanki Irak Ma'arif Bakanlığı kitap konusuna büyük ehemmiyet veriyordu. Büyükelçilerine, konsoloslarına ve Avrupa'daki Iraklı ilmi organizasyonlarına yazılar yazarak Arapça yazmalarından veya onların kopyaları veya suretlerinden bulabildiklerini getirmeleri için teşvik ediyordu.²⁸ Ma'arif Bakanı Şeyh Muhammad Rıza eş-Şebibi'nin Bağdat'taki Daru'l-Kütüb'e unutulmaz katkıları vardı. Iraklı müelliflerin yazdığı, Avrupa'daki ve doğu ülkelerinin kitaplıklarında saklanan her nadir yazmayı araştırır bulurdu. Kopyasının yazılmasını veya fotokopisinin çekilmesinin zaruri olduğunu ve onları Genel Mektebe'ye veya diğer Irak ve Bağdat'taki kütüphanelere konulmasını sağlamağa çalışmış, böylece okuyanlara, araştırmacılara ve tarihçilere kolaylık sağlamıştır. Ayrıca sözü edilen el-Mektebe el-Âmme'nin düzenlenmesini ve fihristlerinin ilmi biçimde doğuda ve batıdaki Irak kitaplarının kütüphanelerini örnek alarak sınıflandırılmasını sağlamıştır.²⁹

4- el-Evkâfu'l-Âmme Kütüphanesi

Bu kütüphane; kendisine Evkâf Bakanlığı görevi verildiği zaman Şeyh Ahmed ed-Davud'un gayretleriyle kurulmuştur. Bu kütüphaneyi inşa etme fikri 1922 yılına dayanır, o zaman Abdullatif el-Mendil, Abdulmuhsin es-Sadun'un birinci hükümetinde Evkâf bakanıydı ve o zamanki Bağdat Evkâf müdürü Abdullatif Senyan Bey bu düşüncesini desteklemişti. Davud çok samimi gayretler içine girdi. Fakat Bağdat camilerindeki kütüphanelerden dağınık yazmaları toplamağa başlayınca büyük bir itirazla karşılaştı. Bununla o Hidiv

28- Lammens Henry, *Ceridetu'l-Beşir*, Beyrut, sayı 5620, 1938.

29- el-Alüsi, Mahmud Şükri, *a.g.e*, s 68.

İsmail'in 1863/1879 devrinde bütün Mısır mescitlerinde saklanan el yazmalarını toplayıp Daru'l-kutubi'l-Mısriyye'ye koyan Mısır Ma'arif Nazırı Ali Paşa, Mubarek'in yolunu izledi. Şeyh Davud sonunda Mektebet el-Evkâf el-Âmme'yi kurdu.³⁰

5- el-Ma'hadu'l-İlmi Kütüphanesi

Ma'hadu'l-İlmi Kütüphanesi 1921 yılının sonlarında açıldı. Bu genel kütüphane enstitünün açık alanıydı. Gazeteler ona anında ulaşıyordu, herkese açıktı. Geniş kültürüyle tanınan merhum Sabit b. Nur bu kütüphanenin müdürüydü.

6- es-Selâmu'l-Âmme Kütüphanesi

1920'de Bağdat'ta açılmıştır. 1919 yılının kasım ayındaki kutlamalara yetiştirilmesi için çok gayretler sarfedildi. Bunun için Bağdat toplumunun ileri gelenlerinden yaklaşık 20 kişi toplandı. Arif es-Suveydi, Yusuf Ganime, Kazım ed-Dajili bunların başındaydı. Bu gayretler birçok problemle karşılaştı. Sonra vilayetin bakanlığına devredildi.

C) 2003 Yılı İşgaliyle Zarara Uğrayan Kütüphaneler ve Kütüphane Yetkilileriyle Yapılan Mülakatlar.

1- Vataniyye Kütüphanesi ve Uğradığı Zararlar

Bu kütüphane bir yerli komisyon tarafından te'sis edildi. 1924 yılında Ma'arif Bakanlığı'na ilhak edildi ve "Genel Kütüphane" adıyla isimlendirildi. O da 1961'de el-Vataniyye'nin temelini teşkil etti. Sonra da kültür ve İrşat Bakanlığı'na bağlandı. 1970 yılında da milli kütüphane merkezi oldu. Bundan

30 el-Cübürî, Abdullah el-Cübürî, *Mektebet el-Avkâfu'l-Amme Târihuha ve Nevâdiruha*, Bağdat ,1979, s. 40.

dolayı bu kütüphaneye Irak'ta yayınlanan veya basılan her bir belgenin beş nüshası konulurdu. Ayrıca Irak dışındaki Iraklılar veya Iraklı olmayan kişiler tarafından Irak hakkında yayınlanan her belgeden üç nüsha konulurdu.³¹ Yetmişlerde kütüphanenin muhteviyatı 61744 cilt olarak sayıldı. 2003 yılında Irak'ın işgaliyle birlikte el-Vataniyye Kütüphanesi çok zarara uğradı. Kütüphanenin ihtiva ettiği eserler kasıtlı olarak yağmaya maruz bırakıldı. Arnu raporuna göre (Arnu, inceleme yapmak için özel oluşturulan Amerikalı sivil bir komisyon) Kütüphanenin ihtiva ettiği eser sayısının belirtilmesinde bir yanlışlık var. Bir yandan 412.000 gibi çok düşük bir rakam ifade edilirken, bir yandan da 12 milyon gibi çok mübalağalı bir rakam belirtiliyor. El-Vataniyye Kütüphanesi müdürü Usame Nasir en-Nakşibendi ise rafların uzunluğu ve kapasitelerine göre yaptığı hesaba göre sayının 1.200.000 olabileceğini belirtiyordu. 17/7/2003 tarihinde el-Jazeera televizyon kanalının "Mercek Altında" adlı programında eski milli kütüphane müdürü bir Iraklı yetkili olan Yasin el-Hüseyni'den rakamın bir milyon kadar olduğunu öğreniyoruz.³² Kütüphanenin ihtiva ettiği nadir belgelerden 450.000 kadarı Irak Haşimi Krallığı dönemiyle ilgili belgelerdir.

Kütüphane müdürü Salih Cemil'e göre kütüphane iki aşamada yakıldı: Birincisi 10 Nisanda, ikincisi düzenli ve planlı bir şekilde 2003 yılının 14'ünde yakılmıştır. 17/7/2003 tarihli el-Jazeera televizyon kanalının "Mercek altında" isimli programında da, kütüphanenin iki kez yakıldığı söyleniyordu: Birincisi

32- el-Abbadi, Mahmud el-Abbadi, *ceridetu'l -Ddustur el-Urduniye*, 17.4.2003.

33 en-Naşif, Halidu'n-Naşif, *Tedmiru't-turât el-Hâdare el-Îrâkiye*, Bağdad 2004, s. 21.

14 Nisan 2003 tarihinde, ikincisi bu tarihten bir hafta sonra gerçekleşmiştir. Bu bilgileri Arnu raporu da desteklemektedir.³³ Bu doğruysa ikinci yakma işi işgal kuvvetlerinin şüphe götürmeyecek biçimde başkent Bağdat'a hakimken cereyan etti demektir.

Gazetecilerin görüşüne göre Nisanın 14'ünde ana salondaki katalogların ahşap çekmecelerinden ve ödünç verme bürosundan başka bir şey kalmamıştı. Nedense ateş onları yakmamıştı. Halbuki duvarlar ve tavan kömür haline gelmişti. Ortada küllerden oluşan kümeler vardı. Zemin yangın tesiriyle hala sıcaktı. Orta antrede mikrofilmlerden uzun rulolar vardı. Binanın önünde 4 Amerikan arabası vardı ve gasp olayına müdahale etmekte harekete geçmediler. (Associated Press, Bağdat,16/4/2003)³⁴ Operasyonun şahidi ve kütüphanenin eski müsteşarına göre gasp olayı organize edilmiş bir haldeydi. Hırsızlar üç arabayla geldiler ve ellerinde çuval ve kaplar vardı. Binaya saldırır gibi girip kitapları çuvallara koyuyorlardı. Bazıları da cihazları ve mobilyaları götürüyordu. (17/7/2003 tarihli el-Jazeera televizyon kanalının mercek altında programı)³⁵ Arnu raporuna göre okuma salonu da dahil olmak üzere zemin kat planlı bir şekilde yakıldı. Sistematiik bir şekilde kartları yerlere atıldı. Kitaplar toplanıp belli yerlere konuldu ve özel bir yanıcı madde kullanılarak yakılan ateş, kitapları ve metal rafları tamamen yaktı. Isı derecesi o kadar yüksekti ki binanın iskeletini dahi yaktı. Ve öyle bir tahrip etti ki

34 en-Naşif, Halidu'n-Naşif, *a.g.e.* s 25.

34 en-Naşif, Halidu'n-Naşif, *a.g.e.* s. 30.

35 en-Naşif, Halidu'n-Naşif, *a.g.e.* s.30.

kütüphaneyi tamir etmek imkansız hale geldi. Rapora göre, gönüllülerle kütüphane çalışanları birinci ve ikinci tahrip olayları arasında bazı kitapları Şiilerin bir mescidine taşıdılar. Temmuz başında kitapların dağılımı şöyleydi: Bir kısmı zemin kattaki ve ikinci kattaki depolarda kaldı. Bunların çoğu küçük mecmualar ve sunumlardır. İkinci kısım ise Sevra semtinin mescitlerinden birinde, üçüncü kısımdaki nadir kitaplar ise Bağdat'taki turizm meclisi binasında saklandı. Anlaşılmaktadır ki “Arnu Raporu” başka kaynaklardan alınan bilgilere ters düşmektedir. Bu kaynaklardan biri Londra’da ikamet eden Irak’lı yazar Harun Muhammet’tir ki bu el yazmalarının saldırıdan önce el-Merkezu’l-Vatani el yazma merkezine (Eski adı Merkez Saddam Li’l-Mahtutat) nakledildiğini söylemiştir. (Associated Press, Bağdat, 16/4/2003)³⁶ Ayrıca vekaleten el-Mektebe el-Vataniyye’nin genel müdürü Kamil Aşur sorumluların bazı tedbirleri aldığını, bu tedbirlerden birinin nadir bulunan ve önemli olan kitap ve belgeleri güvenli bir yere nakledildiğini söylemiştir.

17/7/2003 tarihinde el-Jazeera televizyon kanalının “Mercek Altında” adlı programında, işgal kuvvetlerinin kültür eski sorumlusu olan Amerikalı John Limbert; kitap ve belgelerin yüzde doksanının güvenli bir yere nakledildiğini söylerken ne kasdettiği bilinmiyor.³⁷

36 en-Naşif, Halidu’n-Naşif, *a.g.e.* s.31.

37 Bkz. Raydinkh, International Herald Tribune, 2/5/2003.

Semtinde bir mescide nakledilmiştir. Bu sözyle ne kastettiği bilinmemektedir. Bir kaynaktan işaret edildiğine göre kitaplardan özel olan bir kısmı yanmağa maruz kaldıktan sonra kalanlar kütüphanelerin birinden (Büyük ihtimal el-Mektebe el-Vataniyye) Necef'e nakledildiler. Buna es-Seyyid Mümin el-Musevi'nin şu sözü şahit olarak gösteriliyor: "Güvenli bir yere nakledilmeli." Kitapları kütüphaneden taşıyan kamyonlar görüldü. (Turks, US)³⁸ Aynı üslup el-Vataniyye Kütüphanesi binasında ikinci katta bulunan el-Mahfuzat el-Vataniyye'yi (Milli Değerleri) yakarken de kullanıldı. Geriye sadece kalın kül tabakaları kaldı. Aletler ve mobilyalar yüksek ısı derecesi dolayısıyla eridi. Kurtarılan çok az bir kısım şu anda Sevra Semtinin mescitlerinde bulunuyor. (Turizm kurumunda) 14 Nisanda yapılan yakma işleminin şahitlerinden Robert Fisk bina dışında uçuşan elle yazılmış olan bir takım belgeleri kurtarabilmiştir. Bunların şimdi Independent Gazetesinde olduğu varsayılıyor.³⁹

2- el-Evkâf Kütüphanesi ve Uğradığı Zararlar

Genel Evkâf Kütüphanesini kurma fikri mescitlerde dağınık bulunan kitapları bir yerde toplama gayesiyle 1922 yılına dayanır. Kütüphane 1928'de açıldı ve birkaç yere taşındı. 1966'da el-Bâbu'l-Muazzaza'da bulunan 77/12083-Ma'râde binâsı ile Ma'be'ed el-Yatidiyye Bin'koruk Koşpiyanisy Muesşerîsî üste Kadem Ayluchay mescitlerden zikre edilginde görülen kitaplar ve belgeler belzmişenü l'le talara fâdâsılı şüve yazılmaç olan sıratatı slana arkı kdaü Şenre

38 en-Naşif, Halidu'n-Naşif, *a.g.e.* s. 32.

39 en-Naşif, Halidu'n-Naşif, *a.g.e* s 32.

iyi bir kitap koleksiyonuna sahip olmuş oldu. Bakanlık, kütüphane için Arap aleminden ve yabancı kaynaklarda basılan Arapça matbuatları Londra'daki Luzac Kütüphanesi aracılığıyla satın alıyordu. Ayrıca Türkiye'deki kitap hazinelerinde bulunan el yazmalarını fotoğraflıyordu. Böylece kütüphanedeki matbuat sayısı Amerikan işgalinden önce 7500 el yazması olmuştu. Ayrıca kütüphane sadece orada bulunan nadir matbuatı ihtiva ediyordu. Bunlardan biri İmam ebu Muhammed Abdullah b. Müslim b. Qutaiba el-Deynuri'nin (276/890) "Kitâbu Te'vil el-Hadis" adlı el yazması ki bu dünyadaki en eski nüshadır. Diğer de "Lugdatu'l-İsfahâni" olarak tanınan ebu Ali el-Hasan b. Abdullah'ın, "Biladu'l-Arab" isimli eseridir.⁴⁰ 14 Nisan 2003 tarihinde bu kütüphane gasba ve yangına maruz kalmış basın raporları kütüphane içinde siyah küller arasından herhangi bir kitap veya el yazması tanımlayamamıştır. Arnu'nun raporuna göre aynı el-Mektebe el-Vataniyye'de yapıldığı gibi bu kütüphane de tamamen ve aynı üslubla yakıldı. Geriye sadece dış duvarlar kalmış olup büyük ihtimal kütüphane soyulmuştur.⁴¹ Gelen bilgilere göre el yazmalarının yüzde kırkı ve basılı kitapların yüzde 90'ına yakın bir kısmı ya gasb edilerek ya da yakılarak yok edildi.

2010 yılı aralık ayında mülakatta bulunduğum el-Evkaf Kütüphanesi yetkilisi Muhibbuddin es-Samarrai bu konuda şu sözleri belirtti: "Kütüphaneleri gasp eden planlı operasyonlar yapıldı. Bunlar istediklerini yapıyorlardı ve onlara engel olan hiçbir Amerikalı güç yoktu. Hatta işgalci

⁴⁰ el-Cübürî, Abdullah el-Cübürî, *a.g.e.* s. 27.

⁴¹ en-Naşif, Halidu'n-Naşif, *a.g.e.* s. 35.

kuvvetlerin desteğiyle ve onayıyla yapılıyordu.” Bu sözlerini destekleyen bir olay şudur: Robert Fisk, Mektebetu'l-Avkâf'ın yangına maruz kaldığını görünce el-Mektebe el-Vataniyye'den yaklaşık 20-25 metre kadar uzaklıktaydı ki o kütüphane de yanıyordu. Koştı ve işgal kuvvetlerine bağlı olan el-İdare el-Medeniyye bürosuna aceleyle gidip mevki hakkında hem Arapça hem de İngilizce olarak dakik bilgiler verip dumanın millerce uzaklıktan görülebildiğini, oraya sadece 5 dakikada varabileceklerini söylemiş, fakat bir Amerikalı subay alaycı bir şekilde arkadaşına seslenerek: “Bu adam bir antik kütüphanenin yanmakta olduğunu söylüyor.”⁴² Yarım saat sonra ise alevler bir hayli yükselerek kütüphaneyi yakıp yutuyordu. El yazmalarının kütüphanenin üst katlarında olduğunu ve alevlerin onları da sardığını söylüyordu. Fisk, yangının her yere yayılmasını sağlamak amacıyla kasıtlı olarak benzin döküldüğünden de bahsediyordu. (Robert Fisk The Independent 15/4/2003) El yazması ve kitaplar alanında araştırma yapan Abdu's-selam dedi ki: “Şüphesiz binada yakılan ateş, sistematik ve planlı bir şekilde yapıldı.” (El-Jazeera kanalı 17/7/2003, Mercek altında programı)⁴³

3- el-Evkâfu'l-Âmme Yetkilisi Mühibuldin es-Samarrai İle Yaptığım

Mülakat. (Aralık 2010)

El-Avkâfu'l-Âmme Kütüphanesinde çalışan görevlilerden Muhibuddin es-Samarrai ile görüştüm. Amerikan saldırısından önce ve saldırı sonrasında

42 en-Naşif, Halidu'n-Naşif, a.g.e. s.39.

43 en-Naşif, Halidu'n-Naşif, a.g.e s.39.

kütüphanenin uğradığı zararları sordum, dedi ki: “Kütüphane iki kez soyuldu. Birisi 14/4/2003 tarihinde. Birinci soygun büyük değildi. Kütüphanenin mobilyası, cihazları ve bazı kitaplarını çalmışlardı. O zaman Amerikalı güçler Bağdat’a tamamıyla hakim değildi. İkinci soygun olduğunda Amerikalı güçler Bağdat üzerinde kontrolü tamamen ele geçirmişti. Şahitlere göre dört Amerikan arabası binanın önüne gelmişti. Gözlerinin önünde kütüphane soyuluyordu ve soygunu önlemek için hiçbir şey yapılmıyordu. Söylendiğine göre ikinci soygun planlıydı. Çünkü kitapları arabalarla taşıdılar ve ateş yaktılar, özel yakıcı madde kullandılar, ısı çok yüksek olduğundan binanın iskeletini eritmişti.” Muhibbuddin es-Samarrai hoca Amerikan güçlerini sorumlu tuttu. Ve Irak’a düşman olan bazı güçlerin bu barbar eylemin arkasında olduğunu savundu. Savaştan önce alınan tedbirler ve icraatları sorduğumda dedi ki: “Savaştan günlerce önce bazı kitapları güvenli bir yere taşıdık. El yazmalarını güvenli bir yere nakletmek için kütüphaneler bölümü yetkilileri, es-Seyyid Muhammed el-Cuburi’nin başkanlığını yaptığı bir komisyon kurdu, ben de komisyonun üyelerindendim. Demir sandıklar ve 75 adet kilit aldık. Bütün kitapları taşıyamayacaktık, çünkü sayıları çok fazlaydı. El yazmalarının taşıyabildiğimiz kadarını Bâbu’l-şeyh mahallesindeki Kâdiriyye medresesi (Okulu) kütüphanesine taşıdık. Ertesi gün Evkâf Bakanlığı’nın bütün mallarının sandıklara konulup Kâdiriyye medresesine götürüldüğü söylentileri yayılmıştı. El yazmalarını 7/4/2003 tarihinde Adl mahallesindeki eş-Şeyh Ma’ruf medresesine taşıdık. Komisyon tarafından sıkı korumaya alındı, böylece o el yazmalarının çoğunu Allah’a şükür korumuş olduk.”

4- el-Merkezu'l-Vatani Kütüphanesi Müdürü Abdullah Hamid ile

Yaptığım Mülakat. (Kasım 2010)

Kütüphane müdürü es-Seyyid Abdullah Hamid ile görüşüm ve kütüphanenin mevcut durumunu sordum. Amerika'nın Irak'ı işgalinden dolayı çalınmaya ve soyguna maruz kalıp kalmadığını sordum. Şöyle cevap verdi: "Hayır, el-hamdulillah kütüphanemiz zarara uğramadı. Allah mahalle sakinlerinden razı olsun ki onlar sayesinde el yazmaları muhafaza edildi. El yazmalarını işgalden iki gün önce, yani 7/4/2003 tarihinde yandaki binaya taşıdık. Allah'tan ben kütüphanenin yanında ikamet ediyordum, dolayısıyla onları koruduk. Bazı şahitler merkezin yanındaki binayı soymak için silahlı hırsızlarla yaptıkları çatışmadan sonra es-Seyyid Abdullah Hamid'i yalın ayak olarak merkez binasının önünde gördüklerini söylediler. Bölgede bulunanlarla konuşup merkez binasının boş olduğunu, orada bir aile oturduğunu ve oraya saldırmanın faydasız olduğunu söylüyordu. Böylece merkez binası diğer müessese binalarının başına gelen benzer bir olaya maruz kalmaktan uzak kaldı. Nadir ve değerli el yazmaları paha biçilemeyecek kadar değerinde olan büyük bir servet sağ salim kurtulmuş oldu."

5- eş-Şeyh Abdülkadir Geylani Kütüphanesi Yetkilisi Abdurrahman en-

Nakip İle Yaptığım Mülakatlar. (EKİM 2010)

Şeyh Abdülkadir Geylani'nin Kütüphanesine gelince bu kütüphane Amerikan saldırısı ile olan olaylar sırasındaki soygunlara maruz kalmadı. Çünkü bölge sakinlerinden hayır sahibi olanlar büyük gayret sarfederek kütüphaneyi koruyacak tedbirler aldılar. Ben de bölge sakinlerinden biriyim. Evim el-Mektebe el-Kadiriyye'nin çok yakınında bulunuyor. Şahitler bana

kütüphanenin silahlı bir takım adamların mühimmatlarıyla ve arabalarıyla gelip kütüphaneyi basmak istediklerini söylediler. Bölge ahalisi ise yoğun ateş altında onları geri püskürttü ve geldikleri yere geri çekildiler. Belki de kütüphanenin mevkisinin iyi olması hırsızların ona ulaşmalarını engelleyen faktörlerden biriydi. Çünkü kütüphane halkın yoğun olarak yaşadığı her taraftan meskenlerle çevrili bir bölgedeydi. Kütüphane soyuldu mu diye ona sordum, dedi ki: “el-Hamdulillah hayırseverlerin sayesinde bir kâğıt bile yitirmedik.”

İKİNCİ BÖLÜM

“eş-ŞEYH ABDULKÂDİR GEYLÂNÎ”, “EL-EVKÂFU'L-ÂMME” VE “EL-MERKEZU'L-VATANÎ” KÜTÜPHANELERİNDEKİ TEFSİR İÇERİKLİ ELYAZMALARI

A) Şeyh Abdulkâdir Geylânî Kütüphanesi

1-Kütüphanenin Tanıtımı

Şeyh Abdulkâdir el-Geylânî camiinin kitap hazinesini ve içindeki değerli kitapları tanıtırken; eski camiinin tarihi, medresesi, ihtiva ettiği çeşitli ilimler hakkındaki bilgileri barındıran değerli kitaplar hakkında özet bir bilgi vermeden geçemeyeceğiz. Hazinenin tüm el yazması eserleri ki bunlar mektuplar, fıkıh ve usulleri, akaid, tasavvuf, dil, edebiyat, şiir, tarih, tercüme, coğrafya tıp, felek, matematik ve başka çeşitli ilimlerle marifet konularını inceleyen eserlerdir. Bu büyük kültürel müessesenin mazisi hicri 6'ncı yüzyıla dayanır, o zaman Hanbelî mezhebine uygun ilk ilmi medrese olarak inşa edildi. Onu inşa eden Kadı Sa'd el-Mübarek el-Mahremi'ye nisbeten “Medresetu'l-Mahremi” adıyla tanınmıştı. El-Mahrami Abdulkadir Geylani'nin hocasıydı.

Tefsir konusunda bir ders, Hadis-i Nebevi konusunda bir ders, Hanbelî mezhebinde bir ders, Hilaf konusunda bir ders, ayrıca bir günde sabah ve

akşam olmak üzere Tefsir ve Hadis ilimleri, Hilaf, Usul, Nahiv ve öğleden sonra 7 ders, böylece günlük ders toplamı 13 ders oluyordu.⁴⁴

Böylece okulu yüksek seviyelere ulaştı. Bağdat'ın diğer okullarını geçti. İslam âleminde sayılı ilmi müesseselerden biri oldu. Ulema ile talebeler oraya geldi. Şeyh Geylani öğretim, vaaz ve irşat işine yaklaşık kırk yıl devam etti. Bu arada bazı çalışma kitapları kaleme alındı. Bunlar arasında “el-Ganiyye li-talibi tariku'l-Hakk” ve “el-Fethu'r-Rabbani” ve “Futuh'l-Gayb” ve “el-Fuyuzatu'r-Rabbaniyye fi'l-Avradi'l-Kadiriyye” ve “el-Kibriti'l-Ahmar fi es-Salâti âlâ en-Nebi (Sallaallahu aleyhi ve sellim)” ve “Meratibu'l-Vücut” ve “er-Risale el-Gavsiyye” ve “Sırru'l-Asrar” ve “Calau'l-Hatır min Kelami's-Şeyh Abdulkadir” ve “Hizbu'r-reca ve'l-intiha” ve “Mevakitu'l-hikem” ve “Tuhfetu'l-muttakin” ve “Sebilu'l-Arifin” Sayılabilir.⁴⁵ Şeyh'in vefatı (Radiyellahu anhu) 561/1166 cumartesi günü rabiu'l-evvelin sekizinde, bir başka rivayete göre onunda veya başka bir günde olmuştur, müritleri ve öğrencileri kendi okulunun bahçesine gömdüler. Şeyh'in Okul bahçesine defnedilmesi buranın zamanla mescit şekli ve görünümüne dönüşmesine sebep olmuştur. Çünkü insanlar feyizlenmek için onu ziyarete başladılar. Eğitim bundan sonra da devam etti.⁴⁶

44 el-Geylânî, Muhammad el- Emin, *Riyâdu'l bâsetin*, bihamiş Behcetü'l-esrâr, Bağdad, 1977,s. 20.

45 İbn Receb, Zeyneddin Abdurrahman Şahabettin, *ez-Zeyl âlâ Tabâkati'l -Hanâbile*, Beyrut, 1985, I, s. 290.

46 Rauf, İmad Abdusselam, *Medârisu Bağdad fi'l asri'l- Abbâsi*, 1966, Bağdad, s. 30.

2- Kütüphanedeki El Yazması Eserlerin Sayısı

El-Kadiriyye Medresesi Kütüphanesi'nde azımsanmayacak sayıda el yazması kitap ve kıymetli eser vardır. Bu kitapları fazilet sahibi ve ilim ehli zatlar tarafından asırlar boyunca el-Kadiriyye Medresesi Kütüphanesi'ne vakfedildiler. Bu kitaplardan bazıları sonradan el-Kadiriyye Kütüphanesi'ne telef olmaması ve kaybolmaması ve ayrıca insanların istifadesinin devamı için nakledilmiştir.

El-Kadiriyye Kütüphanesi'ne nakledilen önemli kitaplıklardan bazıları:

1. el-Kaplaniyye Camii Medresesi Kütüphanesi
2. el-Fadıl Camii Medresesi Kütüphanesi
3. Hıdır Bey Mescidi Kütüphanesi
4. el-Medrese el-Hatuniyye Kütüphanesi
5. es-Seyyid Yusuf el-Ata Kütüphanesi
6. Ailelere Ait (Dini ve ilmi) Muhtelif Kütüphaneler

El-Medrese el-Kadiriyye Kütüphanesi'ndeki el yazması eserlerin sayısı (Bin altıyüz) 1600 cilttir, bunlara ilaveten birtakım belgeler ve ilmi çalışmalar da bulunuyor, bütün bu değerli eserler önemli konular ve nadir kitaplarla bütün dünya kitaplıklarında ikincisi olmayan kıymetli kitapları ihtiva ederler. Bunlardan bazıları müellifinin eliyle yazılmış ve bütün ilimleri kapsayan şeylerdir, aşağıdaki açıklama bunu gösterir:

1. el-Masahif eş-Şerife, el-Kur'an el-Kerim: (55 yazılı eser)
2. Tefsiru'l-Kur'an: (48 yazılı eser)
3. Manzumat Maharici'l-Huruf: (55 yazılı eser)
4. Ulumu'l-Hadis eş-Şerif: (108 yazılı eser)

5. el-Fıkh ve Resai'l ve Mesai'l fî'l-Fıkh: (303 yazılı eser)
6. Usulu'l-Fıkh: (153 yazılı eser)
7. Tasavvuf: (141 yazılı eser)
8. el-Mantık: (82 yazılı eser)
9. el-Vad ve'n-Nahv: (224 yazılı eser)
10. el-İstiane: (8 yazılı eser)
11. el-Belağa: (32 yazılı eser)
12. el-Edeb: (98 yazılı eser)
13. el-Urud: (15 yazılı eser)
14. es-Sire en-Nebeviyye: (56 yazılı eser)
15. el-Ansab: (13 yazılı eser)
16. el-Hisab ve'l-Hey'e: (25 yazılı eser)
17. el-Mikanik: (1 yazılı eser)
18. et-Tıp ve's-Seydala: (100 yazılı eser)
19. İlmu'l-Hayavan: (15 yazılı eser)
20. el-Coğrafya: (9 yazılı eser)
21. Levhatu'l-Hattatin: (10 yazılı eser)
22. Funun Mütenavvia: (13 yazılı eser)
23. el-Vasaik: (50 yazılı eser)
24. el-İcazat ve'l-Maşayih: (27 yazılı eser)

El-Mecamii: Birçok mesele ve risale ihtiva eder, bunlardan Nahiv konusunda risaleler, Urud ve Kafiye konusunda risaleler, Fıkh ve fıkıh usulleri, hadis hakkında meseleler, Akide hakkında risaleler, Masahif hakkında risaleler, tasavvuf hakkında risaleler, risaleler hakkında şartlar ve

haşiyeler, sorular, cevaplar ve makaleler, besmele meseleleri, edebiyat risaleleri, araştırma ve munazara risaleleri, iman hakkında risaleler, ictihad ve taklit konularında risaleler, ihtilaf meseleleri, bazı konular hakkında tercüme, faydalı bilgi, kısa bilgi, bazı konularda incelemeler ile birçok mesele hakkında açıklamalar, bu grup yazmalarının sayısı 433.⁴⁷

3- Tefsîr İçerikli El Yazmaları

Câmiu'l-beyân fî tefsîri'l- Kur'ân

Müellifi: Muhammed b. Cerir b. Yezid ebi Cafer et-Taberi (310/923).

Birinci cilt, Fatiha suresinin tefsiri ile başlıyor, Bakara Suresi 239'uncu Ayetinin tefsiriyle bitiyor. Nüshası normal hatla yazılmış, yıpranmış, sayfaları örülmüş. 1165/1752 yılında Abdu'l-Hadi eş-Şevani tarafından yazılmıştır.

332 sayfa, 40 satır, 31x20 cm. (El yazmasının numarası: 443/6)

Câmiu'l-beyân fî tefsîri'l- Kur'ân

Müellif: Muhammad b. Cerir et-Taberi (310/923).

İkinci cilt, Bakara suresi 240'ıncı ayetin tefsiri ile başlar. Nisa suresinin 169'uncu ayetinin tefsiri ile bitiyor. Müstensih (Nesheden) bu surenin kalan 170-176 ayetlerini bitirmemiştir. Diğer ciltleri nesheden müstensihler eliyle bir nüsha. 312 sayfa, 40 satır, 31x20 cm.

Câmiu'l-beyân fî tefsîri'l- Kur'ân

Müellifi: Muhammad b. Cerir et-Taberi (310/923).

Üçüncü cilt, Maide suresinin tefsirinden başlayıp A'raf suresi 153'üncü ayette

47 el-Alüsi, Mahmut Şükri, *Mesacid Daru'Is-selam*, 1979, Bağdat, s. 15.

bitiyor. Diğer ciltleri yazan nasihin nüshası, aynı hat ve aynı kağıtlar.

257 sayfa, 40 satır, 31x20 cm.

Câmiu'l-beyân fî tefsîri'l- Kur'ân

Müellif: Muhammed b. Cerir et-Taberi (310/923). Dördüncü cilt, A'raf suresinin 154'üncü ayetinin tefsiriyle başlıyor ve Ra'd suresinin 30'uncu ayeti ile bitiyor. Müstensih neshini 6 Rabi'u's-sani 1165/1752'de bitirdi. Son paragrafta nüshanın ikinci bölümü olduğunu ve arkasından üçüncü bölümün geleceğini zikretti. 301 sayfa, 40 satır, 31x20 cm.

Câmiu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân

Müellif: Nasr b. Muhammed b. Ahmed Ebu Leys es-Semarkandi (373/983). Nebe' suresini kapsayan parça. Normal hatla yazılmış bir nüsha, son sayfaları neshi bir hatla yazılmış sonunda da Osmanlıların Anadolu, Şam ve Arap yarımadasındaki vilayetlerinin defterlerini kapsayan iki sayfa var. 1125/1714 yılında Devletlu Musa Ağa'ya yazılmış. Son bölümü 19 satır çizilerek yazılmıştır. 28 sayfa, 41 satır, 29x14.5 cm.

el-Hakâik fî't-tefsîr

Müellif: Muhammed b. el-Hüseyin b. Muhammed el-Azdi en-Nisabûri (412/1022). Kur'an-ı Kerim'in tam bir sufi tefsiridir. Başlangıcı: "elhamdulillahi Rabbu'l-Âlemin evvelen ve ahiren ve sallaallahu aleyhi ve sellim kesira" Sonu: "ve dokuzuncusu ilmi taleb etmek ve yükselme ve onu açıklıkla terbiye et. Onuncusu alıkoyma ve cimrilik, cömertlik ve eli açıklıkla terbiye et."İyi bir nüsha, neshi hatla yazılmış. Yazarı, İbn Muhammed Sadrettin el- Erdekani, hicri dokuzuncu asrın el yazmalarından biri gibi gözüküyor, sayfalar 8-28 yazısız beyaz olarak bırakılmış. Kitaptaki bir eksikliği tamamlamak için

konulmuş ama tamamlanmamış. 426 sayfa, 18 satır, 18x13.5 cm. (El yazmasının numarası: 7518) Kitap Selman et-Takriti'nin incelemesiyle Kahire'de 1975 yılında basılmış.

Câmiu't-tefâsîr

Müellifi: el-Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal, Ebu'l-Kasım, er-Ragıp el-Asfahani lakabıyla tanınmakta (502/1109). Müminun suresinin ilk ayetlerinin tefsirini kapsıyor. İyi bir nüsha, dikkatli yazılmış neshi hatla yazılmış, on ikinci yüzyıla dayanır. Hatuniyye Medresesine vakfedilmiştir. 144 sayfa, 35 satır, 29x20 cm. (El yazmasının numarası: 43389)

el-Kâşif alâ hakâiki't-tenzîl

Müellifi: Carullah Mahmud b. Ömer b. Mahmud b. Ömer el-Havarizmi ez-Zamahşeri (538/1144).Başlangıcı:"el-Hamdullillahi ellezi enzele el-Kuran-ı Kerim'in muellifi, munazzaman ve enzelehu bi hasebil masalihi muhkemen."

Sonu: "el-Musannıf Rahimahullah, son nüshasında dedi ki: "Bu nüsha sureden nakledilen birinci asıl nüshadır, o Ummu'l-keşşaf'tır, hurmetlidir, mübarektir, göklerin bereketlerinin onunla indirilebileceği, onunla yağmurun dilenebileceği mertebeye sahiptir." Musannıfın onu bitirmesi, Allame Medresesindeki Bâbu'l-Ahya el-Meusume kapısında konumlanan Kabeye karşı kendi evinde pazartesi günü yirmi üç Rabi'u'l-ahir beş yüz yirmi sekiz yılının sabahında gerçekleşmiştir. O keremi için Allah'a hamdedici, Resulu Hz. Muhammed'e ve alihi ve sahbihi diye salavat getirerek bitirmiştir.Çok nadir nüshalardandır, meşkul neshi hatla neshedilmiştir. Surelerin adları zeminine sülüs hattıyla altın suyuyla yazılmıştır. Laziverdi mineyle, besmele altın ve açık mavi renk mürekkeple yazıldı, bitkilerden oluşan titizlikle yapılan

nakışlarla bezenmiş, bu nüshada kullanılan kağıt çok lüks et-Turma cinsinden altın suyu ile örülmüştür. Kapağı güzel oyalarla altın rengiyle bezenmiş, bu nüshayı 997/1589 yılının 16 zilkade cumartesi günü bitirmiştir. Ali b. es-Seyyid Ali el-Kadiri Beyefendi 1182/1769 senesinde buna sahip olmuştur. Daha sonra 1215/1808'de Bağdat'taki Hatuniyye medresesine vakfedilmiştir.

501 sayfa, 37 satır, 30.5x19 cm. (El Yazmasının numarası: 40778)

el-Kâşif alâ hakâiki't-tenzîl

Müellifi: Carallah Mahmut b. Ömer b. Mahmut b. Ömer el-Havarizmi ez-Zamahşeri (538/1144). Bu parça Ahzab suresi tefsiriyle başlayıp Casiye suresi tefsiriyle bitiyor. Bazı sayfalarında böceklenmeden dolayı delikler var, neshi meşkul hattıyla yazılmış on birinci yüzyıla dayanır. En son aslen Şafii mezhebinden olup, Musul'da ikamet eden Muhammet b. el-Hac Abdurrahman er-Ruhbi tarafından 1100/1689 yılında yazıldığı belirtilir. 229 sayfa, 17 satır. 24.5x16 cm.

Hâşiye alâ'l-keşşâf

Müellifi: Mesut b. Ömer b. Abdullah Teftazani Sadeddin'dir (793/1391).

Ve *el-Kâşif an Hakâiki't-tenzîl*, İmam Carallah Mahmut b. Mahmut el-Havârizmi ez-Zamahşeri (538/1144). Hacı Halife et-Taftazani bu haşiyede Şerefuddin el-Hasan ibn Muhammed et-Taybi'nin (743/1343). 6 ciltlik kenar notlarını özetledi, fakat bitiremedi. Ve Fetih suresine kadar ulaştı, işini bitirmesi 789/1388 yılında oldu. Kehf suresinin birinci ayetinden başlıyor. İyi bir nüsha, normal hat, İbrahim b. eş-Şeref Bahaeddin 791/1389 şevval ayında Semarkand/Kure'de yazdı. Son sayfada Müellif et-Taftazani'nin

el yazısıyla yazılan icazeti vardır. İbrahim ibn Şerefiddin el-Avcı yazdı. El-*Masâbih li'l-Bağavi* kitabı ve bazı eserleriyle ona icazet vermiştir. Bunlardan Kaşif ve Miftah'daki haşiye kenar yazıları, icazet tarihi 10 Şevval 791/1389. Nüshanın başında İbrahim b. eş-Şeyh Sultan'a ait olduğu yazılı. Bir başka kayıta 1108/1697 yılında Ali b. es-Seyyid Ali el-Kadiri'ye ait. Ayrıca el-Medrese Hatuniyye'ye 1215/1801 yılında vakfedildi. 307 sayfa, 29 satır, 27x16 cm. (El yazmasının numarası: 7523)

Hâşiye alâ'l-keşşâf

Müellifi: Ali b. Muhammed b. Ali el-Hüseyni, eş-Şerif el-Cercani adıyla bilinir. (816/1414). *el-Kâşif an Hakaiki't-tenzîl'i* yazan Carallah Mahmut b. Ömer ez-Zemahşeri'dir. Bakara suresinin ortasına kadardır. İyi bir nüsha, neshi hat ile yazılmış, on ikinci asra dayanır. 296 sayfa, 17 satır, 19.5x11.5 cm. (El yazmasının numarası: 2240) 1926'da Kahire'de basıldı. Zemahşeri'nin kitabın tefsirine koyduğu temyiz, Müellifi, Ömer b. Muhammed Halil el-Kevni, Ebi Ali el-İşbili'dir. Arkasından ikinci bölüm ve Araf suresi, neshi hatla yazılmış. 536/1141 1 Recep tarihinde bitirilmiştir. 240 sayfa, 25 satır, 20x15 cm.

Ma'âlimu't-tenzîl

Müellifi: el-Hüseyn b. Me'sud b. Muhammed el-fera el-Bağavi (510/318). Kitabın başından bazı sayfalar düşmüştür. Fatıha suresi tefsiriyle başlayıp Al-i İmran suresiyle bitiyor. Normal yazıyla bir nüsha, bazı yerlerde karışık, onuncu yüzyıla dayanıyor. 210 sayfa, 20 satır, 21.5x15.5 cm. (El yazmasının numarası: 7525)

Ma'âlimu't-tenzîl

Müellifi: el-Hüseyin b. Me'sud el-Bağavi (510/318).

İki cüzl  bir ciltten oluşur. Birincisi tam, öteki eksik, her ikisi de iyi neshi hatla yazılmış, altın suyuyla örülmüş ayetler kırmızı mürekkeple yazılmış. İsrâ suresinin tefsiriyle bitiyor, ikinci c z, Kehf suresiyle başlar. Meryem suresinin 31'inci ayetini geçmez, birinci c z n sonunda el yazmasını nesheden kişi adını yazmış, o da Mustafa ibn Muhammed el-Bağdadi, vatanı da doğum yeri de Bağdat olup kendisi Hanefidir, nesh işini 1217/1803 şaban ayında bitirmiştir. El yazmasının başındaki sahibinin adı 1270/1854'te silinmiş. Daha sonraki yazılan tarih ise 1309/1892. 500 sayfa, 27 satır, 29.5x19 cm. Bir defadan fazla basılmış olup en son Kahire'de 1961'de basılmış.

Talhîs ma'âlimu't-tenzîl

Müellifi: Meçhul. Meryem suresinin 54'üncü ayetinin tefsiriyle başlıyor. Sonu: "Ma  zine...." Normal hatla yazılmış, on ikinci asra dayanır, sahibi Bağdat'tan Ramazan b. İbrahim b. Ali el-Kadiri. 1221/1807'de el yazmanın ortasında yazılan vakfiyeye göre ertesı yıl Kadiriyye Medresesi talebelerine vakfetmiştir. 103 sayfa, 23 satır, 24.5x16 cm.

Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl

Müellifi: Abdullah b. Ömer Nasireddin el-Baydavi (685/1287). Kehf suresinin tefsiriyle başlıyor. Sonu: "Kehf suresinin sonunu okuyan başından ayaklarına kadar nurlanır, hepsini okuyan yerden göğe kadar nurlanır". İyi bir nüsha, s l s hattıyla yazılı, harekeli, Ayet-i şerifler kırmızı mürekkeple yazılmış. 1069/1659 yılında 27 Recep'te neshedilmiş. 30 sayfa, 31 satır, 29.5x20 cm. Son baskı Kahire'de olmak üzere, birden fazla basıldı.

Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl

Müellifi: Abdullah el-Baydavi (685/1287) İkinci cüz.

Başlangıcı Meryem suresi. Hat ve kağıt açısından önceki nüsha gibidir. İlk sayfaları rutubete maruz kaldığı için harfler silinmiş, sadece ayetler yenilenmiş. Abdullah b. Yahya b. Muhammed b. Ahmed b. Yahya el-İhsai, 10 Şevval 1069/1659 senesinde bitirdi. 189 sayfa, 31 satır, 29.5x20 cm.

Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl

Müellifi: Abdullah b. Ömer el-Baydavi, bir başka enfes bir nüsha, şahane neshi hatla yazılmış, altın suyuyla örülmüş. Birinci sayfada yaldızlı bir levha başı var, kırmızı mürekkeple, laziverdle süslenmiş. Tefsiri yapılan Kur'an ayetlerine fihristi sülüs hattıyla yazılmış, zemin dışarıdan siyah, içerisi kırmızı, özenle yapıldığı belli, Musul'da lakabı "Hamu'l-Kürdi" olan, Muhanned b. Molla Halil 1162/1749 Rabi'u'l-ahir de, Bağdat'ta yazmış. 1284/1868'de eşrafların Seyyidi Nakibi Abdurrahman el-Kadiri ibn es-Seyyid Ali el-Kadiri'ye ait olduğu yazılmıştır. 437 sayfa, 33 satır, 29x19 cm.

Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl

Müellifi: Abdullah b. Ömer el-Baydavi'nin çok nefis, nushi hatla ve terme kağıda yazılan çok nefis ve farklı bir nüshası. Sure adları altın suyuyla yazılmış. Nass'ın tamamı kırmızı mürekkeple yazılmış ve altın suyulla örülmüş. Başında çeşitli renklerde bitki resimleriyle tezyin edilmiş, bir levha başlığı var. Kitabın ismi ve yazarının adı nüshanın ortasında aynı madde ile sülüs hattıyla yazılmış. Bu nüshanın kapağı güzel sanatın enfes delillerinden biridir. Dikkat ve özenle çizilen altın suyulla bezenmiş çiçekler ve sayfaları temsil eden çiçekli bitki resimleri siyah zemin üzerine çizilmiştir. Bu el

yazması 1178/1287 Recep ayında İsmail ibni's-şeyh salih el-Basri'nin eliyle tamamlanmış. Bunu Atike binti Ali el-kadiri Bey'in (Eşrafların nakibi) kendi okulu olan Hatuniyye Medresesi'ne 1215/1801 yılında vakfetmiştir. 368 sayfa, 33 satır, 25x15 cm.

Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl

Müellifi: Abdullah b. Ömer el-Baydavi. Fatiha suresinin başından Kehf suresinin sonuna kadar olan tefsiri ihtiva eden bir parça. Normal hatla yazılmış, on ikinci asra dayanır, başında tefsir edilmiş ayetlerin fihristi var. Nüsha üzerinde Mustafa b. el-Hac Muhammed Sait Ağa Küçük Ali Zade'ye ait olduğu yazılı, sonunda silinmiş isim var. 1225/1811'de 413 sayfa, 25 satır, 21.5x15.5 cm.

Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl

Müellifi: Abdullah el-Baydavi (791/1889). Anfal suresinin ilk ayetlerinin tefsirinden başlayan Yusuf suresinin tefsirinin sonuna kadar ihtiva eden bir parça. Nüsha muzdarîğ hatla yazılı, örülmüş. Başında Faracullah el-Kadiri'ye ait olduğu yazılı. Ve Bağdat'taki Şeyh Abdulkadir el-Geylani Medresesi'ne nakib el-Aşraf olan Abdurrahman b. Ali el-Kadiri Bey'e vakfedildiği yazılıdır. Yazıda: "el-Baydavi tefsirinden bu şerefli parça küçük ve büyük dedelerim; Ebi Muhammed Muhiddin es-Seyyid eş-Şeyh Abdulkadir el-Geylani, dedelerimin medresesine vakfediyorum. Bendeniz Fakir Abdurrahman el-Mahd el-Kadiri Bağdat şehrindeki Hamima'nın sorumlusu ve ömrünü dedesinin seccadesine ve ilmi asetanesine hizmet etmekle ömrünü geçiren merhum Ali el-Kadiri eş-Şarife vakfediyorum. Allah'tan kabulunu dileyerek,

Rıbatu's-Şerif'ten çıkmamasını şart koştum" İfadesi mevcuttur 1294/1878.
166 sayfa, 33 satır, 27x18 cm.

Talhîs envâru't-te'vîl

Müellifi: Ebi Yezid ed-Duvani. Nüshanın ortasında Tefsiru'l-Mulahhas unvanı yazılıdır. Nur suresinin başından başlar. İyi bir nüsha, nesh Ta'lik. 1005/1596 yılının Recep ayında el-Hacı Natifi (Belki de Natiki) el-Curcani eliyle yazılmıştır. Kenar çerçevesinde Baydavi'nin tefsirinden bir nebze ve başında Abdullah b. Yasin el-Mufti'ye bir yorum var. Sonunda Bağdat'ta es-Sada el-Aşrafın nakibi Abdurrahman el-Mahd el-Kadiri Bey'in mutalaası vardır. 1333/1769'da 300 sayfa, 23 satır, 27.5x17 cm.

Fethu'l-celîl bi-beyâni hafiyyi envâri't-tenzîl

Müellifi: Zekeriya b. Muhammed b. Ahmed b. Zekeriyya el-Ansari Ebi Yahya (926/1520). Nasireddin Baydavi'nin *Envâru't-te'vîl ve Esrâru't-tevîl'inin* çerçeve kenarındaki haşiyedir. Burada surelerin sonlarında olan mevzu hadislere dikkat çekmiştir. Başlangıcı: "Bu Kur'an *envâru't-te'vîl ve esrâru't-tevîl*'deki tefsirine atfen yazılmıştır..." Sonu: "Mavezeteyn'i okuyanlar sanki Allah'ın indirdiği kitapları okumuş gibidir...." Tam ve iyi bir nüsha. 963/1556 senesinde Zilkade ayının 17'nci salı günü Kuba Mescidi'nde bitirilmiştir. 1123/1712 yılında, sonra Nasır el-Kadiri Bey, Hafer'de sahibi olmuştur. Daha sonra Kadiriyye Seccadesi hizmetkarı Ali el-Kadiri Bey'in oğlu Abdurrahman el-Mahd el-Kadiri Bey sahibi olmuştur. Kitap henüz basılmamıştır. 228 sayfa, 25 satır, 26.5x17 cm. (El yazmasının numarası: 7531)

Hâşiye alâ envâri't-tenzîl

Müellifi: Sabğatullah b. İbrahim b. Haydar es-Safauî el-Haydari el-Hüseyin

Abâdi (1190/1777). Fatiha'nın tefsiri ile yetindi. İyi bir nüsha hattıyla Abdurrahman b. Fadllah yazdı ve 1184/1771 yılının Zilkade ayının 5'inde bitirmiştir. Başında el-Hac Sufyan Efendi ve oğlu Ahmet'e ait olduğu yazılı, ve 1269/1853 yılı olarak kayıtlıdır. 110 sayfa, 21 satır, 21x14 cm. (El Yazmasının numarası: 7532)

Hâşiye alâ envâri't-tenzîl

Müellifi: Arabzade lakabıyla tanınan Muhammed b. el-Vaid Muhammed el-Antaki er-Rümi. (969/1562). Fatiha suresinin tefsiriyle başlıyor. Nüsha normal bir yazı ile yazılmıştır. On ikinci asra dayanır. 353 sayfa, 23 satır, 20.5x14 cm.

Hâşiye alâ envâri't-tenzîl

Müellifi: Abdu'l-Hakim b. Şemseddin el-Hindi es-Salkuti (1067/1657)'ye aittir. Başlangıcı: "Kur'an'ı kalplere şifa olarak indiren Allah'a hamdolsun.... Zayıf ve miskin olan kul Abdulhakim b. Şemseddin der ki: İmam el-Kadi en-Nasireddin Abdullah el-Baydavi'ye ait olan etkili ve derin bir tefsir olan *Envâru't-tenzîl*'in muhtevasını alimler gördüler..." İyi bir nüshadır, dikkatli bir şekilde nesih hattıyla yazılmıştır. İsmail b. eş-Şeyh el-Bekri Bağdat'ta yazmış. 1187/1774 yılının ramazan ayının 7'sinde bitirmiştir. 1188/1775 yılında düzeltilmiştir. Nüsha 1215/1808 yılında Bağdat'ta Hatuniyye Medresesi'ne vakfedilmiştir. 181 sayfa, 35 satır, 25x16 cm. (El yazmasının numarası: 7533)

Hâşiye alâ envâri't-tenzîl

Müellifi: Sa'di el-Çelebi ismiyle bilinen Kostantiniyye'de kadı ve müftü Sa'dallah b. İsa b. Amirhan el-Kastamoni er-Rümi el-Hanefi (945/1539). Hud suresinin tefsiriyle başlıyor Kur'anın sonuna kadar. Sonu: Müellifi Allame

Molla Efendi (994/1586). İyi bir nüshadır. 443 sayfa, 29 satır, 29x19 cm.
(El Yazmasının numarası: 7534)

Hâşiye alâ envâri't-tenzîl

Müellifi: Sadullah b. İsa er-Rümi (945/1539). Tam bir nüshadır. İsra suresinin tefsiriyle bitiyor. Normal yazıyla yazılmış. Ulvan b. Ömer, Safer ayının cuma gününde yazmış. (Yılı yazılmamış) Görünen o ki on ikinci asır el yazmalarındandır. Avkaf Kadiriyye'nin mütevellisi Yusuf el-Geylani Bey 1390/1969'da Avkaf el-Kadiriyye kütüphanesine hediye etmiştir.

183 sayfa, 26 satır, 21x15 cm.

Hâşiye alâ hâşiyeti't-Teftezânî alâ envâri't-tenzîl

Müellifi: Ahmed b. Muhammed b. Hasan el-Kavakibi el-Hakebi el-Hanefi el-Mufti (1124/1713). Nebe suresinin tefsiriyle başlayıp Şems suresinin tefsiriyle bitiyor. Zikredilen kaynaklara göre sadece Nebe suresinin haşiyesini yazdı. Son sayfada delikler var, sayfaların bir kısmı düşmüş, nüsha normal hatla yazılmış, son sayfaları değişik bir yazıyla yazılmış, yazı karışık durmaktadır. On ikinci asrın el yazılarından. 55 sayfa, 27 satır, 20x14.5 cm.

Tefsiru'l-Celâleyn

Müellifi: Celaledin Muhammed b. Ahmed el-Mahli eş-Şafii (864/1460). İsra suresinin sonuna ulaştı. Sonra da Celalettin Abdurrahman ibn Ebi Bekr es-Suyuti (911/1506). Yusuf suresinden başlayıp tefsirin sonuyla bitiyor. Nüsha normal bir yazıyla yazılmış, net ve harekeli, birinci ve son sayfalar düşmüş ve yenileriyle değiştirilmiş. On birinci asra ait olduğu gözüküyor. Avkafu'l-Kadiriyye mütevellisi Yusuf el-Geylani Bey tarafından hediye edilmiş 1390/1969'da 150 sayfa, 20 satır, 21x15 cm. Birden fazla defa basılmış.

el-İklîl fî istinbâtî't-tenzîl

Müellifi: Abdurrahman b. Ebi Bekir Celalettin es-Suyuti (911/1506). Tam bir nüsha, iyi örülmüş, normal bir hatla yazılmış. On ikinci asra dayanıyor. 151 sayfa, 19 satır, 23x12.5 cm. (El Yazması numarası: 43396) Sonuncusu Beyrut'ta olmak üzere bir defadan daha fazla basıldı.

İrşâdu'l-akli's-selim ilâ mezâyâ'l-kitâbi'l-hakîm

Müellifi: Ahmet Efendi b. eş-Şeyh Muhiddin Mustafa Ebi es-Suud el-Amadi (982/1575). Kur'an-ı Kerim'in bir tefsirdir. O, 973/1566 senesinde telif edip Sultan Suleyman Kanuni'ye hediye etti, kabul gördü ve namı meşhur oldu, nüshaları dünya çapında yayıldı, birçok kişi onun açıklamasını yaptı. Eksik bir nüsha olup Başlangıcı: Tevbe suresiyle başlayıp Yusuf suresinin tefsiriyle bitiyor. Hat normal, on ikinci yüzyıla dayanıyor, nüsha Kadiriyye Evkafı mütevellisi Yusuf el-Geylani Bey'e 1392/1971'de hediye edildi. 207 sayfa, 25 satır, 27x17 cm. Riyad'da bir defadan fazla basıldı. 1970

İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-kitâbi'l-azîz

Müellifi: Ahmed Efendi Ebi es-Suud el-Amadi (982/1575). Üzerine tefsirin üçüncü cüzü olduğu yazılı bir parça, Kehf suresinin baş tarafının tefsiriyle başlayıp, Melaike (Fatır) suresinin sonuyla bitiyor.

Normal hat, on ikinci yüzyıla dayanıyor, sonunda delikler var, nesh tarihi kaybolmuş şaban ayının sonları. 314 sayfa, 23 satır, 22.5x16 cm.

İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-kitâbi'l-kerîm

Müellifi: Ahmet Efendi Ebi es-Suud el-Amidi.

Üzerinde yedinci cüz yazılı bir parça. Rum suresinin başıyla başlayıp Muhammed suresinin sonuyla bitiyor. 250 sayfa, 23 satır, 5.22x16 cm.

Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm

Müellifi: Meçhul. En'am suresinin tefsiriyle başlayan ve Bakara suresinin 88'inci ayetiyle biten bir parça. Normal hat, eski, dokuzuncu yüzyıla dayanıyor. Başında Faracullah el-Kadiri Bey'e ait olduğu yazılı. Sonunda da Ebi'l-Bekir b. Bahtiyar'a ait olduğu yazılı. 143 sayfa, 24x16 cm.

Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm

Başından bir kısmı düşmüştür, böylece adı ve müellifinin adı kayboldu.

Bazıları bunu öğrenmeğe çalıştılar, ve üzerine "Bu tefsir Vahidi'nin tefsiri değildir..." Yazdılar. Bulunan kısmın Başlangıcı: "Bir adam da buldu..." sonu şu cümleyle bitiyor: "Ve Amele salihen sözü..." Yazılı nüshanın hat tipi normal, eski bir yazı, 9'uncu yüzyıla dayanır, bazı cüzleri rutubetten etkilenmiş, bazı tarafları silinmiş. 252 sayfa, 19 satır, 25x17 cm.

Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm

Müellifi: Meçhul. Başlangıcı: "Yemin ve ..." Sonu: "Onlara ayetlerini ..." Normal hatla yazılmış. Büyük bir tefsirin bir parçası gibi gözüküyor, iki bölüm halinde birincisinin ortasına "et-Tefsir 3..." yazılı. Öteki kısımda sanki bir tek kitapmış gibi yazılmış defterin sayfaları numaralandırılmış ve 109'dan 232'ye kadar olan sayılarla temsil edilmiş. 60 sayfa, 19 satır, 21x17 cm.

Hâşiye alâ tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerîm

Başı eksik bir cilt, müellifinin adı yok. Müminun suresinin 3'üncü ayetiyle başlıyor. Kısas suresinin 88'inci ayetiyle bitiyor. Zamahşeri'den, ve Kurtubi'den ve es-Sülemi'den nakilde bulunmuştur.

Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm

Urdu lisanıyla, kocaman bir cilt. Müellifinin adı eksik, İsrâ suresinin tefsiriyle bitiyor. Nüsha Taliki hatla yazılmış, on ikinci yüzyıla dayanıyor. Bazı yerlerinde böcek hasarı vardır. Bazı sayfalarda belirgin rutubet vardır. 138 sayfa, 26 satır, 33x23 cm.

Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm

Müellifi meçhul: Farisi lisanla yazılmış. Başından da sonundan da sayfa düşmüştür. En'am suresinin 25'inci ayetinin tefsiriyle başlıyor. Yusuf suresinin 102'nci ayetinin tefsiriyle bitiyor. 175 sayfa, 21 satır, 25.5x18 cm.

Kitâb fî tefsîri'l-Kur'ân

Müellifi: Meçhul. 172 bölüme ayrılmıştır. Her bölümde Kuran-ı Kerim'den bazı tefsirler var. Nefis bir cilt, nefis bir yazı. Sayfalar ciltli altın suyuyla ve kırmızı mürekkeple bezenmiş, başında güzel yaldızlı bir levhanın başı var, kapağı altın suyulla süslenmiş, onu Şeyh Huseyin b. Akac b. Recep el-Kadiri 26 Zilhicce 1012/1604 senesinde bitirmiştir. 350 sayfa, 19 satır, 20x13.5 cm.

Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm

Müellifi: Meçhul. Enbiya suresinin 22'nci ayetiyle başlayan bir eserdir. Cin suresinin 3'üncü ayetiyle bitiyor, on birinci yüzyıla ait, Rabi'u'l-sani 1078/ 1668 senesinde ulaştı. 130 sayfa, 25 satır, 20x14 cm.

Înâyetu'l-Kâdî ve kifâyetu'r-Râzî

Müellifi: el-Mevlana Şihabuddin'dir. Yunus suresi sonu: "Sure-i şerife Allah'a şükür, Allah'ın yardımıyla bitmiş oldu." Ve "Üçüncü cüz bitti...." İyi bir nüsha, neshi net bir hatla yazılmış, on birinci yüzyıla dayanır. 522 sayfa, 41 satır, 30x20 cm. (El yazmasının numarası: 7541) Kitap basılmıştır.

Garîbu'l-Kur'ân

Müellifi: Ebi Bekr Muhammed b. Aziz es-Sicistani el-Azizi (330/942).

Başlangıcı: “Elhamdullillahi Rabbi'l Alemin, ve sallallahu ala Muhammed ve alihi ve sahbihi ve sellim.” Nefis bir nüsha 541/1147 yılında yazılmış. 284 sayfa, 14 satır, 5.15x13 cm. (El yazmasının numarası: 43401)

el-Mufredât fî garîbi'l-Kur'ân

Müellifi: el-Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal Ebil Kasım, Ragip el-İsfahani adıyla biliniyor (502/1109). Normal eski bir nesh hattıyla yazılmış. Müellifin yüzyılına dayanır, kendi yazısı olduğu tahmin ediliyor. Çünkü kitabın birçok yerinde çizikler ve düzeltmeler var, son sayfada önemli bir not var, o da: “Bu kitabı Tatarlar attıktan sonra Dicle nehrinden çıkardım 656/1258 yılında.” Ben fakir Abdullah b. Muhammed b. el-Kadir el-Mekki. Birinci kapağın içinde Hacı Derviş Ali'ye ait olduğu yazılıdır. 1105/1694 700 sayfa, 21 satır, 18x11 cm.

el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân

Müellifi: Abderrahman b. Ebi Bekir Celaledin es-Suyuti (911/1506).

Başlangıcı: “Kitabı, kuluna akıl sahibi olanlar görsün diye indiren Allah'a hamdolsun...” Sonu: “Telifi cumartesi günü 23 Şevval 878/1474 yılında bitirdim, bazı şeyleri sonradan ekledim”. Normal bir hatla neshedildi, Musa el-Hakim yazdı, 19 Ramazan 909/1504 cumartesi tarihinde bitirdi. Yani Suyuti'nin ölümünden kısa bir süre önce. Nüshanın başında Bağdat Daru's-Selam'ın eşraf nakibi Abdurrahman el-Kadiri b. es-Seyyid b. Ali el-Kadiri'ye ait olduğu yazılı. 516 sayfa, 17 satır, 20x14.5 cm. Bir defadan fazla basıldı.

Mes'ele fî't-tefsîr

Müellifi: Said b. Abdullah b. el-Hüseyin b. Hibetullah er-Ravendi Kutbuddin (526/1132 yılında yaşıyordu). Başlangıcı: “Kur’an’ı başından bilmek isteyeneyne öğretiyorum, tefsir ilmi şart ve Arapça’yı çok iyi bilmesi gerekiyor.” Sonu: “Ve on yedi ve on sekiz...” 33 sayfa, 14 satır, 20x15 cm.

B) EL-EVKÂFU'L-ÂMME KÜTÜPHANESİ

1- Kütüphanenin Tanıtımı

El-Evkafu'l-Amme dokuz hazine ve hayır ehlinin vakfettiklerinden ve Bağdat zenginleri tarafından 1928 yılında kurulmuştur. Osmanlı Devleti de bir grup kitap göndermiştir. Kürtçe'den de az bir miktar eserle birlikte eser sayısı (3614) üç bin altı yüz on dörde ulaşmıştır. Bunlar arasında nefis ve nadir olanlar da vardır. 1969 yılında, yeni eserler eklenmiştir. Bu yeni ilave eserler Kerkük ilinde, dini medreselerin birinde bulunmuştur. Ve Azamiye'de bulunan, İmam-ı Azam Camii'ndeki eserler ona nakledilmiştir. Ve Onun Sekreteri (Abdullah el-Cuburi) depoda bulunan eserlerden, basılı eserlerin arasından bir miktar hediye etmiştir. Böylece bunların hepsinden çok miktarda eser toplanmıştır. (304) eser varken bundan başka da eserler eklenmiş ve sayısı, (408)'e ulaşmıştır. Bu eserlerin ilave edilmesinden sonra, o zaman (4284) eser olmuştur.⁴⁸

2- Hususi Kütüphanelerden Elde Edilen Eserler

Medreseler, mescitler, camiler ve şahıslara ait olan kütüphaneleri tarif etmeye çalışmayacağım. Çünkü onu tarif etmeyi, (Evkaf Kütüphanesi, 1969 yılında Bağdat'ta nadir eserleri basan Kütüphane) üzerine alıp tekeffül

⁴⁸ el-Cübürî, Abdullah el-Cübürî, a.g.e. s.15.

etmiştir. Lakin ben burada; eserleri toplayan kütüphanelerden bahsedeceğim.

Onlar da, şunlardır:

1. İmam-ı Azam camii Kütüphanesi
2. Baçeci Camii'nin Kütüphanesi
3. Haydar Hane Camii'nin Kütüphanesi
4. Tekiye el-Halidiye Kütüphanesi
5. Mescit Cüneyt el-Bagdadi Kütüphanesi
6. Asefiya Camii'nin Kütüphanesi
7. Camii el-Kemya Kütüphanesi
8. Medrese Süleymaniye Kütüphanesi
9. Medrese el-Mercaniye (El Nümaniye) Kütüphanesi
10. Medrese Naile Hatun Kütüphanesi
11. Camii el-Masraf Kütüphanesi
12. Camii el-Kablaniye Kütüphanesi
13. Seyid Ali Haydar Baçeci Kütüphanesi
14. Seyid Muhammed Sait et-Tabakçeli Kütüphanesi
15. Seyid Abdülhalim el-Halfati Kütüphanesi
16. Abdullah el-Cuburi Kütüphanesi
17. Seyid Hasan el-Enkerli Kütüphanesi

Kerkük'e ait olan bir medresenin tüm kitapları evkaf el-Âmme Kütüphanesi'ne

İthaf edilmiştir ve şöyle dağıtılmıştır:

1. Muhammed Âsi el-Çelebi Kütüphanesi
2. Avukat Muhammed Mehdi Kütüphanesi
3. Seydi Ahmet Zeki Muderis Kütüphanesi

4. Doktor İsmail es-Safar Kütüphanesi
5. Hoca Cemalettin el-Alüsi Kütüphanesi
6. Avukat Tevfik el-Fekiki Kütüphanesi
7. Abdullah el-Cübüri Kütüphanesi
8. Hoca Fuat er-Rumi Kütüphanesi
9. Avukat Mustafa Kemal Kütüphanesi

1969 yılından önce, yazılı eserler kütüphanede, aşağıdaki tasnife göre dağıtılmıştır:

1. Tefsir el-Kur'an: (208 yazılı eser)
2. Mushaflar: (43 yazılı eser)
3. Kıraat: (50 yazılı eser)
4. Tertibi'l-Kur'an ve Vukufihi: (7 yazılı eser)
5. Tefsiru'l-Kur'an ve Ulumehu: (404 yazılı eser)
6. Hadis ve Ulumuhu: (501 yazılı eser)
7. Şafii Fıkhi: (236 yazılı eser)
8. Maliki Fıkhi: (17 yazılı eser)
9. Hanbeli Fıkhi: (42 yazılı eser)
10. Fıkıhu'l-Mezahip el-Uhra: (133 yazılı eser)
11. İlimu'l-Hilaf Bine'l-Mezahip: (12 yazılı eser)
12. İlimu'l-Mevaiz: (106 yazılı eser)
13. İlimu'l-Kelam: (594 yazılı eser)
14. Kutubu'l-Hikme: (111 yazılı eser)
15. İlimu't-Tasavvuf ve'l-Ahlak: (786 yazılı eser)
16. İlimu'l-Edep: (207 yazılı eser)

17. İlmü'l-Fark ve er-Rudud: (182 yazılı eser)
18. Kutup eş-Şiir ve'l-Uruz: (436 yazılı eser)
19. İlmü'l-Vazı: (96 yazılı eser)
20. İlmü'l el-Luğa vel-Maacim ve'n-Nahv ve es-Sarf ve'l-Belağa: (911 yazılı eser)
21. Kutubu'l-Mantık: (271 yazılı eser)
22. Edebi'l-Bahs ve'l-Munazara: (118 yazılı eser)
23. İlm er-Riyaziyat ve İksap el-Cebir (79 yazılı eser)
24. İlm el-Heye ve'l-Felek: (134 yazılı eser)
25. İlmü't-Tıp: (62 yazılı eser)
26. Kutubu'-Tabiia ve'l-Hayevan: (9 yazılı eser)
27. Kutubu'l-Buldan ve'l-Akvam: (35 yazılı eser)
28. İlmü't-Tarih ve et-Teracim ve et-Tabakat: (209 yazılı eser)
29. İlmü't-Terbiye ve et-Talim ve'l-Maarif: (22 yazılı eser)
30. el-Mecamie: (21 yazılı eser)
31. Çeşitli konularda kitaplar: (95 yazılı eser)

Kitaplara, bilim konusunda, 1969 yılından sonra, aşağıdaki eserler ilave edilmiştir:

1. Mushaflar: (1 yazılı eser)
2. el-Kıraat: (12 yazılı eser)
3. Hadis-i Şerif ve Ulumuhu: (22 yazılı eser)
4. es-Sire en-Nebeviyye el-Mutahhara: (7 yazılı eser)
5. Hanefi Fıkhi: (800 yazılı eser)

1970 yılından sonra da, Kütüphane, yeni yazılı eserler edinmiştir. Bunlar:

1. et-Tefsir ve İlmü'l-Kur'an: (17 yazılı eser)
2. el-Hadis ve Ulumuhu: (20 yazılı eser)
3. el-Fıkıh ve Ulumuhu: (30 yazılı eser)
4. el-Akaid (7 yazılı eser)
5. et-Tasavvuf: (11 yazılı eser)
6. el-Fırak ve er-Rudud: (15 yazılı eser)
7. Kutubu'l-Mantık: (27 yazılı eser)
8. Kutubu'l-Felek: (4 yazılı eser)
9. Kutubu'l-Tarih: (14 yazılı eser)
10. Kutubu'l-fıkıh: (7 yazılı eser)
11. Kutubu'l-Edep ve'l Luğa: (yazılı eser)

Kütüphane, bununla yazılı eserler elde etmeye devam etmiştir. Bununla, Genel Evkâf Kütüphanesi'nde, yazılı eserlerin sayısı, (7500) nefis ve nadir eserden fazla olmuştur.⁴⁹

3-Tefsîr El Yazmaları

el-İthâf bi-temyizi mâ tebia fîhi'l-Beydâvî

Müellifi: Yusuf b. Abdullah el-Hüseyni el-Eryemuni el-Muari Cemaleddin (958/1551). İstinsah tarihi 1176/1763'te. Yunus b. Ahmet b. Musa b. Yunus b. Muhammed b. Muslim tarafından yazılmıştır. 10 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 1/13852)

el-İtkân fî ulûmi'l-Kur'ân

⁴⁹ el-Cuburi, İmad Abdusselam Abdullah, Mektebet el-Avkâfu'l-Amme ve Nevâdiruha, Bağdad, 1973 s.7

Müellifi: Celaledin es-Suyuti (911/1506). İyi bir nüshadır 1016/1608 yılında istinsah olmuştur. Birçok defa basılmıştır. 344 sayfa, 23×17 cm. (El yazmasının numarası: 2376) Ve bundan beş nüsha var. En eskisi 1076/1666 senesine istinsah olmuştur ve en yenisi 1206/1792 senesine aittir. Bu nüshaların arasında bir nüsha kaybolmuştur. (El yazmasının numarası: 6739).

İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-kitâbi'l-kerîm

Muellifi: Ebu's-Suud el-İmadi Muhammed b. Muhammed (982/1487). Bakara suresinin son ayetleriyle cildi bitiyor. 489 sayfa, 31 satır, 29×20 cm. (El yazmasının numarası: 2103).Ve bundan üç nüsha var.En eskisi 992/1585 senesinde istinsah olmuştur ve en yenisi 1207/1793'e aittir. Bu nüshaların arasında bir nüsha kaybolmuştur. (El yazmasının numarası: 22787).

Esbâbu nuzûli'l-Kur'ân

Müellifi: Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmet b. Muhammed b. el-Vahidî (468/1976). Değerli bir nüsha, İmam Bedru'l-İslam Ebi Nasır Muhammed b. Abdullah el-İzğiyani Vahidi'den rivayet edilmiştir. İlk sayfasında bu kitabı değerli şeyh ve İmam Muhibidin Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed b. Ali el-Allaf ed-Deynuri ve oğlu Ebu el-Ferec'ten, -Allah onu salihlerden eylesin- duydu ve kendilerine haber verdim, ben hocamdan duydum. el-Fakih Ebi el-Mensur b. Ebi el-Muhsin b. İsmail et-Taberi el-Makzumi (Allah razı olsun). Sonu: görüşme Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed b. Ali el-Allaf ed-Deyruni derneğinde 602/1206'da tamamlandı. Son altı sayfası rutubet almıştır ve bu nüshaya Abdülaziz er-Rasbi ve Abdülkadir sahip olmuştur. Daha sonra vezir Süleyman Paşa vakfına ait oldu. 121 sayfa, 25×17 cm. (El yazmasının

numarası: 2369) Diğer bir nüsha: Hattı, eski Süleyman Paşa vakfına ait, sonu delikli her halde altıncı asra aittir. Suret, Zelzelenin ilk ayetiyle bitiyor. 243 sayfa, 24×18, cm. (El yazmasının numarası: 2374) Diğer nüsha 1084/1674 senesinde yazılmıştır. 128 sayfa, 20×13 cm. (El yazmanın numarası: 2410)

Esrâru'l-fâtiha

Muellifi: el-Mulla Muhammed b. Ferhar (?). Başlangıcı: “Âlemlerin Rabbine hamdolsun... Bundan sonra işte bu risale esra..... el-Fatih'te.” 1 sayfa, 21×13 cm. (El yazmasının numarası: 2356)

Akâvîlu't-tukât fî te'vîli'l-esmâi ve's-sıfât ve'l-ayâti'l-muhkeme ve'l-İklîl

Fî's-stinbâti't-tenzîl

Muellifi: Mar'i b. Yusuf el-Halebi el-Makdisî (1033/1624). 1334/1625 tarihinde Hasan b. Muhammed el-Enkarli el-Musuli tarafından istinsah olmuştur. (El yazmasının numarası:13846): Kayıptır. Diğer bir nüsha: Kasım b. Muhammed Selim b. Osman b. Yusuf el-Halebî tarafından 1240/1825 yılında yazılmıştır.

el-İklîl fî istinbâti't-tenzîl

Muellifi: Celaledin es-Suyuti (911/1506). Çok iyi bir nüsha. Başlangıcı: “Allah’a şükürler olsun ki kitabı kuluna indirdi, her şeyi açıklamak ve her derde şifa için” Salat ve selam olsun peygamberine ki en şerefli kabileden gönderildi.” 971/1564'te Muhammed b. Muhammed el-Alvanî bu nüshaya sahip olmuştur. Ondan Sonra Ahmet b. es-Seyet Yahya 1131/1719'da nüshaya sahip oldu, Ondan sonra 1233/1818'de vezir Davut Paşa vakfına ait oldu. 202 sayfa, 21×15 cm. (El yazmasının numarası: 2416)

Emsâlu'l-Kur'ân

Muallifi: Muhammed b. Ebi Bekir meşhur olan Ibnu'l-Kayım (751/1351).

Başlangıcı: “Şeyhimiz dedi ki: Kur'an'da örnek var...” Ali b. Zeyd Ali İblis tarafından 1276/1841 yılında yazılmıştır. 28 sayfa, 22×16 cm.

(El yazmanın numarası: 2416): Kayıptır.

Enhâru'l-cinân fî yanâbi'i ayâti'l-Kur'ân

Müellifi: Halep Valisi, Abdullah b. İbrahim el-Emreki el-Vezir. Meşhur olan Bicetci el-Hanefi (1174/1761). 133 sayfa, 22×14 cm. (El yazmanın numarası: 2408)

Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl

Müellifi: Nasırdin Ebu Saad Abdullah b. Ömer b. Muhammed el-Beydâvî (685/1287). İyi bir nüsha, suret Kehf'ten başlıyor sonuna kadar. Kemaleddin b. Muhammed b. Kemal meşhur olan Ibnu'l-Kubeysi adına bu nüshaya sahip olmuştur. 1166/1753'te Hacı Süleyman b. İbrahim b. Ferhat bu nüshayı Kerkük kalesindeki medresesine vakfetmiştir. İkinci cilt 372 sayfa, 21x16 cm. (El yazmasının numarası: 1/383) kitap basılmıştır. Bu nüshadan 24 tane var en eskisi 983/1576 senesinde yazılmıştır. En yenisi ise 1243/1828 senesinde yazılmıştır. Bu nüshalardan 4 nüsha kaybolmuştur. Kaybolan nüshaların numaraları şunlardır: (6384),(6383),(10132),(1083).

Enhâru'l-cinân min menâbi'i ayâti'l-Kur'ân

Muallifi: Halep Valisi Abdullah b. İbrahim el-Çermeki el-Vezir, meşhur olan Çeteci el-Hanefî (1174/1761). 133 sayfa, 22x14 cm. (El yazmasının numarası: 2408)

Te'vîlâtü'l-Kur'ân

Muellifi: Kemalettin Ebu'l-Ğenaim Abdu'l-Rezzak b. Ebu'l-Fedail el-Kaşani (751/1351). Kontrol edilmiş nüsha. Başlangıcı: "Allah'a hamd olsun ki, onun karakterini güzel ahlaklı yaptı...." Bu tefsir sufi bir tefsirdir. 899/1494 senesinde istinsah olmuştur. Muhammed b. Abdu'l-Latif, Kaşan şehrinde bu nüshaya sahip olmuştur. Bundan sonra Muhyaddin Sait Muhammed 945/1539'da sahip olmuştur. Daha sonra da İbrahim b. Haydar nüshayı ele geçirmiştir. 269 sayfa, 17 satır, 26x18 cm. (El yazmasının numarası: 4755)

Te'vîlu'l-Kur'âni'l-azîz el-mustahrec min hayri'l-hakâik

Muellifi: Hasan et-Tebrizî (vefatı?).

Fatiha suresin tefsiriyle başlıyor. 873/ 1469 senesinde istinsah olmuştur.

31 sayfa, 20x18 cm. (El yazmasının numarası: 2/2316-2317)

Tebsiretu'l-mutezekkir ve tezkiretu'l-mutedebbir (tefsîru'l-havâşî)

fî istinbâti't-tenzîl

Muellifi: Muvaffakuddin Ahmet Yusuf el-Musuli eş-Şabani eş-Şafii(680/ 1282).

Bu kitabın bir kısmı yıpranmış ve bu nüshayı Gayat ed-Din Mahmut el-Hüseyni ve Derviş Abdülkerim 1231/1816 senesinde sahip olmuşlardı.

Başlangıcı: "Bismillah, kendisi hasip ve ğafirdir, Allah'a hamd olsun gizli ve bilinen nimetine ..." Eski yazılı, sonunda "hamd olsun adıyla söylenir...

Ahmet b. Muhammet b. Muhammet b. Ömer b.İsmail b.... b. şakirt"

208 sayfa, 20x14 cm. (El yazmasının numarası: 10033): Kayıptır. Diğer

nüsha: İlki delikli, Kehf suresinin tefsirinden başlıyor, eski yazılı ve kontrol edilmiştir. Bu nüshaya Muhammet Sait b. Muhammet Emin Efendi 1215/1801

senesinde sahip olmuştur. 295 sayfa, 24x14 cm. (El yazmasının numarası:

9969): Kayıptır.

***Tebsiretu'r-rahmân ve teysîru'l-mennân biba'di mâ uşîr ile'l-mecâzi
fî'l-Kur'ân***

Müellif: Ali b. Ahmet b. Ali b. Ahmet b. el-Mehaimi el-Hindi (835/1432).

Önsöz yıpranmış, ilk sayfasında mevcut olan “Acı ve tatlı iki denizi salıverdi birbirine kavuşmuyorlar.....” Bu kitap basılmıştır. Birkaç cüzü bir ciltte basılmıştır. Birinci cüzü Kehf suresinin tefsiriyle bitiyor. 181 sayfa, 1140/1728 senesinde yazılmıştır. İkinci cüzü Meryem suresinin tefsirinden başlıyor. 1141/1729 senesinde yazılmıştır. 153 sayfa, 32×22 cm. (El yazmasının numarası: 2238)

et-Tibyân fî adâb hameleti'l-Kur'ân

Müellif: Yahya b. Şerefddin en-Nevevi (676/1278).

Sonu delikli. 42 sayfa, 23×13 cm. (El yazmasının numarası: 2/2457)

Tuhfetu'l-ihfân ve hedîyetu's-subyân

Müellif: b. Ali el-Eskidarî (1107/1696).

Şahap el-Kafaci'nin tefsir el-Beydâvî üzerine bir haşiyesidir. Suret el-Araf'ın başında bitiyor. Müellif 1107/1696 senesinde tamamlamıştır. Kendi yazısıyla. 1233/1818 senesinde vezir Davut Paşa'nın vâkfına vermiştir.

500 sayfa, 25×14 cm. (El yazmanın numarası: 2104) Diğer nüsha: Bir ciltte suret Yasin tefsirinden Kur'an'ın sonuna dek içeriyor. 272 sayfa, 24 x14 cm. (El yazmasının numarası: 2286)

Tuhfetu'l-ekyâs fî tefsîr âye (İnne evvele beytin Vudîa Linnâs)

Müellifi: Ahmet b. Muhammet el-Hanefi (1097/1686). Başlangıcı: “Allah'a hamd olsun ki Allah'ın evi insanlara Kible yapılmıştır.” 18 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 1/3796)

Tuhfetu'l-ihfân ve imtihânu'z-zamân fî şey yesîr min ilm ve dekâiku'l-Kur'an

Müellif: Ahmet b. Muhammed b. Ömür el-Cemali et-Tunesî (1196/1782). 1197/1783 senesinde kitabı tamamladı. 8 sayfa, 20x14 cm. (El yazmasının numarası: 11/4885) Hüseyin b. Ahmet Ali b. el-Hac Hasan Hüseyin el-Maliki istinsah etmiştir.

Tuhfetu'l-besmele

Müellif: Ahmet b. Hasan el-Kirmani (?). Başlangıcı: "Alemlerin Rabbine şükür olsun ki Besmeleyi her konuda önemli ve tamamlayıcı yaptı ..." 1181/1768 senesinde yazıldı. 27 sayfa, 21x14 cm. (El yazmasının numarası: 2/4354)

Teshîlu's-subul fî fehmi mâ'ani't-tenzîl

Müellif: Muhammed Taceddin Ebeu'l-Hasan el-Bekrî (994/1586).

İyi bir nüsha. Talih b. Muhammed b. eş-Şeyh Abdullah b. eş-Şeyh Muhammet el-Adnani eş-Şafii el-İhsaii el-Kadiri tarafından 1067/1657 senesinde yazılmıştır. 213 sayfa, 37x23 cm. (El yazmasının numarası: 2320)

et-Ta'rîf ve'l-i'lân fîmâ ubhime'l-Kur'an mine'l-esmâ' ve'l-a'lâm

Müellifi: Abdurrahman b. Abdullah el-Suheyli (581/1186). 905/1500 senesinde İsmail b. Rahim el-Mevlevi tarafından istinsah edilmiştir. 52 sayfa, 17x13 cm. (El yazmasının numarası: 6/4848)

Ta'lîkât alâ tefsîri'l-Beydâvî

Müellifi: Behaeddin el-Amili Muhammet b. Hüseyin (1031/1622). Yazısı çok titiz ve yazılan kalemin adı Farisi kalem. Muhammet Sait el-Hüseyni istinsah etmiştir. 70 sayfa, 21x10 cm. (El yazmanın numarası: 2/2394)

Ta'lîkât ve nukûd fî't-tefsîr

Müellif: Meçhul. 20 sayfa, 21x15 cm.(El yazmanın numarası:2/2394): kayıptır.

Ta'lik alâ tefsîri'l-Beydâvî

Müellifi: Fahrüddin Ahmet b. Haydar el-Kurdi. 8 sayfa, 20x15 cm.

(El yazmasının numarası: 2/3545)

Ta'lik alâ'l-besmele

Müellif: Meçhul.

Abdulfattah eş-Şerif el-Bayati el-Maliki tarafından yazılmıştır. 1162/1749

18 sayfa, 21x15 cm. (El yazmanın numarası: a/5438): kayıptır.

Ta'likât fî Kırâ'ati'l-Kur'ân

Müellif: Takiyyüddin Ali b. Abdulkafi es-Sebki (756/1356). Başlangıcı: "Alemin

Rabbine şükür olsun ve sallallah ala Muhammed ve alihi ve sellem..."Ahmet

b. Muhammed b. Abdulkadir tarafından 934/1528'da Şam'da yazılmıştır.

4 sayfa, 18x13 cm. (El yazmasının numarası: 2/2344)

Ta'mîru'l-i'mâr fî tefsîr âye min tefsîri sûret (Fâtır)

Müellif: Meçhul. 1 sayfa, 20x14 cm . (El yazmanın numarası: 13/2769)

Tefsîru âyeti'l-Kursî

Müellif: Ahmet b. Haydar Fahrüddin el-Kürdi.

Başlangıcı: "Subhan Allah ki kendisini ancak kendisi bilir ..." Çok değerli bir

nüsha. 19 sayfa, 20x15 cm. (El yazmasının numarası:13/2769)

Tefsîru âyeti'l-Kursî

Müellif: İsa b. Ahmet Saman b. Afa'nın torunu.

Başlangıcı: "Elhamdülillah el-Fettah el-Alim, el-Hani el-Kerim es-Sami

el-Basir....." İlk sayfasında Muhammed Emin b. Ahmet Efendi adına temlik

olmuştur. 18 sayfa, 21x13 cm. (El yazmasının numarası: 2355)

Tefsîru âye (yevme tube's-serâir)

Müellif: Meçhul. Tefsir el-Bağafi'den alınmıştır, bazı ekler içermektedir.

3 sayfa, 20x14 cm. (El yazmasının numarası: 1/2769)

Tefsîru ve i'râb ba'di'l-âyâti'l-Kur'âniyye

Müellif: Abdullah es-Suvidi (1174/1761) ve Subkatullah el-Haydari

(1192/1779). 24 sayfa, 20 x14 cm. (El yazmasının numarası: 3/3797)

Tefsîru cuz'i Amme

Müellifi: Ebu'l-Leyt es-Samarkandi (375/986). Nebe suresinin tefsiri ile

başlıyor. 61 sayfa, 21x13 cm. (El yazmasının numarası: 18/2356)

Tefsiru kavlihi Teâlâ (Ud'û rabbekum tedarruan ve hufyeh (hufyeten)

innehu lâ yuhıbbu'l-mu'tedîn

Müellif: Meçhul. 2 sayfa, 30x20 cm. (El yazmasının numarası: 36/4767)

Tefsîru cumle mine'l-Kur'âni'l-Kerîm

Müellif: Sıbğatullah el-Haydari (1192/1779). 13 sayfa, 19x13 cm.

(El yazmasının numarası: 2/13782): Kayıptır.

Tefsîru sûreti'l-İhlâs ve'l-Felak ve'n-Nâs

Müellif: Muhammad b. Abdulvehhab (1206/1792). 2 sayfa, 15x11 cm.

(El yazmasının numarası: 2/13782): Kayıptır.

Tefsîru sûreti'l-İhlâs

Müellif: Ebu Ali el-Hüseyn b. Abdullah b. Sina el-Feylesuf (428/1037).

8 sayfa, 25x20 cm. (El yazmasının numarası: 1/6383): Kayıptır.

Tefsîru sûreti'l-İhlâs

Müellif: Celaleddin ed-Divani Muhammed b. Asad (918/1513). Ali Cafer en-Necefli tarafından 1309/1892 senesinde yazılmıştır. 14 sayfa, 25x20 cm. (El yazmanın numarası 2/6383): Kayıptır.

Tefsîru sûreti'l-Kevser

Müellif: İbn Teymiye Tekiyyuddîn (728/1328).

Başlangıcı: “Şehy el-İslam Ebû'l-Abbas Ahmet b. Teymiyye Allah rahmet eylesin de ki Kevser suresi...” 1 sayfa, 20x30 cm. (El yazmasının numarası: 38/4767): Kayıptır.

Tefsîru sûreti'l-Felak

Müellif: İbn Teymiye Tekiyyuddîn (728/1328). 9 sayfa, 20x14 cm. (El yazmasının numarası: 8/13809): kayıptır.

Tefsîru sûreti'l-Bakara

Beydavi'nin (685/1287) Tefsirinden alınmıştır. 83 sayfa, 24x15 cm. (El yazmasının numarası: 22846): Kayıptır.

Başka bir nüsha, sonu delikli.

79 sayfa, 24x17 cm. (El yazmasının numarası: 131979): Kayıptır.

Başka bir nüsha, sonu delikli.

95 sayfa, 22x16 cm. (El yazmasının numarası: 1/2349)

Tefsîru sûreti'l-Felak ve'n-Nâs

Müellif: İbn Teymiye Takiyyudîn (728/1328). 4 sayfa, 31x20 cm. (El yazmasının numarası: 35/4667)

Tefsîru sûreti'l-Fâtiha

Müellifi: Muhammad b. Abdulvehhab (1206/1792).

6 sayfa, 15 x11 cm. (El yazmasının numarası: 3/6786)

Tefsîru sûreti'n-Nebe ve'l-Musirât

Müellif: Meçhul. 2 sayfa, 18x13 cm. (El yazmasının numarası: 2/2876)

Tefsîru sûreti'l-Vâkıa

Müellif: Meçhul. Başlangıcı: "Vakıa suresi Makkidir. O vakıa (müthiş olay) vuku bulduğu zaman." 3 sayfa, 18x13 cm. (El yazmasının numarası: 1/2876)

Tefsîru sûreti'n-Nebe

Müellif: Meçhul. 15 sayfa, 20x15 cm. (El yazmasının numarası: 1/4889)

Tefsîru sûreti'l-Muddessir

Müellifi: Meçhul.

Başlangıcı: "Makkidir ve söylediler ki son ayetleri Makki değil, elli beşinci ayetidir." 3 sayfa, 20x15 cm. (El yazmasının numarası: 28/3799)

Tefsîru sûreti'n-Nasr

Müellifi: İbn Recep Abdurrahman el-Hanbelî (795/1393)

Başlangıcı: "Besmele, değerli ve kıymetli şeyh Abdurrahman b. Recep dedi ki...." 2 sayfa, 30x 20 cm. (El yazmasının numarası: 18/4767)

Diğer bir nüsha, 5 sayfa, 29x14 cm.(El yazmanın numarası: 5/13809): Kayıptır.

Tefsîru sûreti'l-İhlâs

Müellifi: İbn Recep Abdurrahman b. Ahmet el-Hanbelî (795/1393). (El yazmasının numarası:19/4767). Diğer bir nüsha, 8 sayfa, 20x14 cm. (El yazmasının numarası: 6/13809): Kayıptır.

Tefsîru sûreti'l-Kevser

Müellifi: Meçhul. 3 sayfa, 20x15 cm. (El yazmasının numarası: 2/4740)

Tefsîru sûreti't-Tebârek

Müellifi: el-Mevlana Hesru b. Muhammed b. Fermaz (850/1447).

6 sayfa, 18x12 cm. (El yazmasının numarası: 6/4723): Kayıptır.

***Tefsîru sûreti's-Secde ve'n-Nuh ve'n-Nâziat ve't-Tekvîr ve'l-Mutaffifîn
ve İnşikâk ve'l-Burûc ve Âli İmrân***

Müellifi: Meçhul. Süfi bir tefsirdir. 31 sayfa, 21x16 cm. (El yazmasının numarası: 2/4887)

Tefsîru sûretu'n-Nûr

Müellifi: İbn Teymiyye Tekiyyudîn (728/1328).

Nur suresinin 24'üncü ayetinin tefisriyle başlıyor. Başlangıcı: “(Bu), Bizim indirdiğimiz ve (Bazı âyetlerini) farz kıldığımız bir suredir. Ve onun içinde delillerle açıklanmış âyetler indirdik. Umulur ki, böylece tezekkür edersiniz.”

1328/1911 senesinde istinsah olmuştur. 23 sayfa, 23x15 cm. (El yazmasının numarası: 3/13793): Kayıptır.

Tefsîru sûret Yâsîn

Müellifi: Meçhul. 33 sayfa, 20x15 cm. (El yazmasının numarası: 2354)

Tefsîru sûret Yâsîn

Müellifi: Seyfeddin Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Ali el-Amidi es-Salebi (631/1243). Güzel bir nüsha ve altınlı, İstanbul'da 1211/1797 senesinde yazılmıştır. 36 sayfa, 23x11 cm. (El yazmasının numarası: 2342). Diğer bir nüsha: 8 sayfa, 20x14 cm. (El yazmasının numarası: 6/13809): Kayıptır.

Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm

Müellifi: Abdullah b. Abbas b. Abdulmutalib (68/688).

Süleyman Paşa vakfına aittir. 1204/1790 senesinde vakfolmuştur.

Muhammed b. Ali tarafından Nastar Medresesi'nde yazılmıştır.

209 sayfa, 29x19 cm. (El yazmasının numarası: 2122)

Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm

Müellifi: Ebu'l-Leys es-Semerkindî Nasır b. Muhammed el-Hanefî (375/986).

İlk sayfasında mevcut olan Nemil suresi. 947/1541 senesinde istinsah edilmiştir. 251 sayfa, 31x21 cm. (El yazmasının numarası: 2234)

Diğer bir nüsha, Çok değerli bir nüsha, İshak b. Davut b. Nureddin Hemze b. Bekir el-Hanefi tarafından 710/1311'de yazıldı. Hacı Abdulkadir b. Muhammed ve Muhammed b. Hacı Hasım bu nüshaya 1128/1716'da sahip olmuşlardır. Diğer bir nüsha: İkinci cüzü kehf suresinin tefsirinden başlıyor sonuna kadar. 255 sayfa, 30x20 cm. (El yazmasının numarası: 10126): Kayıptır.

Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm

Müellifi: İmam ed-Din Ebu Yezid ed-Davuni (?). 1264/1848 senesinde Abdurrahman b. Muhammed b. Muhsin b. Salih ed-Duri tarafından istinsah olmuştur. 430 sayfa, 30x20 cm. (El yazmasının numarası: 2306) Diğer nüsha: İki tarafı delikli yazısı titiz. 301 sayfa, 21x12 cm. (El yazmasının numarası: 10085): Kayıptır. Diğer nüsha, Kehf suresinin tefsirinden sonuna kadar, sonu delikli.

320 sayfa, 20x12 cm. (El yazmasının numarası: 17533): Kayıptır.

Tefsîru'l-Kur'ân

Müellifi: Meçhul. Üzerinde yazılmış kendi hattı değil, 548/1154 senesinde Ebu Bekir Muhammed b. Musa el-Hazimi tarafından telif olmuştur. 59 sayfa, 24x17 cm. (El yazmasının numarası: 7388): Kayıptır.

Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm

Müellifi: Meçhul. İki tarafı delikli. 205 sayfa, 15x14 cm. (El yazmasının numarası: 2335)

Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm

Müellifi: Meçhul. Bir parçası delikli 106/725'te yazılmıştır. 302 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 2106)

Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm

Müellifi: Meçhul. İki tarafı delikli. Vezir Davut paşa vakfına aittir 1233/1818'da. 181 sayfa, 32x62 cm. (El yazmasının numarası: 2223)

Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm (Tefsîru'l-Celâleyn)

Müellifi: Celal es-Suyuti Abdurrahman. 911/1506'da Kitap basılı ve meşhur, bundan on bir nüsha var. En eskisi 1016/1618 senesinde yazılmıştır. En yenisi ise 1328/1911'de yazılmıştır. Bu nüshaların bir nüshası kaybolmuştur.
Nüshanın numarası: (9968).

Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm

Müellifi: Meçhul. 1016/1608'de yazılmıştır. 230 sayfa, 20x15 cm. (El yazmasının numarası: 6386): Kayıptır.

Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm

Tefsirin bir kısmı. Müellifi meçhul, iki tarafı delikli. 197 sayfa, 20x15 cm. (El yazmasının numarası: 2106)

Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm

Müellifi: Meçhul. Resul b. Mahmut b. Hasan İsa tarafından yazılmıştır. 22x15 cm. (El yazmasının numarası: 3239)

Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm

Müellifi: Meçhul. İlki delikli. Kehf suresinin tefsirinden başlıyor.

217 sayfa, 20x12 cm. (El yazmasının numarası: 17533): Kayıptır.

Tefsiri'l-Kur'ani'l-azim

Müellifi: Meçhul. İki tarafı delikli. 197 sayfa, 20x15 cm. (El yazmasının numarası: 2106)

et-Tefsîri'l-vecîz

Müellifi: el-Vahidi, Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmet (468/1076).

“Besmele, Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd.....”

Sonu başka bir hat ile yazılmıştır (650/1253).

118 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 6389): Kayıptır.

et-Tefsîru'l-vasît beyne'l-vecîz ve'l-basît

Nüshanın ilki delikli. Kitabın cildi süslenmiş yazısı eski. 286 sayfa, 30x21 cm.

(El yazmasının numarası: 252125) Diğer nüsha: İlk sayfaları yıpranmış ve yer yer delikler gözlenmektedir. İsrailoğulları ayetinden başlıyor. Sonuna kadar yazısı eski. Ebû ez-Zena Mahmut el-Alusi ve Yunus el-Musuli. 1249/1834'te Ondan sonra oğlu Hamid el-Alüsi, 1277/1861'de bu nüshaya sahip olmuşlardır.

428 sayfa, 27x17 cm. (El yazmasının numarası: 6379)

Tenâsuku'd-durer fî tenâsuku's-suver

Müllifi: Celaledin es-Suyuti. (911/1506).

Başlangıcı: “Şeyhimiz ve imamımız söyledi..... Allah'a şükür olsun ki kitabını indirdi.” Kitabın te'lifini 883/1479 senesinde tamamladı. 40 sayfa, 9x12 cm. (El yazmasının numarası: 1/13726): kayıptır. 1311/1894 senesinde istinsah olmuştur, hattı normal.

et-Teysîr fî ilmi't-tefsîr

Müellifi: Necmeddin Cafer Ömer b. Muhammed et-Taki el-Maturidi (537/1143).
873/1469 senesinde istinsah olmuştur. Hattı normal. 85 sayfa, 28x22 cm.
(El yazmasının numarası: 3/2316)

Teysîr fâtihati'l-ahâb bi-tefsîr fâtihati'l-Kitâb

Müellifi: Muhammed b. Yakup Meceddin el-Feyruzî Abadî (817/1415).
Başlangıcı: "Elhamdülillah.....kitabını açıkladı....." İsmail b. el-Mevlevî
905/1500'de tarafından yazıldı. Nüshada müellifin yazısı var. "27 sayfa,
17x13 cm. (El yazmasının numarası: 1/4848)

Cevâb an su'âl vared fî tefsîr (Ma'âlimu't-tenzîl)

Müellifi: Muhammed Emin es-Suvidî (1246/1831).
Başlangıcı: "Elhamdülillah... Nimetine ve Şükür olsun....."
1 sayfa, 20x12 cm. (El yazmanın numarası: 5/13797)

Cevâmiu't-tibyân fî tefsîri'l-Kur'ân

Müellifi: Muineddin Muhammed Safi ed-Din Abdurrahman el-İyzi es-Safavi
(905/1500). Fatiha suresinden başlıyor: "Fatiha suresinin tefsiri, Mekkidir ve
yedi ayettir, Mekkidir ve medenidir diye söylenir, çünkü bir defa Mekke'de indi
ve bir defa Medine de indi." 453 sayfa, 27x20 cm. (El yazmasının numarası:
2120) 1067/1657 senesinde Muhammed Mahfuz eş-Şehuri tarafından
yazılmıştır. 790 sayfa, 21x14 cm. (El yazmasının numarası: 2308)

Cevâhiru'l-Kur'ân ve dureruhu

Müellifi: İmam Gazali Ebu Hamid b. Muhammed (505/ 1112).
İyi bir nüsha. Muhteşem bir hatla yazılmış. Mir Süleyman 1154/1742'de bu
nüshaya sahip olmuştur. Ondan sonra Muhammed Emin defterdar

1181/1768'de nüshaya sahip olmuştur.. 203 sayfa, 20x13 cm. (El yazmasının numarası: 1431)

Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî

Müellifi: Ahmet el-kezvunî (vefatı?) Başlangıcı: "Sübhan Allah ki bizim kalbimizi *Envâru't-tenzîlle* aydınlatırdı." 51 sayfa, 22x16 cm. (El yazmasının numarası: 3/4349)

Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî

Müellifi: Muhammed b. el-Mulla Muhammed (?). Başlangıcı: "Buyurdu, gezegenler geceleri başlayan, gezegenlerin cinsini kast ediyor." 13 sayfa, 22x16 cm. (El yazmasının numarası: 2/4349)

Hâşiye alâ tefsîr fâtihati'l-ehdâb bi-tefsîr fâtiheti'l-Kitâb

Meceddin Feyruzi âbâdi (816/1414). Müellifi: Feyrûzi Abadi'nin bir öğrencisi. 3 sayfa, 17x13 cm. (El yazmasının numarası: 5/4848)

Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî

Müellifi: İsamuddin İbrahim b. Muhammed Arap el-Esfersni (951/1545). Kitabı 904/1499 yılında tamamladı. Abdulkadir b. es-Seyed Kazım. 1134/1722'de İstinsah edilmiştir. İlk sayfaları yıpranmış. 435 sayfa, 25x14 cm. (El yazmasının numarası: 180) Bundan altı nüsha var. En eskisi 1063/1653'te yazılmış en yenisi ise 1235/1820 yılında yazılmıştır. Bu nüshalardan iki nüsha kaybolmuştur. Nüshaların numaraları: (6381),(13855).

Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî

Müellifi: Şeyh Zade Muhyeddin Muhammed b. Muslihuddin Mustafa el-Kuçi (951/1545). Hacı Halife Keşfu'z-Zunun'da şunu söylemiş: Bu haşiye en iyi ve en faydalı ve kolay bir tefsirdir) Birinci bölüm, delikli. 64 sayfa, 30x21 cm.

(El yazmasının numarası: 17595). Bundan on beş nüsha var. En eskisi 936/1539 yılında yazılmış, en yenisi ise 1200/1786 senesinde yazılmış.

Bu nüshalardan yedi nüsha kaybolmuştur. Nüshaların numaraları: (17595),(17593),(17594),(1/2357),(17590),(17596)17599).

Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî

Müellifi: Muhammed Emin Padişah el-Buhari el-Haseni (987/1580). Furkan suresinin tefsiriyle başlıyor. Bu nüsha'ya Abdurrahman Elifi eş-Şafî ondan sonra Mustafa b. Musa 1129/1717 senesinde sahip olmuştur. 109 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 2419)

Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî

Müellifi: Müftü Saad Çelebi Saadullah b. İsa b. Emir Han (945/1539). Başlangıcı: "Fatıha suresi" Bu nüshaya Ahmet b. Süleyman el-Mehasini ve Hacı oğlu Yahya b. el-Emir Muhammed el-Kurdi 1195/1894 senesinde Kerkük kalesinde sahip olmuştur. Mensur b. Selim b. Hasan ed-Denmavi eş-Şafi el-Ezheri tarafından 1059/1650'de yazılmıştır. Diğer nüsha: İkinci bölüm, Saffat suresinin sonuna kadar. Muhammed b. Mustafa Nasih Urnus camiinde bu nüshaya sahip olmuştur. Hacı Emin Baçeci vakfına aittir. 244 sayfa, 20x13 cm. (El yazmasının numarası: 2346)

Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî

Müellifi: Müfessir Ebu's-Suud el-İmad (982/1575). İlki yıpranmış. Nisa suresinden başlıyor sonuna kadar. 264 sayfa, 29x18 cm. (El yazmasının numarası: 2270)

Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî

Müellifi: Hoca Muhammed b. er-Rumi (883/1479). Başlangıcı: Kehf suresi. 33 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 2330) Diğer nüsha, sadece suret En'am'ı kapsıyor. 10 sayfa, 21x13 cm. (El yazmasının numarası: 2/2357)

Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî

Müellifi: Muhyeddin b. Cemalettin b. Ramazan eş-Şirvanî (1063/1653).

Başlangıcı: “Elhamdülillah, Allahümme salli ala Muhammed ve ala âli Muhammed..... Mevlana ve şeyhimiz söyledi.....” Bu nüsha müellifin özet nüshasıdır. 932/1526 senesinde Muhammed b. Ali müellifin, bir öğrencisi tarafından yazılmıştır. 109 sayfa, 18x13 cm. (El yazmasının numarası: 2344)

Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî

Müellifi: Muhammed Bahaeddin el-Amili (1013/1605).

Başlangıcı: “Elhamdülillah” Taliki hatla yazılmış. Muhammed Askar Ali b. Akbar Lari tarafından istinsah edilmiştir . 79 sayfa, 24x14 cm. (El yazmasının numarası: 5239): Kayıptır. Diğer bir nüsha: 123 sayfa, 23x12 cm. (El yazmasının numarası: 13521): Kayıptır.

Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî

Müellifi: Şeyh Muhammed meşhur olan Mulla Hanefî (?) Cüzü Amme tefsirini kapsıyor. 981/1486 senesinde istinsah olmuştur. 163 sayfa, 12x12 cm. (El yazmasının numarası: 2347)

Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî

Müellifi: Meçhul. İlk sayfaları yıpranmış. 102 sayfa, 22x16 cm. (El yazmasının numarası: 2400)

Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî

Müellifi: İbn et-Temcid Muslih ed-Din Mustafa İbrahim (842/1439). 142 sayfa, 26x18 cm. (El yazmasının numarası: 13586): Kayıptır.

Hâşiye alâ tefsîri'l-Beydâvî

Müellifi: Meçhul. 7 sayfa, 21x13 cm. (El yazmasının numarası: 6/2357)

Hâşiye alâ'l-Keşşâf

Müellifi: Meçhul. Başlangıcı: "Allah'a hamdolsun ki O, kuluna Kitab'ı (Kur'ân-ı Kerim'i) indirdi. Ve O'nda, bir eğrilik kılmadı." 4 sayfa, 21x15 cm.

(El yazmasının numarası: 6/2357). Diğer bir nüsha: Nisa suresinden Neml suresine kadar. Süleyman b. Said el-Anî bu nüshaya sahip olmuştur. 182 sayfa, 29x21 cm. (El yazmasının numarası: 17587): kayıptır. Diğer bir nüsha: Ali-İmran suresine kadar. 123 sayfa, 27x17 cm. (El yazmasının numarası: 17587)

Hâşiye alâ'l-Keşşâf

Müellifi: Seyyid eş-Şerif el-Cercanî (816/1414).

Muhammed b. Veys b. Muhammed tarafından Fırûşaheye Medresesi'nde 781/1380 senesinde yazılmıştır. Süleyman Paşa vakfına aittir. Kılıfı süslenmiş. 148 sayfa, 22x13 cm. (El yazmasının numarası: 2240)

Diğer bir nüsha, Muhammed el-Hüseyni el-Bahranî bu nüshaya sahip olmuştur. 277 sayfa, 23x12 cm. (El yazmasının numarası: 6380): Kayıptır.

Hâşiye alâ'l-Keşşâf

Müellifi: Yusuf b. Cemaleddin Hasan b. Ali el-Arabî el-Anttaki el-Halebî (?).

Başlangıcı: "Hamdolsun, Allahüme salli ala Muhammed ve ala âli Muhammed." 4 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 8/2357)

Hâşiye alâ'l-Keşşâf

Müellifi: Mevla Muhyiddin Muhammed Muhammed b. el-Hatip (910/ 1505).

Bu nüsha Sultan Bayezid'e hediye olmuştur. İlk sayfaları yıpranmış. Şerafettin b. Ali b. Mevlana Nizamettin tarafından 1001/1593 senesinde yazılmıştır. 286 sayfa, 20x12 cm. (El yazmasının numarası: 5265)

Hâşiye alâ'l-Keşşâf

Müellifi: Kutbeddin eş-Şirazî (710/1311). Çok değerli bir nüsha, kılıfı süslenmiş. Matuk b. Şehabeddin el-Msevî el-Hüseynî tarafından yazılmıştır. Hattı güzel. 524 sayfa, 28x18 cm. (El yazmasının numarası: 6420): Kayıptır.

Hâşiye alâ'l-Keşşâf

Müellifi: Meçhul. İlk sayfaları yıpranmış suret Bakara tefsirinden sonuna kadar. 396 sayfa, 28x19 cm. (El yazmasının numarası: 2247)

Hâşiye alâ'l-Keşşâf

Müellifi: Meçhul. Cildi yıpranmış. 270 sayfa, 24x16 cm. (El yazmasının numarası: 5521): Kayıptır.

Hâşiye alâ'l-Keşşâf

Müellifi: Meçhul. İlk sayfaları yıpranmış ve delikli. Asker b. Mulla Yusuf tarafından 1103/1992 senesinde yazılmıştır. 297 sayfa, 30x21 cm. (El yazmasının numarası: 17589): kayıptır.

Hâşiye alâ't-tefsîr

Müellifi: Meçhul. Başlangıcı, "Hamdolsun ki peygamberini gönderdi..... Dünyanın en iyi erdemi....." 5 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 7/2357): Kayıptır.

Hâşiye alâ't-tefsîr

Müellifi: Meçhul. İki tarafı delikli. En'am suresinden başlıyor. İlk sayfasında "Vakıf Hacı Süleyman b. Hacı İsmail b. Ferhat adına Kerkük'te" 1233/1818'de yazılmıştır. 150 sayfa, 23x16 cm. (El yazmasının numarası: 17573)

Hâşiye alâ't-tefsîr

Müellifi: Meçhul. İki tarafı delikli ve yıpranmış.

330 sayfa, 26x16 cm. (El yazmasının numarası: 1357)

Hâşiye alâ't-tefsîr

Müellifi: Meçhul. İki tarafı delikli ve yıpranmış. Süleyman Paşa vakfına aittir.

181 sayfa, 31x16 cm. (El yazmasının numarası: 2223)

Havâtimu'l-hikem ve hallî'r-rumûz ve keşfu'l-kunûz

Müellifi: Ali Dede b. Mustafa b. Alauddin es-Sektuvârî (1007/1599).

203 sayfa, 28x19 cm. (El yazmasının numarası: 13703): Kayıptır. Kitap (360) soru'dan oluşuyor, Kur'an ilmi ve fıkıhla ilgili. 1897 sensinde Kahire'de basılmıştır. Diğer nüsha: İki tarafı yıpranmış ve delikli. 390 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 4869). Diğer nüsha: Yazısı yeni. 321 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 6451): Kayıptır.

ed-Durru's-semîn fî itâ'î'l-kitâb bil-yemîn

Müellifi: Meçhul. Başlangıcı: "Besmele, Allah'a hamdolsun ve selam olsun kullarına." 7 sayfa, 20x15 cm. (El yazmasının numarası: 8/4730)

ed-Durru'l-mesnûn fî kitâbi'llahi'l-meknûn

Müellifi: Ahmet b. Yusuf b. Abduddaim meşhur olan İbin es-Semin en-nahvî (756/1356). İkinci bölüm. Sonu: Bu kitabı müellif Recep ayının ortasında tamamlamış. 1124/1713 senesinde istinsah olmuştur.

215 sayfa, 30x15 cm. (El yazmasının numarası: 6377): Kayıptır. Diğer nüsha: Üçüncü bölüm Şuara suresinden başlıyor. Kur'an'ın sonuna kadar. 1124/1713 senesinde yazılmıştır. 268 sayfa, 30x20 cm. (El yazmasının numarası: 6378): Kayıptır.

ed-Duru'l-mensûr fî't-tefsîr bi'l-me'sûr

Müellifi: Celaleddin es-Suyutî (911/1506). 253 sayfa, 30x16 cm. (El yazmasının numarası: 2235) Bundan yedi nüsha var. En eskisi 1129/1717 senesinde yazılmış. En yenisi ise 1250/1835 senesinde yazılmış. Bu nüshalardan üç nüsha kaybolmuştur. Nüshaların numaraları: (6442),(6443), (6444).

ed-Duru'n-nazîm fî havâsi'l-Kur'ani'l-Kerîm

Müellifi: Muhammed b. Ahmet b. Suheyl el-Hazrecî meşhur olan ibn el-Hişam el-Yemenî (650/1253). (El yazmasının numarası: 9775) Abdullah b. Abdullah el-Uvaişi 1179/1766'da tarafından yazılmıştır.

ed-Duru'n-nazîm fî fedâi'lu'l-Kur'ani'l-azîm

Müellifi: Celaleddin es-Suyuti (911/1506). 68 sayfa, 22x15 cm. (El yazmanın numarası: 2456)

Duâ' yud'a bihi inde hatimi'l-Kur'ân

Müellifi: Meçhul. Başlangıcı: "Elhamdulillâhi Rabbil âlemîn, çok hamdolsun ve şükür " 1 sayfa, 20x30 cm. (El yazmasının numarası: 26/4767)

Risâle fî resmi'l-mushaf

Müellifi: Abû Ömer Osman b. Sait ed-Dani el-Kurtubi (444/1053).

Başlangıcı: “Abû Ömer Osman b. Sait el-Hafız Allah rahmet eylesin söyledi. Bil ki Allah’ın bütün kitabına olan” Ahmet b. Salih el-Ceylanî tarafından yazılmıştır. 14 sayfa, 29x13 cm. (El yazmasının numarası: 3/2305)

Risâle fî resmi’l-mushaf

Müellifi: Amasyalı ve Ak Dağlı olduğu biliniyor. Ancak meçhul (?). 1179/1766 senesinde yazılmıştır. 2 sayfa, 21x14 cm. (El yazmasının numarası: 4/13857)

Risâle fî’l-besmele

Müellifi: Meçhul. 1179/1766 senesinde yazılmıştır. 7 sayfa, 21x14 cm. (El yazmasının numarası: 13857): Kayıptır.

Risâle fî kavlihi Teâ’lâ (Fezekkir in nefe’at ez-zikrâ

Müellifi: Süleyman b. el-Hacı Ahmet el-Kelisi el-Halebî (?).

Düri zade Mustafa Efendi tarafından yazılmıştır. 20x12 cm. (El yazmasının numarası: 8/5487): Kayıptır.

Risâle fî’t-tefsîr

Müellifi: Subkat Allah b. İbrahim el-Haydari (1223/18809). Başlangıcı: “Araf suresi, Allah Teala beyan ettiği.....” Muhammed el-Ankerli tarafından istinsah olmuştur 1316/1899 senesinde. 2 sayfa, 19x12 cm. (El yazmasının numarası: 2/13835): Kayıptır.

Risâle fî beyân en-nasîh ve’l-mensûh

Müellifi: Meçhul. Başlangıcı: “Elhamdülillah, allhümme salli ala Muhammed ve ala Ali Muhammed, bil ki Ümmül kitapta nesih yoktur.” 1068/1658 senesinde istinsah olmuştur. 2 sayfa, 20x14 cm. (El yazmasının numarası: 88/2769): kayıptır.

Risâle fî't-tefsîr kavlihi Teâlâ (Li yağfire leke Allâhu mâ tekaddeme min zenbike ve mâ teahhare)

Müellifi: Meçhul. 1068/1658 senesinde istinsah olmuştur. 4 sayfa, 20x14 cm.

(El yazmasının numarası. 77/2769): Kayıptır.

Risâle fî beyânî's-suverî'l eletî fihâ nâsih

Müellifi: Meçhul. Başlangıcı: "Elhamdülillah, Allhümme salli ala Muhammed ve ala Ali Muhammed, nasih olan sureler ..." 1 sayfa, 20x14 cm.

(El yazmasının numarası: 89/2769)

Risâle fî't-tefsîr

Müellifi: İbin Kemal Paşa Ahmet b. Süleyman (490/1097). 1 sayfa, 19x12 cm.

(El yazmasının numarası: 1/10102)

Risâle fî halkî'l-Kur'ân

Müellifi: ibin Teymiye Takiyyuddîn (728/1328). 6 sayfa, 23x15 cm. Diğer nüsha: 1328/1911 senesinde yazılmıştır. 2 sayfa, 23x15 cm. (El yazmasının numarası: 4/13793): Kayıptır.

Risâle fî't-tefsîr

Müellifi: Meçhul. Başlangıcı: "Allah Teala dedi: De ki: "Şayet babalarınız ve oğullarınız ve kardeşleriniz ve zevceleriniz....."3 sayfa, 21x15 cm.

(El yazmasının numarası: 6/13848): kayıptır .

Risâle fî't-tefsîr

Müellifi: Ali el-Kadirî (1014/1606). Araf ayetinin tefsiridir. Ey Âdemoğulları Bütün mescidlerdeki ziynetlerinizi alınız." 3 sayfa, 20x15 cm.

(El yazmasının numarası: 4/13732): Kayıptır.

Risâle fî't-tefsîr

Müellifi: Ali Zade Abdulhalim b. Muhammed el-Hanefî (1013/1605).

Başlangıcı: “Belkide hesap günü yaklaştı.....”21 sayfa, 10x13 cm.

(El yazmasının numarası: 4/2357)

Risâle fî't-tefsîr

Müellifi: Meçhul. 21 sayfa, 20x15 cm. (El yazmasının numarası: 31/3799)

Risâle fî't-tefsîr

Müellifi: Meçhul. Başlangıcı: “Fatıha suresi, Kur'an'ın açılışıdır ve namazında bu yüzden böyle adlandırıldı.....” 69 sayfa, 29x12 cm. (El yazmasının numarası: 4/5485)

Risâle fî't-tefsîr cuz'i Amme

Müellifi: Meçhul. Başlangıcı: “Amme aslında soru işaretini ifade ediyor.” Beled suresinde bitiyor, sonu delikli. 21 sayfa, 16x15 cm. (El yazmasının numarası: 1/20816): kayıptır.

Risâle fî't-tefsîr âye (Zalike bimâ kaddemet yedâk)

Müellifi: Muhammed el-Fanakulî (1000/592). Başlangıcı: “Beydavi'nin tefsirine haşiye, tefsir suret Ali-İmran” 3 sayfa, 20X15 cm.
(El yazmasının numarası: 16\3799): kayıptır.

Risâle fî't-tefsîr (Ke'sen kâne mizacuha kâfura)

Müellifi: Ahmet b. Muhammed el-Hamavî el-Hanefî (1097/1686). Başlangıcı: “Allah'a fakir olan kul fakih söylüyor...” 1091/1681 senesinde istinsah olmuştur. 3 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 4857)

Risâle fi't-tefsîr

Müellifi: Meçhul. Başlangıcı: “Duhâ (kuşluk) vaktine ve Asra yemin eden Allah Salihlerini kurtaran Allah.” 3 sayfa, 20x15 cm. (El yazmasının numarası: 1/4740)

Risâle fî't-tezhîb ve'l-ehbâr fî'l-mesâhif

Müellifi: Meçhul. 3 sayfa, 29x13 cm. (El yazmasının numarası: 8/6022): Kayıptır.

Risâle fî tilâveti'l-Kur'ân

Müellifi: İbn Hacer. *Şerh el-Abâb* kitabından alınmıştır. 17 sayfa, 21x16 cm. (El yazmasının numarası: 2/12328): Kayıptır.

Risâle fî'l-Kur'ân

Müellifi: Meçhul. Üçüncü bölümden başlıyor. Kur'an'ın nüzul ve tertibiyle ilgili. (El yazmasının numarası: 25/3799)

Risâle fî'l-Kur'ân

Müellifi: Meçhul. Kur'an'ın ceminden bahsediyor. Başlangıcı: “Kur'an'ın toplam sureleri yüz on dört sure” 3 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 24/3799): Kayıptır.

Risâle fî't-tefsîr ve ulûmi'l-Kur'ân

Müellifi: Meçhul. 5 sayfa, 20x15 cm. (El yazmasının numarası: 24/3799): Kayıptır.

Risâle fî beyân Kıra'ât (Subhaneke) lieyyi sebep kânet

Müellifi: Meçhul. 1 sayfa, 20x14 cm. (El yazmasının numarası: 14/2769)

Risâle fî Kavlihi Teâlâ (ve teâvenû alel birri ve't-takva ve lâ teâvenû ale'l-ismi ve'l udvâni)

Müellifi: İbn Kayem el-Cevziye Muhammed b. Ebi Bekir b. Eyüp (751/1351).

9 sayfa, 30x20 cm. (El yazmasının numarası: 14/2769)

Risâle fî Kavlihi Teâlâ (Fe inistekarre mekânehu fe sevfe terânî)

Müellifi: İbn Teymiye Tekiyyuddîn (728/1328). Başlangıcı: “Şeyh el-İslam Ebu'l-Abbas Ahmet b. Teymiyye Allah rahmet eylesin dedi ki....” 1 sayfa, 30x20, cm. (El yazmasının numarası: 44/4767)

Risâle fî meseleti'l-Kur'ân

Müellifi: İbn Teymiye Tekiyyuddîn (728/1328). Başlangıcı: “Yedi yüz dört senesinde bir soru Geylan şehrinden Şam'a o bölgelerden.....” 3 sayfa, 30x20 cm. (El yazmasının numarası: 42/4767)

Risâle fî tefsîr Kavlihi Teâlâ (Men câ' bil-haseneti felehu a'sru emsâlihâ)

Müellifi: İbn Teymiye Tekiyyuddîn (728/1328). 3 sayfa, 30x20 cm. (El yazmasının numarası: 37/4767)

Risâle fî't-tefsîri'l-ayâtî'l-Kur'âniyye

Müellifi: Meçhul. İki tarafı delikli.

7sayfa, 21x16 cm. (El yazmasının numarası: 3/10087): Kayıptır.

Risâle fî'l-Kur'ân

Müellifi: İbn Teymiye Tekiyyuddîn (728/1328). 6 sayfa, 23x15 cm. (El yazmanın numarası: 5/13793): Kayıptır.

Risâle fî cem'u'l-Kur'ân ve tertîb nuzûlih

Müellifi: Meçhul. Başlangıcı: “Kur'an'ın nüzul ve tertibiyle ilgili.....” 6 sayfa, 20 x30 cm. (El yazmasının numarası: 4/13811): Kayıptır.

Risâle fî cevâb an su'âl fî't-tercemeti'l-Kur'ân

Müellifi: Meçhul. Kur'an'ın tercüme dilip edilemeyeceği Hindistanlı bir

vatandaş tarafından soruldu ve bu rirasale onun için yazıldı. Felah gazetesinde yayınladı. Kur'an'ın tercümesi için Mısır hükümetinden destek istemişti. 2 sayfa, 19x14 cm. (El yazmasının numarası: 1/13813): Kayıptır.

Risâle fî cehli'l-evrubıyyîn bi-esrâru'l-Kur'ân

Müellifi: Meçhul. 6 sayfa, 19x14 cm. (El yazmasının numarası 4\1383): Kayıptır.

Risâle fî cehli'l-evrubıyyîn bi-esrâru'l-Kur'ân

Müellifi: Ahmet b. Muhammed el-Alfî. 4 sayfa, 19x14 cm. (El yazmasının numarası: 4/1383): Kayıptır.

Risâle fî beyân men ketebe'l-mesâhif evvelen

Müellifi: Meçhul. Başlangıcı: "Elhamdülillah allhümme salli ala Muhammed ve ala âli Muhammed." 1 sayfadır. (El yazmasının numarası 48/2769): Kayıptır.

Risâle fî't-tefsîri'l-Beydâvî

Müellifi: Muhammed b. Hasan el-Kevakibî (1096/1685) İlk sayfaları delikli. 26 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 3/9669)

Risâle fî aksâmi'l-Kur'ân ve mersûmu hattîhi ve kitâbetihi

Müellifi: es-Suyuti Celaledin (911/1506). Cildi delikli. Muhammed Emin b. Abdurrahman b. Muhammed Muhsin ed-Duri tarafından 1275/1859 senesinde yazılmıştır. (El yazmasının numarası: 24/22811)

Risâle fî a'dedi hurûfi'l-sûvari'l Kur'âni'l-Kerîm

Müellifi: Meçhul. İki tarafı delikli. 3 sayfa, 13x13 cm. (El yazmasının numarası: 6/3828)

Risâle fî cem' sûvari'l-Kur'âni'l-Kerîm

Ebu Leys es-Samarkandî (375/986). 2 sayfa, 20x14 cm. (El yazmanın

numarası: 2122/2769)

Risâle fî beyân a'dedi hurûfi'l-Kur'âni'l-Kerîm

Müellifi: Meçhul. 2 sayfa, 20x14 cm. (El yazmasının numarası: 23/2769)

Risâle fî Kavlihî Teâlâ (Allâhu nûru's-semâvâtî ve'l ard)

Müellifi: Abdullah b. Haydar el-Kurdî es-Safavî (1107/1696).14 sayfa, 19x11 cm. (El yazmasının numarası: 4/5286)

Risâle fî besmele sûret (el-Enfâl)

Müellifi: Ali el-Kadirî (1014/1606). 1 sayfa, 20 x15 cm. (El yazmasının numarası: 8/13722): Kayıptır.

Risâle fî mâ'na (el-besmele) ve fedâiluhâ

Müellifi: Meçhul. Başlangıcı: "Bilin ki besmele-i şerifi açıklamak için yazdım ..." 35 sayfa, 20x15 cm. (El yazmasının numarası: 1/4740): kayıptır.

Risâle fî mâ'na (el-besmele)

Müellifi: Fasih b. Muhammed b. Ali el-Farisî (837/1434'te yaşıyordu). İlk sayfasında müellifin ve hocası Ebu Muhammed b. Muhammed b. Ubeydallah el-Buharî el-Hurevî'nin duası vardır. Müellif 829/1426 senesinde Derfişa şehrinde kitabı tamamlamıştır. Kitap çok güzel ve nadirdir. Müellif kendisi yazmıştır. 81 sayfa, 20x15 cm. (El yazmasının numarası: 13832): Kayıptır.

Risâle fî muteşâbihi'l-Kur'ân

Müellifi: Abdullah b. Muhammed b. Abdullatif eş-Şafî (1174'te yaşıyordu) 6 sayfa, 20x13 cm. (El yazmanın numarası: 8/13749): Kayıptır.

Risâle fî ahkâmi's-salât fî'l-Kur'ân

Müellifi: Meçhul. 5 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 8/13749):
Kayıptır.

Risâle fî'n-nâsih ve'l-mensuh

Müellifi: Meçhul. 1095/1684 senesinde istinsah olmuştur. 4 sayfa, 19x14 cm.
(El yazmasının numarası: 699/469950)

Risâle fî (el-Hamdillah)

Müellifi: Meçhul. 1109/1698 senesinde müellifin kendisi yazmıştır. Bu risalenin yazılma nedeni bir tartışmadır. Bu tartışma müellif ve Muhammed el-Cuburî arasında gerçekleşmiştir. 6 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 1/9684-9688)

Risâle fî'n-nâsih ve'l-mensûh

Müellifi: Meçhul. Başlangıcı: "Elhamdülillah, Allhümme salli ala Muhammed ve ala âli Muhammed." 37 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 13848): Kayıptır.

Risâle fî işkâl vaka' fî tefsîri'l-Beydâvî

Müellifi: Meçhul. 2 sayfa, 20x12 cm. (El yazmasının numarası: 2\6012):
Kayıptır.

Risâle fî'n-nâsih ve'l-mensûh

Müellifi: Meçhul. 17 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 2\13848):
Kayıptır.

Risâle fî ilmi't-tefsîr

Müellifi: Ferhad Paşa Medresesi'nde hoca olan Ali Efendi'dir. 11 sayfa, 21x14 cm. (El yazmasının numarası: 2350)

er-Risâle'l-cûdiye fî'l âye en-nûheyye

Müellifi: Ömer el-İsbiri el-Erzurûmî'dir (1202/1788). Tefsir ayet "(Ve (gemi), Cudi (Dağı)'nın üzerine yerleşti." Çok güzel bir hatla yazılmıştır. 9 sayfa, 20x13 cm. (El yazmasının numarası: 4002)

Risâle fî kavlihî Teâlâ (Li yağfire lekallâhu mâ tekaddeme min zenbike ve mâ teahhare)

Müellifi: Celaledin es-Suyuti (911/1506). Murtaza b. Abdulkerim tarafından 1167/1754 senesinde istinsah edilmiştir. 2 sayfa, 20x15 cm. (El yazmasının numarası 21/3799)

Risâle fî'l-Kur'ân

2 sayfa, 20X30 cm. (El yazmanın numarası: 7/13811)

Risâle fî'l-hurûfi'l-muşkile fî'l-Kur'ân

Müellifi: Meçhul. 1217/1803 senesinde el-Hasan er-Ravî tarafından yazılmıştır. 23 sayfa, 22x15 cm. (El yazmasının numarası: 4/7073)

Risâle fî'l-Kur'ân

Müellifi: Ebu İsmail Musa b. Hüseyin b. İsmail el-Mısri el-Muaddel (500/1107 civarenda). Başlangıcı: "Elhamdülillah, şeyhlerimiz Ebû Abdullah Muhammed b. İbrahim b. Zabit ve Ali Hasan b. Muhammed b. el-Cebel söyledile....." Sonu delikli. 23 sayfa, 21x16 cm. (El yazmasının numarası 1\10087)

er-Risâle'l-meznûniye

Müellifi: el-İmam el-Gazali Ebû Hamid (505/1112). 10 sayfa, 31x22 cm. (El yazmasının numarası: 8/4117)

Rûhu'l-me'ânî

Müellifi: Meçhul. 2 sayfa, 12x15 cm. (El yazmasının numarası: 7/13848)

Diğer nüsha: Üçüncü cilt, Nur suresinden Ahzap suresine kadar. 19 sayfa, 30x20 cm. (El yazmasının numarası: 6391) Diğer nüsha: Ahzap suresinin tefsirini kapsıyor. 1291/1875 senesinde yazılmıştır. 56 sayfa, 13x21cm. (El yazmasının numarası: 6391). Diğer nüsha: Birinci ve ikinci cilt, Muhammed Emin Abdulkadir Geylanî Caminin imam hatibi tarafından yazılmıştır. 600 sayfa, 29x20 cm. (El yazmasının numarası: 6446-4647) Diğer nüsha: Dördüncü ve Beşinci cilt: Bu nüsha müellif için yazılmıştır. Çok güzel ve muhteşem bir nüsha. 1270/1854 senesinde Muhammed Cuvad el-Katip tarafından yazılmıştır. 359 sayfa, 37x23 cm. (El yazmanın numarası: 6448-4649)

Rûhu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân

Müellifi: İsmail b. Hakkı Erzurumî (1227/1813). Birinci cilt Yusuf suresinin tefsiriyle bitiyor. İyi bir nüsha, yazısı güzel. Abdurrahim b. Muhammed Mufti Zade tarafından yazılmıştır. 548 sayfa, 31x21 cm. (El yazmasının numarası: 2229) Diğer nüsha: İkinci cilt, suret Yusuf'dan suret Yasin'e kadardır. 541 sayfa, 31x21 cm. (El yazmanın numarası: 2230) Diğer nüsha: Üçüncü cilt Yasin suresinden Kur'an'ın sonuna kadardır. 613 sayfa, 31x21 cm. (El yazmasının numarası: 2231)

Zubdeti'l-beyân fî tefsîri şerhi ayâti kussasi'l-Kur'ân

Müellifi: Ebu el-Fadıl Muhammed b.Mahmut et-Tıbsî (?). Cildi deliklidir. Müellif kitabı 1087/1677 senesinde Recep ayının sonunda tamamlamıştır. 461 sayfa, 26x16 cm. (Elyazmasının numarası: 2349)

Şerh Muddetu'l-Kur'ân fî'l-fark beyne zâ'ati'l-Kur'ân ve zâdâtih

Müellifi: Abdullah b. Ahmet el-Kufî el-Hamedanî (745/1345)'dir. 1216/1802

senesinde Muhammed Emin b. Mulla Ömer el-Hitavî tarafından istinsah olmuştur. 5 sayfa, 21x14 cm. (El yazmasının numarası: 2/6097)

Şerh kavlihi Teâlâ (Kâle Rabbi erinî enzur ileyk)

Müellifi: Abdurrezzak Kemalletin el-Kaşânî (730/1330)'dir. 935/1529

senesinde istinsah olmuştur. 1 sayfa, 24x16 cm. (El yazmasının numarası: 21/7071): Kayıptır.

Şerhu'l-besmele ve'l-Hamdu

Müellifi: Zekeriya el-Ansârî (926/1520). 7 sayfa, 21x13 cm. (El yazmasının numarası: 3/10075)

Şifâ ez-zamân ve diyâu'l-irfân

Müellifi: Muhammed b. Ahmet el-Avfî (1049/1640'da yaşıyordu).

280 sayfa, 21x14 cm. (El yazmasının numarası: 2843)

es-Sırâtu'l-mustakim fî tebyânî'l-Kur'ânî'l-Kerîm

Müellifi: Nureddin Ahmet b. Muhammed el-Ömeri el-Kazurûnî. (923/1518'de yaşıyordu). Cildi deliklidir. Süleyman Hacı İsmail b. Ferhad adına vakıf olmuştur. Kerkük kalesi Medresesi'nde 1226/1812 senesinde yazıldı. Tefsir özet bir tefsirdir. Cildi süslenmiştir. 318 sayfa, 21x18 cm. (El yazmasının numarası: 17537): Kayıptır.

Arâisi'l-beyân fî garâibi'l-Kur'ân

Müellifi: Muhammed b. Saderiddin Ruzbehan ibin Ebi Nasır el-fesvi eş-Şirazî (606/1210). Cildi deliklidir. 188 sayfa, 21x14 cm. (El yazmasının numarası: 2403): Kayıptır. (Büyük cilt iki bölümü kapsıyor) Diğer nüsha: 568 sayfa, 29x16 cm. (El yazmasının numarası: 2312)

Umdetu'l-hâfid fî tefsîr eşrefi'l-elfâd

Müellifi: Ahmet b. Yusuf b. Abid ed-Daim meşhur olan bi'bni's-Semin en-Nehavi (756/1356). Mahmut b. Abdurahman er-Rumi tarafından vakf edilmiştir. 1032/1623 senesinde yazılmıştır. 163 sayfa, 29x18 cm. (El yazmasının numarası: 1080)

Înâyetu'l-Kâdi ve kifâyetu'r-Râzi

Müellifi: Şihabeddin Ahmet b. Muhammed b. Ömer el-Hafacî (1096/1685). 26x14 cm. (El yazmasının numarası: 2097) Bu nüshadan sekiz tane vardır. En eskisi 1096/1685 senesinde yazılmıştır. En yenisi ise 1205/1791 senesinde yazılmıştır ve sekiz ciltten oluşmaktadır.

Garîbu'l-Kur'ân ve reğâibu'l-Furkân

Müellifi: Nizameddin el-A'rac Hasan b. Muhammed el-Kumî en-Nisaburî (828/1425 senesinde yaşıyordu). Bu cilt Tevbe suresiyle bitmektedir. 527 sayfa, 29x18 cm. (El yazmasının numarası: 2310)

Fethu'l-ebvâbi'l-mukfele an mebâhisi'l-besmele

Müellifi: İsmail b. Kanim el-Cevherî el-Kuneymî (1182/1769'den sonra). 1182/1769 senesinde yazılmıştır. 9 sayfa, 22x15 cm. (El yazmasının numarası: 5/9827): Kayıptır.

Fethu'r-rahmân bi-keşif mâ yetelebbesu fî'l-Kur'ân

Müellifi: Zeyneddin Zekeriya el-Ansarî (926/1520). 1332/1914 yılında Hasan b. Muhammed tarafından yazılmıştır. 120 sayfa, 21x13 cm. (El yazmasının numarası: 13805)

Fethu'l-gayb fî'l keşfi an kinâ' er-rayb

Müellifi: Şerafeddin el-Hüseyin b. Muhammed b. Abdullah et-Tibî (743/1343).

Keşşaf tefsirinin haşiyesidir. Yasin suresinden Kur'an'ın sonuna kadardır. 416 sayfa, 24x16 cm. (El yazmasının numarası: 2301) Diğer nüsha: İkinci cilt A'raf suresinden Meryem suresine kadar. 304 sayfa, 27x18 cm.

(El yazmasının numarası: 2303)

Funûnu'l-efnân fî uyûn ulûmu'l-Kur'ân

Müellifi: Ebu el-Ferec Abdurahman b. Ali b. el-Cevzî (597/1201). Saadet b. Hasan es-Sabrisi tarafından yazılmıştır. 40 sayfa, 26x18 cm. (El yazmasının numarası: 2303)

Fesîhu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân

Müellifi: İbrahim b. Fasih b. Subhan Allah el-Haydarî (1300/1883). 308 sayfa, 31x12 cm. (El yazmasının numarası: 2322)

Kâide fî'l-Kur'ân

Müellifi: İbn Teymiyye (728/1506)'dir. 9 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 3/13793)

Kıt'a min tefsîri sureti'l-Bakara

Müellifi: Meçhul. İki tarafı delikli. 100 sayfa, 26x22 cm. (El yazmasının numarası: 12349)

Kıt'a min tefsîr ibni'n-nakîb (et-tahrîr ve't-tahbîr)

Müellifi: Cemaleddin Ebu Abdullah Muhammed b. Süleyman b. en-Nakîb (698 /1299). 26 sayfa, 28x22 cm. (El yazmasının numarası: 2316-2317)

Kıt'a min tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerîm

Müellifi: Meçhul. Başlangıcı: Yazısı onuncu asra aittir. 395 sayfa, 37x21 cm.

Müellifi: Meçhul. Başlangıcı: Yazısı onuncu asra aittir. 395 sayfa, 37x21 cm.

(El yazmasının numarası: 12249): Kayıptır.

Kâşifu'l-seccâf an vechi'l-Keşşâf

Müellifi: İftihar ed-Din b. Nasıralлах ed-Dâmağânî(774/1344). 299 sayfa, 23x16 cm. (El yazmanın numarası: 3003)

el-Keşşâf an hakâiki't-tenzîl ve uyûnu'l-ekâvîl fî vucûhi't-te'vîl

Müellifi: Mahmut b. ömer Carelallah ez-Zemehşerî. (538/1144) Birinci cilt, yazısı normal. 466 sayfa, 27x17 cm. (El yazmasının numarası: 2295) Bu nüshadan on iki tane vardır. En eskisi 883/1479 senesinde yazılmıştır. En yenisi ise 1111/1700 senesinde yazılmıştır. Bu nüshalardan dört tanesi kaybolmuştur. Nüshaların numaraları: (17570),(10172),(10190) ,(9823).

Keşfu'l-sutûr el-museddele an evcuḥ esrârî'l-besmele

Müellifi: Mensur es-Serminî (1176/1763). Müellifi 1176/1763 senesinde yazımını tamamlamıştır. 26 sayfa, 22x15 cm. (El yazmasının numarası: 7055): Kayıptır.

el-Keşf ani'l-Keşşâf

Müellifi: Ömer b. Abdurahman el-Farisî (475/1083). Davut Paşa Vakfı'na aittir. 1233/1818 senesinde Abdulkaffar b. Sait b. Ubeydullah tarafından yazılmıştır. 332 sayfa, 27x15 cm. (El yazmasının numarası: 2296). Diğer nüshanın yazısı eskidir. Cildi delikli sekizinci asra aittir. Süleyman Paşa Vakfı'na aittir. 329 sayfa, 26x18 cm. (El yazmasının numarası: 2298)

Keşfi't-tenzîl fî tahkîki'l-mebâhis ve't-te'vîl

Müellifi: Rıza ed-Din Ebu Bekir b. Ali b. Muhammed el-Masri el-Haddâdî el-İbadî el-Hanefî (808/1406). 995/1587 senesinde Abdurrahman b. Veli adına vakfolmuştur. 287 sayfa, 22x16 cm. (El yazmasının numarası: 2123)

Keşifu'l-esrâr fî resim mesâhifi'l-amsâr

Müellifi: Ebu el-Hayr (Ebu Yahya) Muhammed b. Mahmut Muhammed el-Kari eş-Şirazî eş-Şafii es-Semer Kandi (780/1379). Önemli bir kitaptır. Çünkü müellifin bu eserinde belirttiğine, göre Mushaf müellifin asrında yanlış yazılıyordu. Yazısı eski, 27 sayfa, 20 x13 cm. (El yazmasının numarası: 1/2305): kayıptır.

Lubâbu't-te'vîl fi mânani't-tenzîl (Tefsîru'l-hazzân)

Müellifi: Ali b. Muhammed b. İbrahim b. Ömer el-Hazzan (741/1341).

446 sayfa, 30x20 cm. (El yazmasının numarası: 2257) Diğer nüsha 321 sayfa, 30x20 cm. (El yazmasının numarası: 2233)

Muteşâbihi'l-Kur'ân

Müellifi: el-Kisaî Ali b. Hamza Ebu'l-Hasan el-Kûfî (189/805). Ahmet b. Salih el-Ceylanî tarafından yazılmıştır. 43 sayfa, 20x23 cm. (El yazmasının numarası: 2/2405): Kayıptır.

Mecmau'l-bahreyn ve matlau'n-neyreyn

Müellifi: Fahreddin Muhammed b. Ahmet Tarih er-Ramahî (1085/1675). Bu kitap Kur'an'ın lügatiyle ilgili. 282 sayfad, 30x20 cm. (El yazmasının numarası: 107/1079): Kayıptır. Diğer nüsha: İkinci bölüm 1112/1701 senesinde Ali Ekber b. Ağa Muhammed el-Hamedanî tarafından yazılmıştır. 310 sayfa, 30x20 cm. (El yazmasının numarası: 3837)

Mecmau'l-beyân fî ulûmu'l-Kur'ân

Müellifi: el-Fadıl b. Muhammed et-Tabrasî (548/1154). 1100/1689 senesinde istinsah edilmiştir. 403 sayfa, 30x20 cm. (El yazmasının numarası: 2244)

Mecmû'a min'l-tefâsîr

Bazı tarihçiler çeşitli ve farklı tefsirleri toplamışlar. 395 sayfa, 20x14 cm.

(El yazmasının numarası: 2338)

Mecmû'a fî't-tefsîr ve'l-fıkıh ve'l-hadîs

Müellifi: Meçhul. 103 sayfa, 20x15 cm. (El yazmasının numarası: 4/2720)

Muhtesar tefsîr sûret (el-Enfâl)

Müellifi: Muhammed b. Abdulvahhab (1206/1792). 11 sayfa, 16x19 cm.

(El yazmasının numarası: 2/7002)

Muhtesaru'l-keşf ve'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân.

Müellifi: Ebu İshak Ahmet b. Muhammed es-Sa'lebî en-Neysaburî'dir (427/1036). 219 sayfa, 26 x17 cm. (El yazmasının numarası: 23278): Kayıptır.

Medâriki't-tenzîl ve hakâiki't-te'vîl

Müellifi: Abdullah Ahmet b. Hafız ed-Din en-Nesefî (710/1311). 151 sayfa, 30x21 cm. (El yazmasının numarası: 2304): Kayıptır. 489 sayfa, 27x18 cm.

(El yazmanın numarası: 2307): Kayıptır. Diğer nüsha: Kılıfı süslenmiş. Hasan

b. Zekeriya tarafından 919/1514 senesinde yazılmıştır. 555 sayfa, 28x21 cm.

(El yazmasının numarası: 2244): Kayıptır. Diğer nüsha: Birinci bölüm: 69

sayfa, 21x13 cm. (El yazmasının numarası: 2085) İkinci bölüm: Bakara suresinden Al-i İmran suresine kadar. 105 sayfa, 21x13 cm. (El yazmanın numarası: 2087) Üçüncü bölüm: 78 sayfa, 21x13 cm. (El yazmanın numarası: 2087) Dördüncü bölüm: Maide suresinin yarısından A'raf suresinin sonuna kadar. 100 sayfa, 21x13 cm. (El yazmasının numarası: 2088) Beşinci bölüm: Enfal suresinden Hud suresine kadar. 130 sayfa, 21x13 cm. (El yazmasının numarası: 2089) Altıncı bölüm: Yusuf suresinden Hicr suresine kadar. 69 sayfa, 21x13 cm. (El yazmasının numarası: 2090) Yedinci bölüm: Neml suresinden Meryem suresine kadar. 63 sayfa, 21x13 cm.

(El yazmasının numarası: 2091) Sekizinci bölüm: Taha suresinden Nur suresine kadar. 56 sayfa, 21x13 cm. (El yazmasının numarası: 2092) Dokuzuncu bölüm: Furkan suresinden Yasin suresine kadar. 102 sayfa, 21x13 cm. (El yazmasının numarası: 2093) Onuncu bölüm: Yasin suresinin sonundan Muhammed suresinin sonuna kadar. 80 sayfa, 21x13 cm. (El yazmasının numarası: 2094) On birinci bölüm: Muhammed suresinden Nun suresine kadar. 80 sayfa, 21x13 cm. (El yazmasının numarası: 2095) On ikinci bölüm: Nun suresinden sonuna kadar. 21x13 cm. (El yazmasının numarası: 2096) Diğer nüsha: İkinci cilt Kehf suresinin sonuna kadar. 396 sayfa, 26x16 cm. (El yazmasının numarası: 2333)

Mesâil fî'l-besmele

Müellifi: İbn Abdulhak Muhammed b. Mahmut el-Ömeri. (1109/1698'de yaşıyordu) Zekeriya el-Ansarî'nin (926/1520). Eserine şerh ve tenkit olarak yazmıştır. 1328/1911 senesinde yazılmıştır. 42 sayfa, 23x15 cm. (El yazmasının numarası: 13/13793): Kayıptır.

Mesâil fî't-tefsîr ve i'râb badil'l-ayâtî'l-Kerîme

Müellifi: Abdullah es-Suvidî (1174/1761) ve Sıbkat Allah el-Haydarî (1223/1809). 24 sayfa, 20x14 cm. (El yazmasının numarası: 3/13797)

Mesâil fî'l-Kur'ân

Müellifi: Takiyyuddîn ibn Teyyimiyye (728/1328). 1 sayfa, 22x14 cm. (El yazmasının numarası: 2/13822)

el-Musfa bi-ekufu ehli'l-rusûh fî ilimi'l-nâsîh ve'l-mensuh

Müellifi: Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. el-Cevzî (597/1201). 12 sayfa, 21x15, cm. (El yazmasının numarası: 2/2397) Diğer nüsha: 9 sayfa, 24x14 cm. (El yazmasının numarası: 5/2948)

Ma'âlimu't-tenzîl (Tefsîr el-Bağavî)

Müellifi: Ebu Muhammed Hüseyin b. Mesut el-Ferrâ el-Bağavî (510/1117).

Asıfıya Medresesi'nin Davut Paşa vakfına aittir. 485 sayfa, 31x19 cm. (El yazmasının numarası: 12448): Kayıptır. Bu nüshadan yirmi tane var. En eskisi 793/1391 senesinde yazılmıştır. En yenisi ise 1235/1820 senesinde yazılmıştır. Bu nüshalardan dört nüsha kaybolmuştur. Nüshaların numaraları: (10614),(12314),(6487) ,(1234).

Mefâtihu'l-gayb (Tefsîr er-Râzî)

Müellifi: Fahreddin Muhammed b. Ömer et-Temimi er-Razi (606/1210). 214 sayfa, 22x14 cm. (El yazmasının numarası: 2352) Bu nüshadan on altı tane var. En eskisi 679/1281 senesinde yazılmıştır. En yenisi ise 854/1451 senesinde yazılmıştır. Bu nüshalardan bir nüsha kaybolmuştur. Nüshanın Numarası: (2314).

Mufredât elfâdu'l-Kur'ân (el-mufredât fî garîbi'l-Kur'ân)

Müellifi: el-Hüseyin b. Muhammed er-Râğib el-İsfahanî (502/1109). 358 sayfa, 31x 23 cm. (El yazmasının numarası: 1076): Kayıptır. Diğer nüsha, 1255/1840 senesinde yazılmıştır. 358 sayfa, 13x32 cm. (El yazmasının numarası: 1148): Kayıptır. Diğer nüsha: 1101/1690 senesinde yazılmıştır. 125 sayfa, 29x15 cm. (El yazmasının numarası: 3/6576): Kayıptır.

el-Muntehab min kitâbu'l-isâf fî şerhi şefâhidi'l-kâdî (el-Beydâvî) ve'l-Keşşâf

Müellifi: Hıdır b. Ata el-Musulî (1007/1599). Müellif eserini 1003/1595 senesinde tamamlamıştır. Bu nüsha ise 1094/1683 senesinde istinsah edilmiştir. Ondan sonra Süleyman Paşa vakfına ait olmuştur. 341 sayfa, 31x19 cm. (El yazmasının numarası: 410)

el-Muhezzeb fîmâ vak'a fî'l-Kur'ân mine'l-mu'rab

Müellifi: Celaleddin es-Suyuti (911/1506). 13 sayfa, 22x15 cm. (El yazmasının numarası: 29/7073): Kayıptır.

Mizânu'l-ma'dele fî şe'ni'l-besmele

Müellifi: Celaleddin es-Suyuti (911/1506). İlk sayfaları delikli. 1 sayfa, 20x15 cm. (El yazmasının numarası: 29/3799): Kayıptır.

en-Nâsih ve'l-mensuh

Müellifi: Ebu el-Kasım Hibet Allah b. Selame b. Nasr el-Bağdadî. (410/1020) Nas suresiyle bitiyor. 16 sayfa, 24x13 cm. (El yazmanın numarası: 1/10078): Kayıptır. 22 sayfa, 21X15 cm. (El yazmasının numarası:1/2410)

Nuzhetu'l-hâtır ve surûru'l-nâdır ve tuhfetu'l-hâdır ve metâu'l-musâfir

Müellifi: Fahreddin Muhammed b.Turayh er-Ramahî en-Nüceyfi (1085/1675). 148 sayfa, 24x15 cm. (El yazmasının numarası: 2389)

Nuzhetu'l-kulûb (Mufredâtu'l-Kur'ân garîbu'l-Kur'ân)

Müellifi: Ebu Bekir Muhammed b. Abdulaziz es-Secistanî (330/942). 145 sayfa, 18x16 cm. (El yazmasının numarası: 2373): kitap basılı. Diğer nüsha: İbrahim b. Salih b. Şit b. Cafer b. İbrahim el-Bahranî tarafından yazılmıştır. 70 sayfa, 20x14 cm. (Elyazmasının numarası:2423). Diğer nüsha Süleyman Paşa vâkfına aittir. 66 sayfa, 16x12 cm. (El yazmasının numarası: 2459) Diğer nüsha: 83 sayfa, 24x12 cm. (El yazmasının numarası: 2/222) Diğer

nüsha 1168/1755 senesinde Yusuf b. Ahmet tarafından yazılmıştır. 87 sayfa, 21x16 cm. (El yazmasının numarası: 2421). Diğer nüsha: 96 sayfa, 18x14 cm. (El yazmasının numarası: 1/10086): Kayıptır.

Nuzhetu'l-uyûn ve'l-nevâdır fî'l iştibâh ve'l-nedâ'ır

Müellifi: Ebu'l-Farec Abdurrahman b. Ali bin el-Cevzî (597/1168).18 sayfa, 20x15 cm. (El yazmasının numarası: 1/6576)

Nevâhidu'l-ebkâr ve şefâhidu'l-efkâr

Müellifi: Celaleddin es-Suyutî (911/1506). Beydavi tefsirinin üzerine bir haşiyedir. İyi bir nüsha ve yazısı güzel. 512 sayfa, 25x16 cm. (El yazmasının numarası: 2269). Diğer nüsha: 55 sayfa, 22x16 cm. (El yazmasının numarası: 22509)

el-Vucûh ve'n-nedâir

Müellifi: Ebu Abdullah el-Hüseyin b. Ali b. Muhammed ed-Damağanî el-Hanefî (478/1086). 51 sayfa, 20x15 cm. (El yazmanın numarası: 2/6576):

Kayıptır.

C) EL-MERKEZU'L-VATANİ KÜTÜPHANESİ

1-Kütüphanenin Tanımı

Irak el-Merkezu'l-Vatani Kütüphanesi, yalnız Irak'ta ve Arap coğrafyasında değil, belki bütün dünyanın önemli kütüphanelerinden birisi sayılır. Çünkü, revaklarında birçok nadir el yazmaları içeriyor. Onlardan bazıları bin seneliktir. Mesela İbn Ebi Hadid'in "Nehcü'l-Belağa" tefsiri gibi. Bu tefsir birinci Abbasi devrine kadar gider. (Yaklaşık 324/936) ve kitaplıktaki en eski el yazmalardandır. Bir de hicri birinci asra giden mühim bir eser daha vardır. O da Kur'an-ı Kerim ayetlerinden ibarettir. Rakk malzemesi üzerine kufi yazı ile yazılmıştır. Aynı şekilde, Milli Merkez; Hz. Ali'ye nisbet edilen Kur'an'dan bir parça yazıları da muhafaza etmektedir. Bütün bunlar, kitaplığın muhafaza ettiği en eski yazılardır.

Merkezin Kuruluş Tarihi ve Gelişimi

1940 Yılı, ilk yazılı kaynakların toplanması, kültür ve Arkeoloji Dairesi'ne tabi belgeler şubesinde yapılmıştır. 1936 yılı (59) No'lu arkeoloji kanununun çıkarılmasından sonra ilk adım atılmıştır. Çünkü daire belgelerini elde ettikten sonra eserlerin toplanması için harekete geçmiştir. (626/1229) yılında vefat eden Yakutu'l-Hamevi'nin, Mu'cemu'l Buldân adlı kitabı, en erken ortaya çıkan kitaptır ve daire sicillerinde, (1) numarayı almaktadır. Irak müze bürosundan, 1961 yılında bir kısım eserler nakledildiğinde, eserlerin bir kısmının medresenin bir salonunda kalması için uğraşılmıştır. el-Mustansırıyye, o zaman 2250 esere kadar ulaşmıştı. Şüphesiz, o dönemdeki tarihi kaynakların, bu kısım için bahsettiği bu rakam çok az görülebilir. Bu

durumda şu soru kendiliğinden ortaya çıkmaktadır: Merkez'deki el yazmaları, nasıl 47 bine ulaşmıştı? Merkezin müdürü bunun sebebini şöyle açıklamıştır: "Edebiyat, kültür ve fikir konuları ile ilgilenen aileler, özel koleksiyonlarındaki kıymetli el yazmalarını, bu kısma bağışladılar."

Bağdat'taki el-Aba'l-Kremlin Hazinesi, bunların başında; el-Eb Enstas el-keremli Molla Sabir Kerküklü, Reşit Ali el-Geylanî (Mülkiyete karşı 1941 İntifadası Komutanı) Sadık Kemune, Muhammet Salih es-Sehrurdi ve Allame Doktor Hüseyin Ali Mahfuz ve daha birçokları... Irak'ın 2003 yılındaki işgaline eşlik eden anarşik olaylarda, birçok kültür kurumu çeşitli gasp, yangın ve tahrip olaylarına maruz kaldı. Bunlar arasında Irak Müzesi ve el-Merkezu'l-Vatani de vardı. el-Merkezu'l-Vatani müdürü, Abdullah Hamit diyor ki: "Merkez, kendisine tabi olan bütün eserleri muhafaza edebildi. Hatta kendisine emanet edilenler dahil. Onlar şahısların veya diğer kurumların mülkü idi. Bunlara ilaveten, merkezin sahip olduğu cihaz ve donanımlar, emin bir yer olan merkeze nakledilmişlerdi. Bunlar, bu saate kadar sağlamdır ve koruma altındadır.

2- el-Merkez'ul-Vatani El Yazmalarının Sayısı

El-Merkezu'l-Vatani kütüphanesinde bulunan el yazma eserlerin sayısı (Kırk yedi bin el yazma eserdir) 47 bin cilt; çeşitli ilimlere, edebiyat ve fenlere ilişkin 200.000 konu (Başlık) içermektedir. Bunların arasında levhalar, Arap büyüklerinin ve Müslümanların yazdığı yazılı rikalar, icazetler (Diploma) dir. Yaklaşık sayılardır şöyledir:

1. Edebiyat: (1200 yazılı eser)
2. Araştırma ve Münazara Edebiyatı: (1100 yazılı eser)

3. Fıkıh Usulu: (1300 yazılı eser)
4. Dualar: (1900 yazılı eser)
5. Belağat: (1150 yazılı eser)
6. Tasavvuf: (1100 yazılı eser)
7. Tarih: (900 yazılı eser)
9. Hadis-i Şerif: (800 yazılı eser)
10. Akaid: (2800 yazılı eser)
11. Kur'an İlimleri: (1900 yazılı eser)
12. Matematik: (500 yazılı eser)
13. Fıkıh: (7500 yazılı eser)
14. Felsefe, Coğrafya, Terbiye ve Talim: (450 yazılı eser)
15. Fırak Usulddin: (500 yazılı eser)
16. Lügat: (1100 yazılı eser)
17. Türkçe Lügat: (1300 yazılı eser)
18. Farsça Lügat: (4600 yazılı eser)
19. Mevaiz(Vaazlar): (1000 yazılı eser)
20. Mantık: (3400 yazılı eser)
21. Müzevrekât: (300 yazılı eser)
22. Musiki: (13 yazılı eser)
23. Nahiv ve Sarf: (5400 yazılı eser)
24. Vesikalar (Belge) (900 yazılı eser) Yazılı eserlere ilave olarak çeşitli ilimlerden satın alınan tahminen: (3100 yazılı eser).

3-Tefsir İçerikli El Yazmaları

İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-Kur'âni'l-Kerîm

Müellifi: Ebi Mesut Muhammed b. Muhammed b. Mustafa el-İmadî el-Hanefî (982/1575). On birinci asra dayanıyor. Abdullah b. Muhammed el-Karakulî tarafından yazılmıştır. 570 sayfa, 29.5x20 cm. (El yazmasının numarası: 22377): kitabı basılı. Bundan iki nüsha var. En eskisi 975/1568 senesinde yazılmıştır. En yenisi ise 1008/1600 senesinde yazılmıştır.

Tefsiru'l-Âsîfî

Müellifi: Muhammet b. Muhsin b. Murtaza b. Feyzullah el-Kaşanî (1090/1680). Başlangıcı: "Hamdolsun ki Allah'a bizi hidayet etti ve Kur'an'a ve sünnete yönlendirdi..." Bu tefsir müellifin üç tefsirinden orta büyüklükteki tefsiridir. Zeynul Abidin Muhammed Ali el-Vaid tarafından 1097/1686'da yazılmıştır. 470 sayfa, 24.5x16 cm. (El yazmasının numarası 10249)

İ'râb muşkili'l-Kur'ânî'l-Kerîm

Müellifi: Ebi Musa b. Ömer b. Ahmet b. Ömer el-Asfahanî el-Medenî. (581/1186). On üçüncü asra aittir, ilk sayfaları delikli. 186 sayfa, 29x14 cm. (El yazmasının numarası: 34315):

el-İklîl fî istinbâti't-tenzîl

Müellifi: Celaleddin Abdurraman es-Suyutî (911/1506). Nesh hattı ile 1137/1725 senesinde yazılmıştır. 310 sayfa, 20.5x14 cm. (El yazmasının numarası: 2327)

Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl

Müellifi: Nasır ed-Din Ebi Sait Abdullah b. Ömer b. Muhammed el-Beydavî eş-Şafî (685/1287). Abdulvali b. eş-Şeyh Ferid b.Yakup el-Abbasî tarafından 1016/1608 senesinde yazılmıştır. 976 sayfa, 23.5x13. 5 cm. (El yazmasının

numarası: 30210) Bu el yazmasının yüz on beş (115) nüshası var. En eskisi 768/1367 senesinde yazılmış. En yenisi ise 1244/1829 senesinde yazılmıştır.

Bağyetu's-sâilîn

Müellifi: Meçhul. Ali b. Mustafa tarafından 1064/1654 senesinde yazılmıştır. Sultan Murat adına temlik olunmuştur. 87 sayfa, 29x14 cm. (El yazmasının numarası: 14509)

Bulûğu'n-neyl fî tefsîr âye (ve etimmu's-sıyâme ilel ley)

Müellifi: Ebi İsmail Mustafa Nureddin, Hilla müftüsü (on dördüncü asrın adamlarındandır.) Ahmet b. Hıdır el-Bağdadî el-Anî tarafından 1326/1909 senesinde yazılmıştır. 8 sayfa, 215x15 cm. (El yazmasının numarası: 3/310601)

Te'vîlâtî'l-Kur'ân

Müellifi: Kemaleddin Ebi'l-Kanain Abdulrazak Muhammed Celaledin el-Kaşanî. (730/1330). 899/1494 senesinde yazılmıştır. 538 sayfa, 26x18 cm.

et-Tibyân fî i'râbi'l-Kur'ân

Müellifi: Ebi'l-Baka Abdullah b. el-Hüseyin el-Akberî en-Nahvî el-Bağdadî (616/1220). Hayrullah b. Musa b. Mahmut el-Ömeri tarafından 1162/1749 senesinde yazılmıştır. Üzerinde Haşiye ve şerh vardır. 552 sayfa, 30x21 cm. (El yazmasının numarası: 2232) Diğer bir nüsha: Hasan b. Ali Cemaleddin el-Khbanî tarafından 1009/1601 senesinde yazılmıştır.

et-Tibyân fî tefsîri'l-Kur'ân

Müellifi: Ebi Cafer Muhammed b. Hüseyin b. Ali et-Tusî (460/1068). Değerli bir nüsha. Kitabın beşinci cildi 554/1660 senesinde yazılmıştır. 634 sayfa, 26x19 cm. (El yazmasının numarası: 7467)

et-Tâhrîr fî't-tefsîr

Müellifi: Ziyneddin Ebi Muzaffer Muhammed b. Esat b. Muhammed b. Nasır el-Hilmî el-İrakî el-Hanefî (567/1172). 370 sayfa, 25x18, cm. (El yazmasının numarası: 213)

Tuhfetu'l-eşrâf fî'l-keşif ğavamidu'l-Keşşâf

Müellifi: İmadeddin Yahya b. Kasım b. Ömer el-Alevî meşhur olan Fadıl el-Yemenî es-San'ânî (750/1350). Keşşaf tefsirinin haşiyesidir. 782/1381 senesinde yazılmıştır. 586 sayfa, 27x17 cm. (El yazmasının numarası: 21027)

et-Tercîh beyne kelâmu'l-Beydâvî ve Ebî Mes'ûd

Müellifi: Ahmet es-Senevî el-Kuranî (?). Müellif bu nushayı 1268/1852 senesinde kendisi yazmıştır. 21 sayfa, 19x11.5 cm. (El yazmasının numarası: 6/23713)

Teshîlu's-subul fî fihmi ma'ânî't-tenzîl

Müellifi: Muhammed Taceddin b. Muhammed b. Abdurrahman Ebi'l-Hasan el-Bekrî es-Sedik es-Safî (994/1586). Salih b. Muhammed el-Adnani el-İhsâî eş-Şafîi tarafından 1067/1666 senesinde yazılmıştır. 128 sayfa, 37x23 cm. (El yazmasının numarası: 2320)

Talîk alâ envâri't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl

Müellifi: Ali b. Abdullah es-Sehrani el-Hüseyn el-Abadî (?) 60 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 2527)

Talîkât alâ hâşiyet tefsîr sûreti'l-Fâtiha

Müellifi: Mulla şeyh b. Sufi el-Yas el-kurdi el-Arakafî el-Eşnevî (?). 552 sayfa, 22x16 cm. (El yazmasının numarası: 2/30229)

et-Tefâsîru's-şerîfe

Müellifi: Veliyettin Muhammed b. Halil b. Ebi Bekr İbin el-Kabkabanî (849/1446). Başlangıcı: "Hamdolsun ki Allah'a, bizi hidayet etti....." Bu kitap Ulum'l-Kur'an ve başka kitapların tefsirini içeriyor.108 sayfa, 22.5x17 cm. (El yazmasının numarası: 1648)

Tefsîru ayâtî'l-Kur'ânî'l-Kerîm

Müellifi: Salih el-Va'az el-Halebî (1108/1697'de yaşıyordu). Müellif kendisi Edirne'de 1108/1697 senesinde bu nüshayı yazmıştır. 16 sayfa, 20.5x15 cm. (El yazmasının numarası: 1/4368)

Tefsîru ayâtî'l-Kur'ânî'l-Kerîm

Müellifi: Hafız Muhammed el-Ezherî (?) Müellifin kendi yazısı olabilir.

42 sayfa, 20x14.5 cm. (El yazmasının numarası: 11/966)

Tefsîru'l-ayât

Müellifi: Necmeddin Ebi'l-Kasım b. Muhammed en-Nerraki el-Kaşani (1319/1902). 21.5x13.5 cm. (El yazmasının numarası: 31891)

Tefsîru âye mine'l-Kur'ânî'l-Kerîm

Müellifi: Ahmet b. Muhammed el-Müftî el-Kaysarî (1189/1666'de yaşıyordu). 1189/1776 senesinde yazılmış. 64 sayfa, 21x13 cm. (El yazmasının numarası: 10321)

Tefsîru'l-Eimme fî hidâyeti'l-umme

Müellifi: Muhammed Rıza b. el-Hüseyn en-Nasrî et-Tûsî (1067/1657).

1067/1657 senesinde tamamlandı. Altı ciltten oluşuyor. Muhtemelen bu nüshayı müellif kendisi yazmıştır. 552 sayfa, 30x20.5 cm. (El yazmasının

numarası: 3231) Bu nüshadan dört tane var. En eskisi 1130/1718 senesinde yazılmış. En yenisi ise 1165/1655 senesine aittir.

Tefsîru sûre mine'l-Kur'âni'l-Kerîm

Müellifi: Sadareddin Muhammed b. İbrahim eş-Şirazî (1050/1641). Suret en-Nur ve Zelzele ve Vakıa tefsirini içeriyor. 1064/1654 senesinde Ali b. Muhammed Muhammed İbin Eşref el-Lahci tarafından yazılmıştır. 80 sayfa, 21x30 cm. (El yazmasının numarası: 2/10133)

Tefsîru İbn Abbâs

Müellifi: İbn Abbas Abdullah b. Abdülmuttalip el-Kurayşî el-Haşimî (68/688). 1170/1757 yılında Derviş Hindi zade tarafından yazılmıştır. 744 sayfa, 20x12 cm. (El yazmasının numarası: 565)

Tefsîru'l-Celâleyin

Müellifi: Celaledin Muhammed b. Ahmet b. İbrahim el-Mahallî.(864/1460) ve Celaledin Abdurrahman b. Ebi Bekr es-Suyutî (911/1506). Abdusselam b. Abdullah tarafından yazılmıştır. 710 sayfa, 30,5x20 cm. (El yazmasının numarası: 10191) Bu nüshadan on dört nüsha var. En eskisi 971/1564 senesinde yazılmıştır. En yenisi ise 1293/1877 senesinde yazılmıştır.

Tefsîru sûreti'l-İhlâs

Müellifi: Muhammed b. Ahmet es-Siddikî ed-Devanî. (918/1513) 20 sayfa, 20x12 cm. (El yazmasının numarası: 4702)

Tefsîru sûreti'l-İhlâs

Müellifi: Muhammed b. Abdurrahim et-Tahtavî (1269/1853'te yaşıyordu). 1290/1874 senesinde müellifin kendi yazısıyla yazılmıştır. 12 sayfa, 24x17 cm. (El yazmasının numarası: 12931)

Tefsîru sûreti'l-İhlâs

Müellifi: Şeyh er-Reis el-Hüseyin b. Abdullah b. el-Hüseyin b. Sina (428/1037). 9 sayfa, 18.5x12 cm. (El yazmanın numarası: 5/25541)

Tefsîru sûreti'l-İhlâs ve'l-Felak ve'n-Nâs

Müellifi: Şeyh er-Reis el-Hüseyin b. Abdullah b. el-Hüseyin b. Sina (428/1037). İyi bir nüsha, onucu hicri asra aittir. 20 sayfa, 14x13 cm. (El yazmasının numarası: 1/10599)

Tefsîru sûreti'l-Hucurât

Müellifi: Kerim b. İbrahim el-Kermanî (1288/1872'de yaşıyordu) 1286/1870 senesinde, müellif kitabı tamamladı. İyi bir nüsha Ahmet b. Ebî'l-Kasım el-Mazinderani tarafından 1290/1874 senesinde yazılmıştır. 336 sayfa, 21, 5x14.5 cm. (El yazmasının numarası: 36672)

Tefsîru sûreti'l-Fâtiha

Müellifi: Nureddin Abdurrahman b. Ahmet el-Çamçî (892/1487).

8 sayfa, 29.5x20.5 cm. (El yazmasının numarası: 2/14842)

Tefsîru sûretu'l-Fâtiha

Müellifi: İsa b. Ahmet b. Mikail el-Huşnavi el-Kurdî eş-Şafi es-Sehranî (1200/1786). Müellifin kendi yazısıyla 1166/1753 senesinde yazılmıştır. 32 sayfa, 21x14.5 cm. (El yazmasının numarası: 2/11579)

Tefsîru sûreti'l-Kadr

Müellifi: Muhyiddin Muhammed b. Ali b. Arabî eş-Şeyh el-Akbar (638/1241). 1272/1856 senesinde yazılmıştır. 5 sayfa, 20x15 cm. (El yazmasının numarası: 2/21863)

Tefsîru sûreti'l-Kevser

Müellifi: Takiyyuddîn Ahmet b. Abdulhalim b. Teyymiyye el-Harranî (728/1328). Onuncu asırda yazılmış bir nüshadır. 6 sayfa, 20.5x15 cm. (El yazmasının numarası: 40555)

Tefsîru sûreti'n-Nûr

Müellifi: İbn Hamid b. Muhammed el-Gazalî (505/1112). Nazar Ali tarafından 1258/1843 senesinde yazılmıştır. 27 sayfa, 34x21 cm. (El yazmasının numarası: 1/1561)

Tefsîru sûreti'l-Fâtiha ve'l-Bakara

Müellifi: Muhammed Abdulvehab b. Süleyman en-Necdî (1206/1792). 294 sayfa, 21x13 cm. (El yazmasının numarası: 31436)

Tefsîru'l-Gaznevî

Müellifi: Yakup b. Osman b. Mahmud b. Muhammed el-Aznunî eş-Şirazî (850/1447). 453 sayfa, 24x14.5 cm. (El yazmasının numarası: 27292)

Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Kerîm

Müellifi: Şemseddin Ahmet b. Süleyman b. Kemal Paşa (940/1534). 955/1549 senesinde yazılmıştır. 782 sayfa, 25x16 cm. (El yazmasının numarası: 13541)

Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Kerîm

Müellifi: İbrahim b. Ahmed b. Abdulkafi el-Haseni et-Tabtabai el-Medeni eş-Şafii (863/1549). Müellifin kendi yazısı ile 836/1549 senesinde yazılmıştır. 190 sayfa, 27x18 cm. (El yazmasının numarası: 10223)

Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Kerîm

Müellifi: Meçhul. Sadreddin Muhammed el-Hüseyni tarafından 1090/1680 senesinde yazılmıştır.. 210 sayfa, 26x18 cm. (El yazmanın numarası: 22574)

Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm

Müellifi: Meçhul. Al-i İmran suresinden başlıyor. Sekizinci asra ait bir nüshadır. Üzerinde haşiye ve şerh var. 660 sayfa, 32x29 cm .(El yazmasının numarası: 13441)

Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm

Müellifi: Meçhul. Tebarek ve Amme cüzünü kapsıyor. 240 sayfa, 30x12 cm. (El yazmasının numarası: 5893)

Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm

Müellifi: Ali b. Kutbeddin el-Müfesir el-Behbehanî (1206/1792). Müellifin kendi hattıyla yazılmıştır. 332 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 37968)

Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm

Müellifi: Meçhul. İyi bir nüsha. Hayran b. Ahmet b. Süleyman tarafından 755/1355 senesinde yazılmıştır. 362 sayfa, 23x15 cm. (El yazmasının numarası: 18557)

Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm

Müellifi: Meçhul. Hüseyin b. Ali b. Musa eş-Şuşî tarafından 936/1530 senesinde yazılmıştır. 440 sayfa, 30x19.5 cm. (El yazmasının numarası: 3920)

Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm

Müellifi: Ebi Sa'd el-Hanefi (?). 984/1577 senesinde yazılmıştır. 284 sayfa, 18, 5x13.5 cm. (El yazmasının numarası: 11212)

Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm

Müellifi: Meçhul. 674 sayfa, 30x20.5 cm. (El yazmasının numarası: 28380)

Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm

Müellifi: Ebi'l-Fadıl Ahmet el-Yunanî (?). 1006/1598 senesinde yazılmıştır.
Birinci cildi içeriyor. 700 sayfa, 31x21 cm. (El yazmasının numarası 2436)

Tefsîru'l-Kummî

Müellifi: Ali b. İbrahim b. Haşim el-Kummî (327/939). 1085/1675 senesinde Muhammed b. Yusuf el-Camii el-Amilî tarafından yazılmıştır. 568 sayfa, 23x17 cm. (El yazmasının numarası: 25460) Bu nüshadan dört tane var. En eskisi 1067/1657 senesinde yazılmıştır. En yenisi ise 1273/1822 senesinde yazılmıştır.

et-Tefsîrâtü'l-Ahmediye fî beyâni'l-ayâtî'l eş-şer'îye

Müellifi: Ahmet künyesi şeyh Ciyun b. Ebi'l-Sait b. Abdullah b. Abdurazzak b. el-Hasen el-Hanefî el-Malikî (1130/1718). 1196/1782 senesinde yazılmıştır. 418 sayfadır. (El yazmasının numarası: 27692)

et-Takrîb fi't-tefsîr

Müellifi: Ebi Mansur Muhammed b. Ahmet el-Azharî (370/981). İlk sayfaları eksiktir. Birinci kısım 701/1302 senesinde yazılmıştır. İkinci kısım 706/1307 senesinde Ebu's-Said Osman b. Ali et-Tebrizî tarafından yazılmıştır. 660 sayfa, 26x17 cm. (El yazmasının numarası: 20809)

et-Talhîs fi't-tefsîr

Müellifi: Ebi'l-Abbas Muaffak ed-Din Ahmet b. Yusuf b. Hasan b. Rafi b. Süveydan el-Kafaşî el-Musulî (680/1282). Muhammed b. Abdullah el-Musulî tarafından 702/1303 senesinde yazılmıştır. 628 sayfa, 35x25 cm. (El yazmasının numarası: 20812) Bu nüshadan altı tane var. En eskisi 702/1303 senesinde yazılmıştır. En yenisi ise 1216/1802 senesine aittir.

Tezîlu'l-ayât alâ şevâhid mine'l-ebyât

Müellifi: Muhibbuddîn Muhammed b. Ebi Bekir Davud b. Abdulrahman el-Alevî el-Hamevî ed-Dimeşkî (?). 536 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 40995)

et-Teysîr fî't-tefsîr

Müellifi: Bedreddin Muhammed b. Rıza ed-Din Muhammed b. Muhammed b. Ahmet el-Amirî el-İzzî'dir (984/1577). 980/1573 senesinde Yahya b. Muhammed el-Âmâda tarafından yazılmıştır. 552 sayfa, 28x18,5 cm. (El yazmasının numarası: 10190)

el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân

Müellifi: Ebi Abdullah Muhammed b. Ahmet b. Ebi'l-Bekir el-Ansarî el-Hazrecî el-Kurtubî el-Endelusî (671/1360). 2001 sayfa, 22x18, cm. (El yazmasının numarası: 33435): basılı. Diğer bir nüsha sekizinci asra aittir.

Cevâb ehli'l-ilm ve'l-imân

Müellifi: eş-Şeyh Takiyyuddîn Ahmet b. Abdulhalim b. Abdusselam b. Teymiye (728/1328). Mahmut Şükri el-Alûsi tarafından 1322/1905 senesinde yazılmıştır. Diğer nüsha Ömer b. Ebi Bekir et-Talaferi tarafından yazılmıştır. 139 sayfa, 24x17 cm. (El yazmanın numarası: 8572)

Cevaâmi el-câmi'i fî'l-Kur'ân

Müellifi: el-Fadıl b.el-Hasan b. Fadıl et-Tıbrisî (548/1154). Muhammed Mukim b. Nurettin es-Sehreverdi tarafından 1067/1657 senesinde yazılmıştır. 840 sayfa, 28x18 cm. (El yazmasının numarası:10308) Bu nüshadan üç tane var. En eskisi sekizinci asra aittir. En yenisi ise (1109/1698) senesinde yazılmış.

Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl

Müellifi: Behaddin muhammed b. Hüseyin b. Abdussamet el-İlmî el-Harisî (1031/1622). Abdullah b. Muhammed Muhsin tarafından Kaşan şehrinde 1071/1661 senesinde yazılmıştır. 376 sayfa, 23x16 cm. (El yazmasının numarası 33188) Bu nüshadan üç tane var. En eskisi 1073/1663 senesinde, en yenisi ise 1089/1679 senesinde istinsah edilmiştir.

Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl

Müellifi: İsameddin İbrahim b. Ayyaş el-Esferainî (945/1539). Bu haşiye Kehf suresinden Kur'an'ın sonuna kadar bir haşiyedir. Müellif Sultan Süleyman'a ithaf etmiştir. 612 sayfa, 28x18 cm. (El yazmasının numarası: 33188) Bu nüshadan dört tane var. En eskisi 1001/1593 senesinde, en yenisi ise 1161/1748 senesinde yazılmıştır.

Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl

Müellifi: Hısrı b. Muhammed el-Kirmanî (949/1543). Muhammed b. Muhyiddin b. Abdülkerim b. Hasan b. Ali et-Talhavi tarafından 969/1562 senesinde yazılmıştır. 546 sayfa, 26x17 cm. (El yazmasının numarası: 22324)

Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl

Müellifi: Muhammed bin Farmuz (885/1481). 364 sayfa, 20x14 cm. (El yazmasının numarası: 13448)

Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl

Müellifi: Muhammed Emin Sadraddin eş-Şirvani. 1036/1627. Müellif 1034/1625 senesinde tamamlamıştır. 146 sayfa, 27x15 cm. (El yazmasının numarası 13459)

Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl

Müellifi: Muhammed Emin b. Muhammed el-Buharî el-Hüseynî (987/1580). 936 sayfa, 20x15 cm.

Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl

Müellifi: Fadıl Muhammed eş-Şarneşî (1016/1608). Bu haşiye tefsirin bir kısmın üzerine yapılıştır. İyi bir nüsha. Mahmut b. Mulla Nasir tarafından yazılmıştır. Hacı Medresesinde 1077/1667 201 sayfa, 20x15 cm. (El yazmasının numarası: 20649)

Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl

Müellifi: Yusuf b. Sinan el-Yas el-Elmasî meşhur olan b. Mevla ve Sinan el-Mahşî (986/1579). Müellif her surenin tefsirini bitirirken tarih vermiştir. Nüsha 977/1570 senesinde yazılmıştır. 977 sayfa, 21x12 cm. (El yazmasının numarası: 257)

Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl

Müellifi: Yusuf b. Ebi Bekir b. İbrahim (?). 300 sayfa, 30x21 cm. (El yazmasının numarası: 2752)

Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl

Müellifi: Meçhul. A'raf suresinden başlıyor, Yusuf suresinde bitiyor.

538 sayfa, 23x12.5 cm. (El yazmasının numarası: 27719)

Hâşiye alâ tefsîri sureti'l-Fâtiha

Müellifi: eş-Şeyh el-Yas b. Sufî el-Kurdi el-Armunî el-Eşnefi (?). Fatiha suresini içeriyor. Muhammed b. Abdullah tarafından yazılmıştır. 1089/1679 202 sayfa, 21x15.5 cm. (El yazmasının numarası: 28138) Diğer bir nüsha Abdülmecid b. Yahya tarafından yazılmıştır. 1324/1907 üzerinde düzeltme var.

Hâşiye alâ envâri't-tenzîl ve esrâri't-te'vîl

Müellifi: Sıbğatullah b. İbrahim b. Haydar b. Ahmet b. Haydar b. Ömer el-Kurdi el-Hüseyin Abadî (1187/1774). 1102/1691 senesinde yazılmıştır. 172 sayfa, 20x13 cm. (El yazmasının numarası: 1324)

Hâşiye alâ'l-Keşşâf

Müellifi: Kutbeddin Muhammed b. Muhammed et-Tahtanî er-Razî (766/1365). Değerli bir nüshadır. Dokuzuncu asra aittir. 408 sayfa, 29x20 cm. (El yazmasının numarası: 3524)

Hâşiye alâ'l-Keşşâf

Müellifi: Meçhul. Derviş b. Osman eş-Şerif tarafından yazılmıştır (1100/1689). Sayfaları çerçeveli, Meryem suresinden başlıyor. 574 sayfa, 26,5x16 cm. (El yazmasının numarası: 34234)

Hâşiye alâ'l-Keşşâf

Müellifi: Meçhul. 1088 sayfa, 27x18 cm. (El yazmasının numarası: 437)

Hakâiku't-te'vîl fî muteşâbihi't-tenzîl

Müellifi: Seyd eş-Şerif Muhammed b. Hüseyin b. Musa er-Rıda el-Alevî el-Musevî (406/1016). Dokuzuncu asra ait bir nüshadır. 428 sayfa, 24x15 cm. (El yazmasının numarası: 25521): kitap basılı.

ed-Duru'l-mensûr fî't-tefsîr bil-me'sûr

Müellifi: Celaledin b. Ebi Abdurrahman b. Ebi Bekr es-Suyutî (911/1506). 296 sayfa, 29x15 cm. (El yazmasının numarası: 15483) kitap basılmıştır.

Duratu't-tenzîl ve ğuraru't-te'vîl

Müellifi: Fahreddin Muhammed b. Ömer er-Razî (606/1210). Aynı anlamlara gelen ve tekrarlanan ayetlerden bahsediyor. Kitabın birinci bölümünü içeriyor.

Muhammed b. Haşin b. Hamit el-Kadirî tarafından yazılmıştır (?). 73 sayfa, 23.5x17 cm. (El yazmasının numarası: 8644)

Duretu'n-nâsihîn

Müellifi: Osman b. Hasan b. Ahmet eş-Şakir el-Hufveyrî er-Rumî el-Hanefî (1241/1826) 368 sayfa, 25x18 cm (El yazmasının numarası: 42649)

el-Dureru'l-lâmia fî beyân badi'l-ayâti'l-sâtiha

Müellifi: Ebu Bekr b. Hidayetullah el-Hasenî ed-Divani el-Kuranî el-Kurdî el-Musanif (1014/1606). Müellif bu kitabı (Envâru'l-tenzîl ve Esrâru'l-tevîl) tefsirine dayanarak yazmıştır. Sa'di el-Uzmanî Hadim es-Seccad tarafından yazılmıştır. 204 sayfa 29x19.5 cm. (El yazmasının numarası: 1/7163)

Dekâiku't-tefsîr

Müellifi: Selanik'teki büyük mahkemenin kâtibi Mustafa (1085/1675). Bu tefsiri müellif birkaç büyük tefsirlerden toplamıştır. Bunlar, başlıca Zamahşerî, Beydavî ve Razî tefsirleridir. Nesh hattıyla 1244/1829 senesinde yazılmıştır. 470 sayfa, 28.5x17 cm. (El yazmasının numarası: 30358)

Risâle alâ ba'di mâcâ' alâ tefsîri'l-Beydâvî

Müellifi: Ahmet b. Muhammed Kasim es-Senendecî lakabı b. Ahmet et-Talit el-Merduğî (1274/1858). 21 sayfa, 19x12 cm. (El yazmanın numarası: 32674)

Risâle fî tefsîru Kavlihî Teâlâ (Leyse kemislihi şey')

Müellifi: Yahya b. Muhammed en-Naili eş-Şavî el-Cezairî (1096/1685). İsmail b. Muhammed b. Cerrah tarafından 1104/1693 senesinde yazılmıştır. 20 sayfa, 18x15.5 cm. (El yazmasının numarası: 2/30164) Diğer bir nüsha: İbrahim Yusuf tarafından yazılmıştır. 1083/1673

Rûhu'l-meânî ve's-seb'î'l-mesânî

Müellifi: Ebu's-Sena Şihabuddin Mahmud b. Abdullah el-Alusi el-Bağdadî el-Hüseynî. 1270/1854 Birinci cildi içeren bir nüshadır. Müellifin kendi hattıyla 1254/1839 senesinde yazılmıştır. 684 sayfa, 22.5x16 cm. (El yazmasının numarası: 30373) Bundan üç nüsha vardır. En eskisi 1260/1845 senesinde, en yenisi ise 1267/1851 senesinde yazılmıştır.

Zâdu'l-mesîr fî ilmi't-tefsîr

Müellifi: Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî el-Bağdadî (597/1201). 885/1481 senesinde istinsah olmuştur. 309 sayfa, 25x16 cm. (El yazmasının numarası: 1884)

Zubdetu'l-beyân fî berâhîni ahkâmi'l-Kur'ân

Müellifi: Ebu Ahmed Muhammed b. Ahmet el-Erdebilî (993/1585). On birinci asra ait bir nüshadır. Üzerinde notlar ve şerhler vardır. 342 sayfa, 29x19 cm. (El yazmasının numarası: 25534)

es-Sirâcu'l-munîr

Müellifi: Lutfullah b. Muiziddin Muhammed el-Hüseyni el-Hanefî (1107/1696). Bu tefsir *Macmau'l-Beyân* tefsirinin özetidir. Müellif tefsirini 1107/1696 senesinde tamamlamıştır. 172 sayfa, 18.5x10 cm. (El yazmasının numarası: 32338)

Şerhu şevâhidi'l-Keşşâf

Müellifi: Muhyiddin Muhammed er-Rumî (977/1570). Değerli bir nüshadır ve müellifin asrına aittir. 562 sayfa, 25x18 cm. (El yazmasının numarası: 29653)

Şerh alâ'l-Keşşâf li'z-Zemahşerî

Müellifi: Sa'duddin Mesud b. Amr b. Abdullah et-Taftazanî (793/1566). Haşiye alâ el-Keşşaf üzerine bir haşiyedir. Fetih suresinde bitmektedir. Müellif

189/805 senesinde tamamlamıştır. 793/1391 senesinde Semerkant'ta Nizameddin Muhammed b. Mensur el-Kâtip et-Termizi tarafından yazılmıştır. 544 sayfa, 27x16 cm. (El yazmasının numarası: 31388)

Şerh alâ'l-Keşşâf li'l-Zemahşerî

Müellifi: Meçhul. 459 sayfa, 28x20 cm. (El yazmasının numarası: 3838)

Şerh ma'âlimu't-tenzîl li'l-Bağavî

Müellifi: Meçhul. On birinci asra ait bir nüshadır. 780 sayfa, 35x21 cm. (El yazmasının numarası: 5118)

es-Sâfî fî tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerîm

Müellifi: Muhsin b. Murtaza b. Feyzullah Mahmut el-Kaşanî'dir (1091/1681). Müellif tefsirini 1075/1665 senesinde tamamlamıştır. Mu'temet tefsirlere dayanarak bu tefsiri telif etmiştir. 458 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 35899) Bu nüshadan on tane vardır. En eskisi 1091/1681 senesinde, en yenisi ise 1133/1721 senesinde yazılmıştır.

et-Tarîka'l-vâdiha fî esrâri'l-Fâtiha

Müellifi: Muhammed Muhsin b. Abdulrahman (1089/1679 senesinde hayattaydı). Müellif eserini 1089/1679 senesinde tamamlamıştır. 60 sayfa, 16x12.5 cm. (El yazmasının numarası: 2/3329) Diğer bir nüsha, onuncu asra aittir ve sonu eksiktir.

İlmi'l-Kur'ân

Müellifi: Ebu'l-Fadıl Sa'duddin Şadan b. Cibril b. İsmail el-Kanî (650/1243). İmami'ye (Şia) tefsirlerine dayanarak Kur'an-ı Kerim'in bazı ayetlerinin tefsirlerini içeriyor. Nesh hat ile yazılmıştır. 469 sayfa, 20x12.5 cm. (El yazmasının numarası: 1302)

Înâyetu'l-kâdî ve kifâyetu'r-râdî

Müellifi: Şahabeddin Ahmet b. Muhammed b. Ömer el-Hafacî (1069/1659). *Esrâru't-tenzîl ve envâru't-te'vîl* üzerine bir haşiyedir. On ikinci asra ait bir nüshadır. Bu nüshadan dört tane vardır. En eskisi 1136/1724 senesinde, en yenisi ise 1225/1811 senesinde yazılmıştır. 604 sayfa, 28x19.5 cm. (El yazmasının numarası: 16982)

Garâibu'l-Kur'ân ve ragâibu'l-Furkân

Müellifi: Nizamuddin el-Hüseyin b. Muhammed b. el-Hüseyin el-Kummi en-Nisaburî'dir (850/1447). Müellif eserini 828/1425 senesinde tamamlamıştır. Değerli bir nüshadır. Yazısı güzel ve itinalıdır, siyah ve kırmızı renkle yazılmıştır. Tefsirin bir cildini içermektedir. Nüsha onuncu asra aittir. 810 sayfa, 22x13.5 cm. (El yazmasının numarası: 11398)

el-Ğureybân fî'l-Kur'ân ve'l-hadîs

Müellifi: Ubeyd b. Ahmed b. Muhammed el-Kaşani el-Harevî (401/1011). Müellif bu kitapta Garip el-Kur'an ve hadisi bir arada toplamıştır. Onuncu asra ait bir nüshadır. 806 sayfa, 25 cm. (El yazmasının numarası: 1348)

Garîbu'l-Kur'ân

Müellifi: Meçhul. Ebu Ubeyd'in kitabının özetidir. Alfabe harflerine göre tertip edilmiştir. Nüsha yedinci asra aittir. 312 sayfa, 19x16 cm. (El yazmasının numarası: 26267) Bu nüshadan on tane vardır. En eskisi 1075/1665 senesinde, en yenisi ise 1230/1815 senesinde yazılmıştı.

Fethu'r-rahmân fî tefsîri'l-Kur'ân

Müellifi: Nasr ed-Din Muhammed b. Karkamas b. Abdullah el-Akterlî en-Nasirî

(882/1478). Nüsha 882/1478 senesinde yazılmıştır. Üzerinde şerh ve notlar vardır. 456 sayfa, 21x15 cm. (El yazmasının numarası: 880)

el-Fethu'l-kudsî fî tefsîr ayeti'l-Kursî

Müellifi: Ebu'l-Abbas Ahmed b. Ali Hilal er-Rübey (795/1393). Muhammed b. İbrahim el-Balî tarafından 1017/1609 senesinde yazılmıştır. 98 sayfa, 21x15.5 cm. (El yazmasının numarası: 38514)

Fethu'l-gayb fî'l-keşif an kinâ'i er-rayb

Müellifi: Şerafuddin el-Hüseyin b. Muhammed b. Abdullah et-Tayyibî (743/1343). Keşşaf tefsirinin üzerine bir haşiyedir. 787/1386 senesinde Abdulvehhab b. Halil tarafından yazılmıştır, A'raf suresinden başlamaktadır. 426 sayfa, 23x15 cm. (El yazmasının numarası: 2389)

el-Futuhâtu'l-gaybiyye ve'l-mukâşafâtu'l-a'yniyye fî ma'na'l-fâtiha

Müellifi: Meçhul. Muhammed b. Muhsin b. Muhammed tarafından 1105/1694 senesinde yazılmıştır. 56 sayfa, 22x14 cm. (El yazmasını numarası: 1/25206)

el-Keşf alâ hakâiki't-tenzîl ve uyûn'l-akâvîl

Müellifi: Carullah Mahmud b. Umar b. Muhammed b. Ahmed el-Hurazmî ez-Zamahşerî (538/1144). Bu nüshadan yirmi tane vardır. En eskisi 745/1345 senesinde, en yenisi ise (1092/1682) senesinde yazılmıştır. 882 sayfa, 30x19 cm.

el-Keşif alâ'l-keşşâf

Müellifi: Seyyid eş-Şerif Ali b. Muhammed b. Ali el-Curcanî (816/1414). Muhammed b. Ahmed Rukn ed-Din el-Hüseyini tarafından 866/1462 senesinde yazılmıştır. 264 sayfa, 22x13 cm. (El yazmasının numarası: 118)

13911) Bu nüshadan dört tane bulunmaktadır. En eskisi 817/1415 senesinde en yenisi ise 1082/1672 senesinde yazılmıştır.

Kenzu'l-irfân fî fıkhi'l-Kur'ân

Müellifi: Ebu Abid el-Mikdad b. Abdullah b. Muhammed b. el-Hüseyn el-Hilî (826/1423). Ahkâm ayetlerinin tefsirini içermektedir. Nizamettin Sait el-Melik tarafından yazılmıştır. Sayfaları kırmızı, mavi ve siyah renklerle çerçevelenmiştir. 350 sayfa, 25.5x19.5 cm.(El yazmasının numarası:1/11045)

el-Kevkebeyne'n-neyreyn fî hal elfâdu'l-Celâleyn

Müelifi: Atıyya b. Atıyya el-Echurî eş-Şafii el-Burhanî (1190/1777). Tefsir el-Celaleyn üzerine bir haşiyedir. Müellif 1180/1767 senesinde yazmıştır. Müellif Muhammed b. Muhammed el-Kerhî haşiyesinden yararlanarak bu kitabı telif etmiştir. Nüsha 1186/1773 senesinde istinsah olmuştur, Kitabın üçüncü cildidir. 408 sayfa, 21 satır, 21x16.5 cm. (El yazmasının numarası: 447)

Lubâbu't-tevîl ve acâ'ib et-tenzîl

Müelifi: Mahmud b. Hamza b. Nasr b. Burhan ed-Din el-Kermani (505/1112). Nüsha Hicri altıncı asra dayanıyor. 276 sayfa,17 satır 20x16 cm. (El yazmasının numarası: 43262) Diğer nüsha Mekke'de 857/1453 senesinde İbrahim b. Ahmed b. Abdulkafi el-Hasenî et-Tabatabaî tarafından yazılmıştır ve altıncı bölümü içermektedir.

Letâifu'l-işârat

Müelifi: Abdulkerim b. Huzan b. Abdulmelik b. Talha el-Kuşeyrî eş-Şafii. (464/1072). Son cildi içeriyor. Mucadele suresinden başlıyor. Tefsir yedi ciltten oluşmaktadır. 452 sayfa, 20 satır, 17.5x15 cm. (El yazmasının numarası: 13455)

Mecma'u'l-bihâr fî garâibi't-tenzîl ve latâifi'l-ahyâr

Müelifi: Muhammed Tahir es-Sıdkî el-Fetnî el-Hindî (986/1579). Değerli bir nüshadır. İlk sayfaları süslenmiştir ve on birinci asra dayanmaktadır. 506 sayfa, 21 satır, 27x16 cm. (El yazmasının numarası: 2538)

Mecma'u'l-beyân fî ulûmi'l-Kur'ân

Müelifi: Ebu Ali el- fadıl et-Tebrîsî (548/1154). Büyük bir tefsirdir. 536/1142 senesinde tamamlanmıştır. Nureddin Muhammed Şerif tarafından 1045/1636 senesinde yazılmıştır. 920 sayfa, 29 satır, 37.5x23.5 cm. (El yazmasının numarası: 29989). Bu el yazmasından altı nüsha vardır. En eskisi 921/1516 senesinde, en yenisi ise 1232/1817 senesinde yazılmıştır.

Muhtasar celîl min mâ'limu't-tenzîl

Müelifi: Muhammed Nuri b. Circis el-Musullî (1035/1626). Bu Bağavi tefsirinin özetidir. Yahya b. Hıdır Efendi b. Abdulvahhab tarafından 1272/1856 senesinde istinsah edilmiştir. 800 sayfa, 33 satır 35x23 cm. (El yazmasının numarası: 35955)

Medâriku't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl

Müelifi: Ebu'l-Berekat Abdullah b. Ahmed b. Mahmud en-Nesefî (710/1311). Çeşitli renklerle süslenmiştir. Hasan Zekeriya tarafından istinsah olmuştur. 1110 sayfadır. 28x21 cm. Bundan üç nüsha var. En eskisi 710/1311 senesinde en yenisi ise 898/1493'de yazılmıştır.

Mir'âtu'l-envâr ve mişkâtu'l-esrâr

Müelifi: Ebu'l-Hasan Muhammed b. Tahir b. Abdülhamid b. Matuk el-Fetunî el-Amilî (1140/1728). Tefsirin ikinci cildini içermektedir. 380 sayfa, 20 satır, 20x15 cm. (El yazmasının numarası: 35446)

Mır'âtu't-te'vîl

Müellifi: Hayruddin Hıdır Mahmut el-Merzifuni er-Rumî el-Atufî (948/1542). Yazar bu tefsirde Beydavi'nin tefsirini tenkid etmektedir. Bu kitabı Sultan Selim Bayezid'e ithaf etmiştir. 176 sayfa, 13 satır, 20 5x15.5 cm. (El yazmasının numarası: 2/34388)

Mesâili'r-Râdî ve ecvubetuhâ min garâib ây et-tenzîl

Müelifi: Zeyneddin Muhammed b. Ebi'l-Bekr b. Abdulkadir er-Razî (666/1268). Eser, bin iki yüz soru ve cevabı içermektedir. Sekizinci hicri asra dayanmaktadır. 268 sayfa, 23 satır, 26x18 cm. (El yazmasının numarası: 10250) basılı. Bundan iki nüsha var. En eskisi 1152/1740 senesinde en yenisi ise 1271/1855 senesinde yazılmıştır.

Muşkilâtu'l-Beydâvî

Müelifi: Meçhul. Beydavi'nin tefsirinin bir eleştirisidir. Önden ve arkadan eksiktir. 649 sayfa, 27x19 cm. (El yazmasının numarası: 1126)

Ma'âlimu't-tenzîl

Müelifi: Ebu Muhammed b. Mesud el-Beğavî (510/1117). Abdullah b. Ali b. Abdullah el-Kinanî tarafından 738/1338 senesinde yazılmıştır. 518 sayfa, 24.5x18 cm. Bundan on yedi nüsha vardır. En eskisi 832/1429 senesinde en yenisi ise 1246/1831 senesinde yazılmıştır.

Melâku't-te'vîl

Müellifi: Ebu Cafer Ahmet b. Ibrahim b. ez-Zubeyr el-Ğırnatî et-Sakafî (708/1309). Müellif kitabı soru ve cevap şeklinde telif etmiştir. Değerli bir nüshadır. Ahmet b. Kuta el-Hanefi tarafından 851/1448 senesinde yazılmıştır.

Meryem suresiyle başlamaktadır. 139 sayfa, 21satır, 28x19 cm.
(El yazmasının numarası: 1/30441)

el-Mulahhas fî i'râbi'l-Kur'ân

Müellifi: Yahya b. Ali Muhammed eş-Şeybanî el-Hatib et-Tebrizî (502/1109).
Nüsha on birinci asra dayanmaktadır. En'am ve A'raf surelerinin irabını
içrmektedir. 438 sayfa, 25 satır, 25.5x17 cm. (El yazmasının numarası:
34224)

Nuzhetu'l-hâtır ve surûru'l-nâdır ve tuhfetu'l-hâdır ve metâau'l-Musâfir

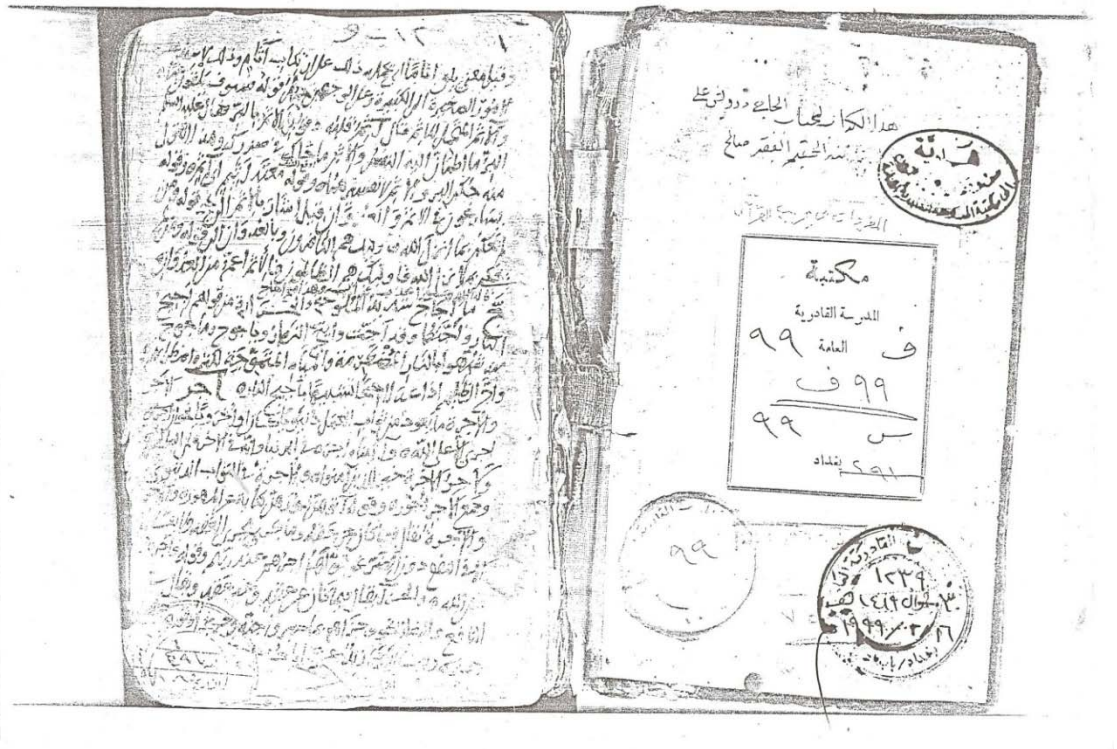
Müellifi: Fahrüddin b. Muhammed Ali b. Ahmed b. Ali en-Necefî et-Turayhî
(1085/1675). 1051/1642 senesinde müellif tamamlamıştır. 498 sayfa, 15 satır,
20x30 cm. (El yazmasının numarası: 3841)

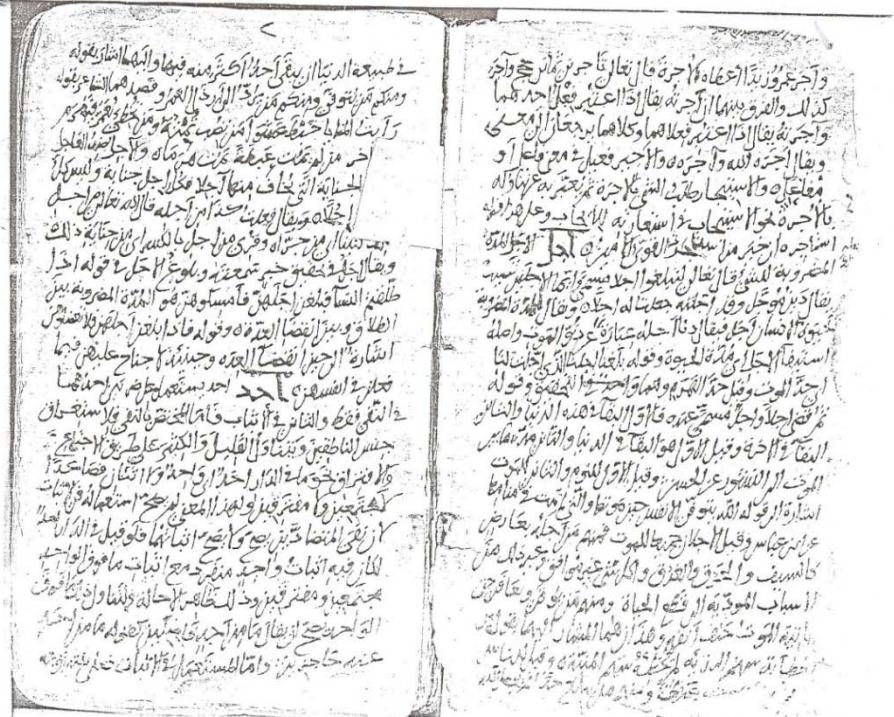
Nevâhidu'l-ebkâr ve şevâhidu'l-efkâr

Müellifi: Celaleddin Abdurrahman b. Ebi Bekr es-Suyutî (911/1506). Bu tefsir
Envâru't-tenzîl üzerine bir haşiyedir. Nesh hattıyla yazılmış. Hayruddin isimli
bir nasih tarafından 997/1589 yılında istinsah edilmiştir. 763 sayfa, 35 satır
27x16,6 cm. (El yazmasının numarası: 382)

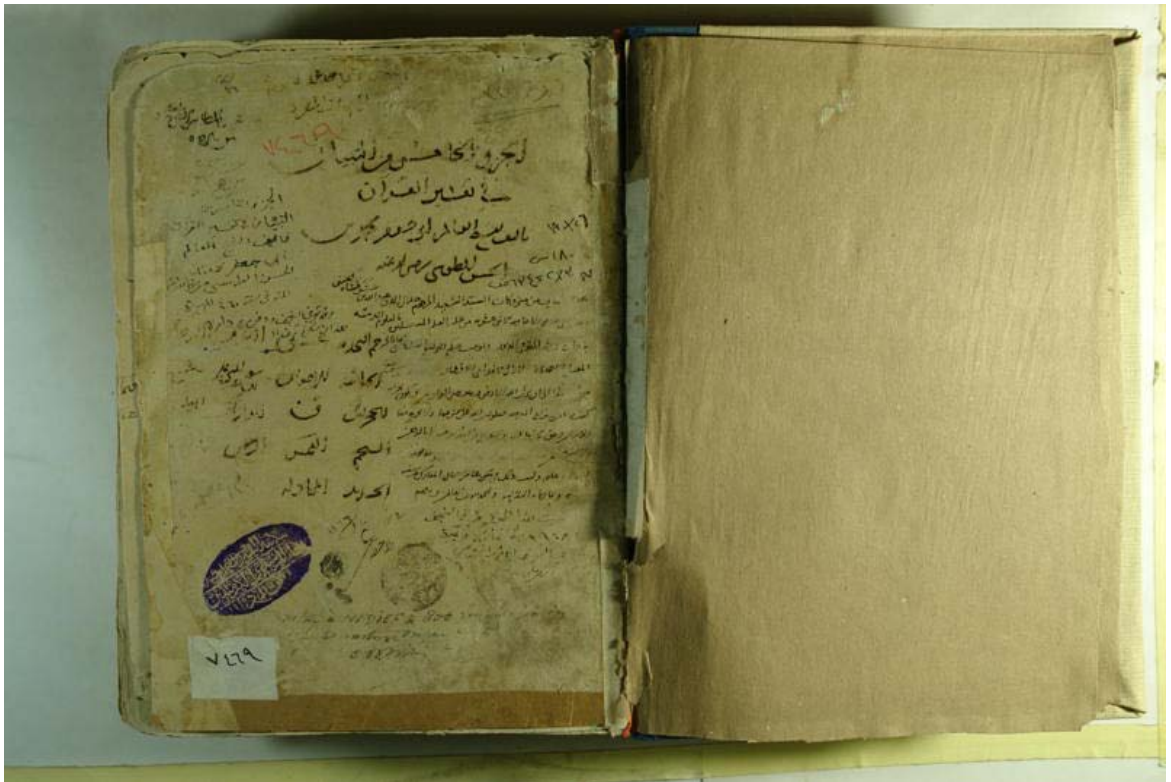
EKLER:

Ragib el-Asfahanî'ye ait olan *el-Mufredat fî Garîbî'l-Kur'ân* adlı kitabın 502/1109 yılına ait olan nüshasından bir kısmı kopmuştur. Aşağıda bu nüshanın ikinci sayfasının fotokopisi bulunmaktadır:

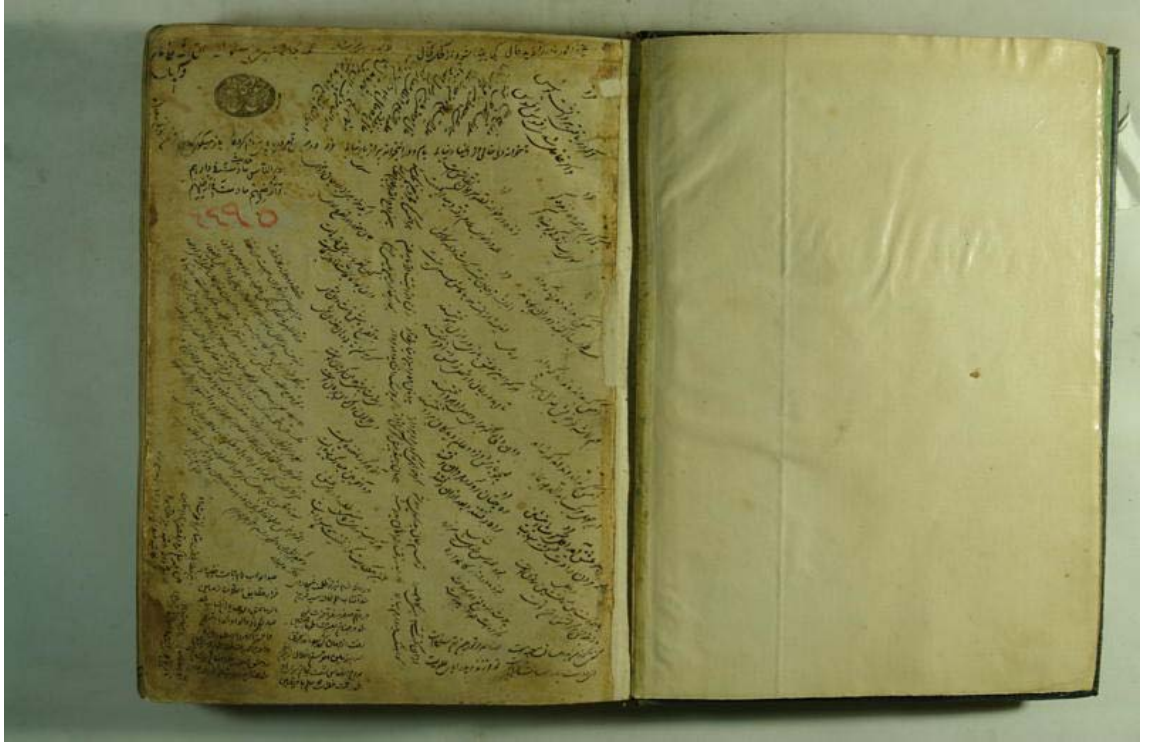

Ebu Ca'fer Muhammed b. el-Hasan b. Ali et-Tusi'ye ait olan *et-Tibyân fî tefsîri'l-Kur'ân* adlı tefsirden 576/1181 yılına ait bir nüshadır.

Siracuddin Umar b. Abdurrahman'a ait olan *el-Keşf âlâ Keşşâf* adlı eserin 781/1380 yılına ait nüshasından bir sayfadır.

Ebu'l-Kasım Abdulkerim b. Hozan b. Abdulmelik Talha el-Kuşeyri'ye ait
Letâifu'l-İşâre adlı eser 647/1250 yılına ait nüshasından bir sayfadır.

[illegible]

Halit en-Naşif'in Amerikan işgali yüzünden Irak Medeniyet Mirasınının başına gelen felaketin ayrıntılarını anlatan kitabı.

Sonuç ve Teklifler

Bağdat'ta bulunan “el-Merkezu'l-vatani, “el-Evkafu'l-amme” ve “eş-Şeyh Abdulkadir Geylani” Kütüphanelerindeki tefsir içerikli el yazmaları”nın sayısı 400 civarındadır. Bu el yazmalarının büyük çoğunluğu 15. yüzyıl ve günümüze daha yakın tarihlerde istinsah edilmişlerdir. İçlerinde iyi muhafaza edilmiş bulunanlar olmakla birlikte önemli bir kısmının profesyonel bir bakıma ihtiyaç duyduğu rahatlıkla söylenebilir.

Özellikle 2003 Amerikan işgali ve sonrasında tefsir içerikli mezkûr el yazmalarının 120 tanesi kaybolmuştur. Bu vahim durumun sebebi hiç şüphesiz işgal ile birlikte gelen otorite boşluğudur. Böylece, sistematik bir hırsızlığın yanısıra kendiliğinden gelişen bir yağmalama faaliyetinin sonucu olarak İslam kültür mirası önemli bir darbe almıştır. Araştırma konumuzu doğrudan ilgilendiren üç kütüphane içinde “el-Evkâfu'l-amme” kütüphanesinin organize bir şekilde yakıldığını, önemli eserlerin kaçırıldığını özellikle belirtmeliyiz.

Bağdat kütüphaneleri hakkında benzer çalışmalar yapılarak kayıpların ve hasarların tespit edilmesi hayatiyet arz etmektedir. Daha sonra da sorumluların belirlenerek kayıpların bulunması ve ilgili kütüphanelere iade edilmesi işlemlerine geçilmelidir. Bütün bunlar, öncelikli olarak modern dünyanın ve tabî ki bu kültürel hasarın doğrudan sorumlusu ABD'nin, bilime saygı duyan ilgili kurumları tarafından gerçekleştirilmelidir.

Kaynakça

- el-Abbadi, Mahmud el-Abbadi, *ceridetu'l-Destur el-urduniye*, 17.4.2003
- el-Alüsi, Mahmud Şükri, *Cevâmi'u ve Mesâcidu Bağdad ve Madarisuhu*, Bağdat
- 2001 _____, *Mesacid Daru's-selam*, 1979 Bağdat
- el-Bağdadi, Ahmed b. Ali b. Sabit b. Ahmed b. Mehdi, *Tarih-u Bağdad*, Daru'l- kutubi'l-ilmiyye, Beyrut 1986
- el-Cahız, Ömer b. Bahır Mahbub, *Kitabu'l-hayavân*, Daru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut 1996
- el-Cübürî, Abdullah el-Cuburî, *Mektebet el-Avkafu'l-Âmme Tarihuha ve Nevadiruha*, Bağdat, 1979
- el-Geylani, Muhammad el- Emin, *Riyadu'l- basatin*, bihamiş Behcetü'l-esrâr, Bağdat, 1977
- el-Habeşi, Abdullah el-Habaşi, *el-Hadâra el-Arabiya*, Kuveyt, 1982
- el-Haciri, Muhammed el-Haciri, "el-Varak ve'l Varrakin fi'l-Hadâra el-İslâmiyye", *el-Mecmeu'l-ilmiyyi'l-Irakî* 1965
- el-Hamavi, Şahabuddin Yakut b. Abdullah, *Mucemu'l-Buldân*, Beyrut 1957
- İbn Cema'a, Bedreddin İbrahim, *Tezkiretu's-Sami ve'l-mutekellim fi Adabi'l-Alim ve'l- Muteallim*, *Dâru'l-Beşâiru'l-İslâmiye*, Beyrut 2008
- İbnu'l-Fattuti, Kemalleddin Abdurrezzak, *el-Havâdisu'l-Camiâ ve't-tecarubu'n-Nafîaa*, Bağdat 1951
- İbn Kesir, İmaduddin İsmail b. Umar, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Dâru'l-ihya' et-turasi'l-Arabî, Beyrut 1988

- İbnu'n-Nedim, Muhammed b. İshak, *el-Fihrist*, Dâru'l-mâ'rife, Beyrut 1978
- İbn Receb, Zeynuddin Abdurrahman Şahabettin, *ez-Zeyl alâ Tabakâti'l - Hanâbile*, Beyrut 1985
- el-Kalkaşandi, Ali b. Hüseyin, *Subhu'l-A'şâ*, Bağdat 1982
- Lammens Henry, *Ceridetu'l-Beşir*, Beyrut, sayı 5620, 1938.
- el-Makdisi, Muhammed b. Ahmed, *Ahsenu't-takâsim fi ma'rifeti'l-Akâlim*, Dâru's-sekâfe, Dımaşk, 1975
- el-Me'sudi, Ali b. el-Hüseyin b. Ali, *Murûcu'z-zeheb ve Ma'âdinu'l-Cevher*, Mısır 1964
- en-Naşif, Halidu'n-Naşif, *Tedmiru't-turas el-Hadâre el-Îrâkiye*, Bağdad 2004
- Rauf, İmad Abdusselam, *Medârisu Bağdad fi'l-asri'l-Abbâsi*, Bağdad 1966
- Raydinkh, International Herald Tribune, 2/5/2003
- Rozenthal, Franz, *Minhac Ulamai'l-Muslimin fi'l-Bahsi'l-ilmi*, çev. Esma Ferih, Beyrut 1986
- el-Yakubi, Ahmed b. Cafer b. Vahab, *Kitâbu'l-Buldân*, Leiden, 1982

ÖZET

Bağdat'ta bulunan “el-Merkezu'l-Vatani” ,“el-Evkâfu'l-Âmme” ve “eş-Şeyh Abdulkâdir Geylânî” Kütüphanelerindeki tefsir içerikli el yazmaları isimli tezde ilgili eserlerin sayımı ve tanıtımı yapılarak; bunlardan telef olanlarla zarar görenler belirlenmiştir. Bu araştırma, bu muazzam mirasla ilgili bir istatistik sayım çalışması ve kaydetme işlemi sayılır. Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; tarihi süreçte ve modern dönemde Bağdat'ta inşa edilen meşhur kütüphaneler hakkında malûmatlar verilmiş, ardından araştırma alanına giren üç büyük kütüphanenin yetkilileriyle yapılan mülakatlar ve bu kütüphanelerin Amerikan işgali sırasında uğradığı zararlar dile getirilmiştir. İkinci bölümde ise bu üç büyük kütüphanede mevcut olan tefsir içerikli el yazmalarının künye bilgilerinin yanı sıra bu el yazmalarının zarar görüp görmediği anlatılmıştır. Çalışmanın sonucunda ise, İslam kültür mirasının Amerikan İşgali ile birlikte uğradığı hasarın giderilmesine yönelik teklifler dile getirilmiştir.

ABSTRACT

In the thesis which was called Tafsîr manuscripts found in “el-Merkezu'l-Vatani” ,“el-Evkâfu'l-Âmme” and “eş-Şeyh Abdulkâdir Geylânî” Libraries that are located in Baghdad. We presented the relevant manuscripts and introduced them according their position if they were destroyed and damaged. This investigation is regarded as statistics census study and

registration operation about this amazing inheritance. This study consist of two chapters. In the first chapter; knowledges are given about famous libraries which built in Baghdad while historical duration and modern period, after that the interviews with authorized people of three big libraries which are in the field of investigation, and the damages that libraries faced during the American Occupation are put into words. However in the second chapter; identify discs of Tafsîr manuscripts that found in these three big libraries are explained right along with whether these manuscripts are damaged or not damaged. In consequence of the study, proposals are mentioned about recovering the damages that Islamic culture inheritance experienced with American Occupation.